

Марія Матіос

Щоденник страченої

Психологічна розвідка

ПОЧАТОК

— ...Мабуть, навіки завойованих жінок, які навіки завойованих територій, і справді немає, - із лагідністю прирученого змія прошепотів, ніби просичав, чоловік, нахилиючись до самих моїх очей.

Далі він схилився нижче, ніби мав намір цілуватися.

Мої уста подалися назустріч.

Але чоловік різко випростався і докінчив, очевидно, наперед заготовлену фразу:

— Я не зумів змиритися з тим, що навіки завойованих жінок немає.

Його незвично жорсткий і холодний погляд гіпнотизував і без того зневолене тіло. Із розгорнутим детективом Василя Шкляра я все іще напівлежала на тахті, застеленій квітчастою хусткою у великі ружі, але незбагненим чином відчувала загрозову небезпеку оманливої ідилії. Нав'язлива думка про те, що ось-ось повинно щось трапитися, не давала можливості зосередитися чи бодай підвестися, щоб здобути кращу точку опори.

Та коли за мить чорний отвір пістолетного дула, що різко вигулькнув із паперового пакунка, втупився мені в груди — я зареготала. Мій нервовий, а може, й страшний сміх перекочував із горла в піднебіння, як сльози, і нагадував, швидше, ридання. Одночасно я відчула, як шкіра під колінами вкрилася холодними дрижаками.

Краєм загальмованої свідомості я іще встигла зафіксувати останню зрозумілу мені істину: це — неминуча смерть.

— Що ти робиш? - механічно звелася назустріч чи то чоловікові, чи його озброєній руці. Далі — не пам'ятаю...

КІНЕЦЬ

— ...Ваша честь! — нарешті — після тривалого шуму в переповненій залі і глибокої паузи вже в повній тиші - прокурор, що виступав головним обвинувачем, звернувся до насупленої, майже безформної жінки-судді невизначеного віку, сповитої в чорну, таку ж безформну, як і вона сама, мантію. Схилившись у галантному поклоні, він чомусь приклав руку до серця, а далі театральні закотив догори очі: — Почну з кінця. — Поки прокурор лаштував слова у викінчену думку, суддя однією рукою встигла підтягнути під столом зморщені колготи і правим носком почухати ліву литку. — Навіть коли б у цьому залі вишикувалася рота найкращих адвокатів країни, — прокурор демонстративно звертався до захисника підсудної сторони, — отож, навіть, коли б тут захист вели найкращі адвокати країни, які з такою ж палкістю доводили би протилежне тому, про що я зараз говоритиму, і навіть, коли б у цій залі засідав наш найбезпристрасніший Конституційний суд, мій вердикт не змінився б ані на йоту...

— Вердикти в цьому залі виголошую я! — писклявим голосом, що дисонував із фігурою, суддя різко перебила прокурора і насупилася іще більше.

— ...мій вердикт не змінився б ані на йоту, — із притиском повторив прокурор, гіпнотизуючи суддю великими чорними очима. Він повільно протер окуляри витягнутою із правої кишені штанів хусточкою, ви-тримав іще одну довгу паузу, а далі з притиском і логічними наголосами, достойними самого Богдана Ступки, продовжив: — Ця жінка, яку сьогодні наше правосуддя нарешті виведе на чисту воду, заслуговує не те що на найвищу міру громадського осуду, який за нинішніх умов і обставин у нашій державі є найменш діє-вим. Вона заслуговує найвищої міри покарання.

Бо тільки так можна утвердити справедливість і невідворотність нашого правосуддя, яке, попри все, залишається найгуманнішим у світі...

ЧАСТИНА ПЕРША

ЗАМІСТЬ МОТИВАЦІЇ

...А тепер я тримаю в руках темно-зелений, як поросла жабуринням озерна вода, талмуд свого багаторічного щоденника з претензійною назвою «Жіночий літопис», писаний різнокольоровим чорнилом, помальований примітивними, наївними картинками а ля Никифір із Криниці, з подеколи вільними від письма сторінками, зі слідами губної помади чи масних пальців, подаленілим, але все іще присутнім ароматом дорогих парфумів, і ловлю себе на думці, що страх — реальний, цілком осяжний, гидкий і мерзотний страх — вертається в мене через усі брами ества: крізь пори шкіри, дихання, очі. Він заповзає всередину слизьким гадом і звиває собі кубло десь у ямці між грудьми.

Не маючи ані сили, ані відваги потоптати ту бридку гидоту, поволі, яку сповільненому кадрі, пересуваюся у фотель і на якусь мить прикриваю долонею очі. Я навмисне відтягую зустріч, яка повинна ось-ось відбутися з власної волі. Проте моя добровільність зараз нагадує добровільну смиренність схиленої шиї бика перед тим, як у його тім'я вдарить занесений обух.

Так минає обмежений, але якийсь дуже тягучий і спресований час. Від перенапруги нервів дзвенить у вухах. А може, воно щось дзичить за вікнами чи стіною, хоча я не маю ані найменшого наміру відволікатися на сторонні звуки. Зараз необхідно зосередитися на собі, щоб не пропустити головного. Що воно тепер головне? Після всього...

Поволі, так поволі, нібито в мене розбиті паралічем руки, починаю гортати пожовклі сторінки щоденника: і колишні вагання стосовно того, чи варто відкривати окрему, і безумовно, пандорину скриньку далеких і напівзабутих радощів і страждань, поволі покидають мене...

Що правда - то правда: я жадаю і водночас боюся перечитати з відстані часу і теперішньої трагедії частину свого інтимного життя.

З одного боку, хочу цього, бо в теперішньому моєму напівіснуванні-напівумиранні уже немає місця тому лоскітливому хвилюванню, що прискорює серцебиття й додає адреналіну у кров будь-якій жінці, на обрії якої маячіє а хоч би туберкульозний, але чоловічий силует. Без того лоскоту навіть теперішнє очікування смерті втрачає останню барву.

Так дивно, що я про це іще думаю, про лоскіт... про серцебиття... мені б писати заповіт,

а я хочу патрати себе, як недорізану курку, по живому, незагоєному. Прагну душевної трепанації, нібито мені все іще мало фізичного, а не теоретичного болю.

А що при спогляданні зафіксованого чорним по білому свого довгого і гострошпилевого життя я знемагаю від страху, то в цьому, мабуть, немає нічого незрозумілого: іноді страх спогадів сильніший від повсякденних страхів. Людина — істота настільки дивна, наскільки незрозуміла. Інакше, навіщо б їй постійно вертатися в минуле — хай навіть лише безформними думками? Тим паче, минуле — не таке вже й бездоганне і позитивне, іноді — далеко не миротворче, а нерідко — писане фарбами крові і сліз? Мабуть, простіше було б виставити захисний щит добровільної амнезії вчитися шукати втіху в теперішньому. Та жіноча натура влаштована так, як влаштовано ненавмисного вбивцю: спокуса вернутися на місце злочину переважає застережливі окрики «Небезпечно!!!»

Легко сказати — «виставити щит»... та іще й для пам'яті. Якже його виставляти перед нефіксованою прірвою всього того, чого не помацаєш, не відсунеш? Мабуть, іще ніхто у світі не позбавлявся пам'яті свідомо, добровільно, а якщо й позбавлявся-то лише внаслідок катастроф. Душевну драму в повсякденному житті, на жаль, не вважають справжньою катастрофою. Хіба, лише учені.

Так що із захисним щитом амнезії не вийде. Тому й доведеться здатися на милість Божу, порпаючись у минулому потьмянілого щоденника, як гуска в поросі, і шукати там опертя. А може, тільки туманити себе втішною думкою, що там, у минулому, — весело, немов у дитячому калейдоскопі.

Моє ж теперішнє вкрито суцільно чорним саваном... Гм... саванів чорних начебто й не існує. Але в мене все стрімголов.

...І я знову наосліп довго розгладжую темно-зелену поверхню безцінного тепер талмуду, ніби готую і його до видозміненого сприйняття тих таємниць, які він вислуховував і нотував багато-багато років поспіль, замінивши мені духівника, і подругу, і слідчого.

Та перед тим, як відкрити першу сторінку постарілого разом зі мною «Жіночого літопису», ловлю себе на думці, що для полегкості повинна внести якісь підготовчі ремарки чи зробити відповідну самоанестезію. Навіть після всіх випробувань, що випали на моє не таке вже й коротке життя, психіка й тепер відмовляється сприймати спокійно те, що колись відбувалося зі мною, стимулювало до життя, а тепер, врешті, вивело на його фінішну пряму.

Для сміливості капаю тридцять крапель корвалолу на грудку цукру, запиваю водою і заплющую очі. Відганяю будь-яку думку. Просто слухаю себе. Здається, мене живої нема. Є обтягнуте посірілою шкірою тіло і більш нічого.

Повільно розгладжую чоло, уста, шию, ніби намагаюся відчуті в них повне оніміння. Проте це не допомагає. Я таки чую в собі серце. І потрібно будь-що заглушити його. Інакше не вдасться розкласти на полиці дотеперішнє життя. А я іще двобою з життям не виграла. Лише відчула холодний подув невдалого загравання зі смертю і безнадійну тугу після цього...

Самоанестезія зараз мені потрібна більше, ніж усі морфії разом узяті. Мабуть, уперше я хочу зануритися в себе, дістатися самого дна — і подивитися звідти ясними, чесними очима на теперішнє, таке невизначене, розпанахане і зболіле, як моя грудна клітка. В дурних і розумних перипетіях минулих років мені ще донедавна здавалося, що всі кредити, запаси і недоторканні запаси болю давно вичерпані.

Та ба... Страждання невичерпні, поки в людині жевріє життя.

У хвилини розпачу дедалі частіше думаю, що життя і страждання - приховані синоніми, врослі одне в одне, як сіамські близнюки.

Але надходить хвиля чи дрібка радості — і за подібну думку гнівно, а то й з роздратованою люття шельмую себе, як найбільшу світову негідницю і симулянтку. Проте життя влаштовано так, що лють минає, як тільки трапляється найменша нагода. Боже праведний... як мало треба, щоб агресія люті перетворилася на сльози. Бо в черговий раз нагло — без попереджень — сльовим потоком накочується біль: і я стаю невинувато плаксивою песимісткою.

Таки так: життя і страждання — сіамські діти. І жоден найвправніший хірург не роз'єднає їх, не порушивши тієї гармонійної системи, яку заклала в них сама природа.

Хм... ну й придумала: гармонійна система сіамського каліцтва...

Досить часто мені здається, що, коли б можна брати участь в якихось надшокових іграх чи шоу — я, мабуть, щоразу здобувала би перемогу; і золоті медалі сипались би на мене, як травневий дощ. Я, звичайно, виборола би безумовну першість в умінні самокатуватися, в умінні нав'язати муку насамперед тому, до кого по-сіамськи прив'язана моя душа. Навіщо той Рахметов випробовував свою волю на цвяхах? Зазирнув був би на чай до мене — я б його навчила більш витонченими методами загартовувати себе.

А ось і результат власного загартування: повільне чекання повільного вмирання.

Корона і крона життя — чекання смерті. Ну, так, так, розумію, що життя будь-якої іншої людини закінчується однією і тією ж короною. Одначе, напевно, набереться небагато самогубців, які б так методично, публічно, так цілеспрямовано — при повній адекватності — знищували себе без видимої, та навіть і невидимої, причини, як це роблю я.

Хоча, хтозна, хтозна. Може, насправді все це не так, і думаю я зовсім по-іншому?

Може, це лише тепер здається, що я думаю так. Бо саме цієї хвилини — я не думаю зовсім. Отак утуплююся очима в підлогу чи стелю — і дивлюся доти, поки чорна мурашка не застеле очі. А тоді кліпну кілька разів — і фонтан різнокольорових іскор зітне, як бритвою, всю оту ахінею.

І знову втупишся в стелю — чекаєш: а раптом розвидніє і знову почнеш розмотувати клубок безглузлого, як тепер зрозуміло, свого минулого. Це все одно, що робити розтин власноруч. Якось же ж люди під час воєн чи інших катаклізмів власноруч пороли собі животи — і нічого, виживали. Бр-р-р...

Але зараз я справді не думаю: слухаю, як часто й тривожно б'ється серце. Боже, чому? Адже все, що занесено в темно-зелену скриню пам'яті під кодом «Жіночий літопис», моє тріпотливе серце пережило й перетерпіло, пересміялося й перехлипало. Ніщо з того, що зараз потрапить мені в очі, не може не те що кардинально — жодним чином - змінити ходу чийогось окремого життя, ні, тим паче, хід історії.

Авжеж, і моєї особистої історії також.

Усю цю муть під назвою щоденник життя розумна людина могла би помістити в п'ятеро — десятеро слів: народилася — любила — страждала — народжувала — втрачала — мучила — вмерла.

На жаль, щоденникові записи мало відкривають справжню природу людини. Вона мінлива, як літня погода. Сьогодні ти зафіксуєш один параметр своїх дій і думання, а завтра ці параметри зміняться кардинально. Але зафіксоване на папері залишається

начебто непорушним, як теорема Піфагора. Душа — вона драгли, що коливаються від невловимого. І щоденник — не томограф душі, а лише шлем для томографа. Щоденник — це минуле. Нормальна людина завжди живе якщо й не майбутнім, то тільки теперішнім. Зазирання в минуле є способом злодійства, віднімання себе від себе. Навіщо в часи небезпек людина так приречено тримається за минуле? Одна справа - дитинство. Але ні. Дитинство — також минуле.

Боже... я знову заплуталася в трьох соснах. О, яка незбагненна, причасно-хижа, глухоніма і слабовидюща небезпека вимальовується підступним привидом з мого перетлілого минулого. Ця означена, але мовчазна тривога заважає думати, бо ось вона — знову ворухиться на папері під стертими, різнокольоровими в різні часи, буквами, вигинається хтивою стриптизеркою, безжалісно впиваючись у серце п'явкою.

І знову гидке відчуття страху перед тим, що не може вже ані вразити, ані приголомшити, викликає напад блювоти і тривалої протрації.

Дивно... Хто-хто, а я точно не можу здивуватися нічому, про що ось-ось нагадають сторінки мого поживклого щоденника.

Чому ж воно, поранене спогадами серце, так тривожиться чи боїться? Потьмяніла від років книжка не відновить краси, але й не передасть болю, що пеленали душу, коли рука фіксувала їх на папері цього талмуду. Тут серце не відкриє для себе нічого нового. О, так. Це ж дуже просто й зрозуміло: я боюся безодні, яка зазирнула в обличчя — й не відпустила. Так-так, я боюся не минулого, а безодні, в якій воно помістилося. Жаль, що в природі не існує сховища, куди б можна викидати минуле, як радіоактивні відходи. Утилізувати, а далі частково трансформувати просто в сторонній досвід і не більше. Таке верзеться... Воно, мабуть, не дивно: очікування останніх відлічених тобі секунд життя іще не пояснив ніхто, так само, як насправді ніхто не пояснив життя після смерті чи життя в материнській утробі. Всі оті недолугі, надумані фантазії псевдописарчуків про загробне життя — не що інше, як страх їхніх авторів перед майбутнім і намагання вистрибнути за обруч власного безсилля перед невідомістю тління.

Як я ненавиджу силувані паперові схлипування — шмаркання — виправдання багатослівних письменників, що плутаються у власних думках, як ноги п'яної людини! Хіба ця багатослівна сповідальність може замінити прижиттєву відповідальність людини за її прижиттєві провини?! О, ні! Жодна, навіть найрозумніша, книжка, найчесніший щоденник не може ані відтворити, ані замінити смаку і смислу самого життя. І немає жодного значення, де ти гортаєш своє минуле, — на тюремних нарах, на лікарняному ліжкові, за письмовим столом чи на тому світі.

...Втиснувшись глибоко у фотель, потертий багатьма руками і сідницями, нібито відсуваючи мить відповідальності за власні помилки і дурниці, знову прикриваю долонею очі, немовби намагаюся затулитися від незрозумілої загрози, що тихо суне зі щоденника — з гори потьмянілих сторінок і зашифрованих автографів болю, сумнівів, зачарувань і розчарувань, молитов і проклять, осяянь і бозна чого іще, не завжди облікованого, але завжди присутнього в моїй душі, та, зрештою, душі чи не кожної людини...

Якщо подолаю цю загрозу, можливо, мені стане легше.

...КОЛИСЬ я спостерігала, як борсається риба в рибальських сітях. Очевидно, і їй, рибі, навіть без розумного мозку, без чутливого серця здається, що мить потрапляння в сіті — це крок в якусь іще одну свободу. І через те риба спочатку мирно і навіть радісно

шукає собі дорогу в межах пастки, майже граційно виляючи хвостом, немовби жінка стегнами чи віялом перед очима збудженого нею чоловіка. Передчуття інтриги на якусь мить додає бідній риби граційності. Та коли рухливі сіті дедалі настирливіше починають обмежувати риб'ячу свободу... о, тоді страх близької смерті змушує заблудлу рибку вдаватися до трюків, схожих на трюки паралізованої страхом людини. Чому я про це згадую? Тому, що зараз сама схожа на загнану в сіті рибу. Я хапаюся за кожну хвилину ще трохи відведеного мені життя, але, разом з тим, ловлю себе на думці, що підступна байдужість заповзла в мене, неначе паралітичний газ.

Завтра мене — вкотре! — одягнуть у білий балахон, узують у білі капці чи валянки, візьмуть на катафалк і завезуть в операційну або на цей раз — остаточно на той світ. Ясно усвідомлюючи це, я чую в собі порив до опору.

І разом з тим — мені геть зовсім байдуже, зовсім-зовсім байдуже, що буде зі мною завтра. Якась мутна моторош обволокла душу липким жабуринням — і начебто підкосила волю до життя. Так, наче з мене випустили всю кров, лише не перекрили дихання.

Ніби знаючи наперед, чим закінчиться моє земне тривання, в минулому своєму житті я патологічно не любила білого кольору.

Стерильного.

Аптечного.

Операційного.

В моєму гардеробі ніколи не було святкової білої одежі.

А тепер я готуюся вбратися в біле, як наречена, і — диво — не пручаюся навіть подумки. Чекаю цієї хвилини з нетерпінням не меншим, аніж чекала би шлюбу, пологів. Судьба, очевидно, нарешті вирішила відомстити мені за те, що я ніколи не була ані нареченою, ані матір'ю. Я одразу стала прихованою дружиною. А доти — чесно чекала його, так і не зрозумівши, що того, хто багато років розріджував кров у жилах, у реальності не існує. Не існує не тільки для мене, але й для всієї решти жінок, отих, що торпедують пороги загсів і пологових будинків; отих, що втирають сльози самотності і виходять на пошуки чоловіка, як мисливець на останні в своєму житті лови. Наївні, вони не підозрюють, що просто в якийсь момент якийсь цілком випадковий чоловік і, як правило, цілком випадково прибирає обличчя уявлюваного тобою царевича — і далі тимчасово, а чи і впродовж життя, мордує тебе з усією силою тобою ж придуманої чи змайстрованої пристрасті.

Жаль, але це правда. Чи не всі жінки наважуються логодитися з думкою, що каркас стосунків між двома статями завжди споруджує і цементує жінка. І жінка ж руйнує його з натхненням, якому позаздрив би й Герострат.

Половина світового жіноцтва вчинила б мені характері, коли б довідалася про ще одне моє запізніле «відкриття». А воно полягає в наступному: все, що робить жінка в житті, — вона робить лише для себе. А для цього жінка тримає поруч себе своєрідний підручний матеріал — чоловіка, що волею судьби чи тимчасової примхи вигулькує на її шляху. Так-так... жінка тримає чоловіка, як столяр молоток чи маляр щітку для роботи. Але дивно, що все це прийшло до мене аж тепер, перед суворою невідомістю завтрашнього дня. Коли я зрозуміла, що окрім нападів болю, мене нічого не займає, — здригнулася. До цього мені здавалося, що нормальна людина навіть у критичні моменти не може залишатися байдужою хоча би до себе самої. А виявляється — може. Бо ось... ловлю некліпаючим поглядом неакуратні білі розводи вапна на стінах і розумію, що я

тепер — всього лише порожня, золота колись, амфора, з якої витрусили всі її потьмянілі золота, запахи, дотики і амброзію.

І я сама допомагала їх витрушувати.

...ЗНОВУ ДИВЛЮСЯ на зяючу безодню злежалого щоденника, і чую безмежну, майже полинну гіркоту — а більш нічого. І я вкотре не наважуюся перегорнути жовті сторінки.

Дивно, але зараз мені не жаль ані розтрачених розкошів молодості, ані втрачених друзів.

Навіть приклавши руку на втихомирене валеріаною серце, мушу зізнаватися, що не шкодую ні за чим і ні за ким. Хіба що за одним лише чоловіком, який любив спати по діагоналі ліжка, закинувши одну руку за голову, а другою стискаючи мою праву грудь. І тепер, коли зрідка безсоромно роздивляюся себе в дзеркалі, бачу, що права грудь — таки зменшена. Мабуть, надто тривалою ласкою чоловічої долоні. Я вкотре з острахом дивлюся на свій щоденник. Однак страх перед паперовим викликом минулого не може заступити страху перед завтрашнім.

Завтра з мене витягнуть сліди другої кулі. А може, заженуть їх іще глибше.

Біля моїх дверей все ще цілодобово чергує постовий. Смішно. Ніби я можу втекти звідси чи забрати з собою страшні таємниці абоякісь коштовності. І дивно, як раптом багатолюдно повернулося маленьке, непримітне життя одинокої жінки, котру раніше не знали навіть сусіди на поверсі. А тепер, бач, ця малюсінька жінка удостоєна бути епіцентром головного болю для багатьох порядних і дуже відповідальних людей, які зараз ламають собі пальці і голови в пошуках оптимального рішення для одної-єдиної людини, але якої людини! — чоловіка зі зброєю в руках.

Чоловік тепер розбитий іще більшим паралічем страху, аніж я.

О, як всі вони зараз
добирають аргументи,
збирають компромат,
вишукують свідків,
комбінують сюжети,
запускають дезінформацію.

А все заради чого?

Ні, зовсім не заради порятунку недобитої жінки, а ради безумовного виправдання чоловіка-монстра, чоловіка-кіллера, який намагався, але так і не спромігся дострелити до кінця жінку, з якою у нього був прихований лямур.

А ще стараються заради короткої, але ясної відповіді на іще коротше запитання: чому, через що, з якої такої причини маленька сталева кулька тоді засіла жінці в грудях, і в будь-яку мить могла обірвати життя? І б'ються, над думкою: а чи не можна було якимсь іншим чином розв'язати клубок проблем з цією жінкою, життя якої висить на волосині, а отже, тримає на волосині й удачливу дотепер судьбу супер-серйозного чоловіка, що несподівано став кіллером.

Ось саме ця дилема перевертає зараз із ніг на голову ритми життя інших людей, які так чи інакше зобов'язані взяти участь у розв'язанні цієї драматичної дилеми.

Дилеми не було би, бо до цих двох у собі куль я жила нібито нормальним життям, яким живуть сотні й сотні жінок, ховаючи за рукавичками непещені пальці, а під капелюшком — не зігріту чоловічим теплом голову.

Хоча, навіщо брехати? Мої пальці могли б розподілити зазнані пестоші, як гуманітарну допомогу, на цілу країну самотніх і обійдених ласкою жінок. Кожна моя волосина із сивої оберталася б у чорну й навпаки, коли б могла заговорити голосом дурманного безсоння. А шкіра... Господи, шкіра... спогади про її вулканічну температуру в часи зазаного кохання могли б розтопити льоди Антарктиди з Арктикою разом узяті. Хіба цього мало, щоб сказати, що я була царівною, королівною, імператрицею, княжною, та в силу обставин, випробувань чи власного безголів'я — стала жертвою?

...Я знову втуплююся в щоденник, гладжу його, як живу істоту, і раптом дуже ясно розумію, що він, щоденник, — єдиний правдивий свідок мого злочину, і суддя, і прокурор одночасно. А свідків, як правило, знищують, або ж роблять невпізнаними задля їхньої ж безпеки.

Ось вам іще один парадокс мого нинішнього становища: жертві загрожує більша небезпека, аніж найголовнішому свідкові, який одночасно є підозрюваним у скоєнні злочину...

І нараз гостра, мов коса блискавки, думка вдаряє мене з усією силою не притаманної мені логіки: я не маю права розпрощатися із життям! Хоча б заради того, що не хочу, щоб мій щоденник лапали чужі руки. Це лапання буде схоже на примусове лапання жінки, яка не здатна чинити опір.

Несподівано для себе, з незнаною досі сміливістю розгортаю «Жіночий літопис» — і навала пронафталіненого минулого б'є не так у ніздрі, як у саме серце, та так різко, що хочеться понюхати нашатир.

Прикриваю очі, бо здається, що зараз дивлюся в самісіньке серце Сонця: ось він — мій вибірковий Армагедон, створений власними руками. Він дихає з кожної сторінки. А тоді навмання перекидаю сторінки, не дбаючи про хронологію подій чи послідовність викладу. Сумбур панує в моїй голові, сумбур панує на сторінках мого сердечного талмуду.

І що кому до того, що в усьому цьому немає жодної послідовності?!

Гарячий, ніби ошпарений, палець спершу надовго спиняється на перших сторінках, а далі чимшвидше, галопом, мандрує далі... далі, намагаючись то на довше затриматись на окремих спогадах, то чимшвидше спекатись їх.

Дивно, та я, як титулований кат, не відпускаю палець із тих місць, звідки проступає біль, неначе з-під бинтів запекла кров...

...я не знаходжу радісних сторінок...

...не знаходжу живого життя, а лише його розірвані шматки...

...але я не можу спинитися... ...гортаю...

...вперед...

...назад...

...знову назад...

...вперед...

...без розбору...

...і чомусь звідусюди пахне кров'ю...

Боже... ПОМОЖИ мені...

ЧАСТИНА ДРУГА

«Жіночий літопис»

Цей щоденник
розпочато 17 листопада 1977 року
в місті Києві. Ковальчук Ларисою Михайлівною.
мені 17 років
закінчено — (...коли все закінчиться)

18 листопада 1977 р.

Учора весь день чекала на якесь диво. Думала, ось-ось — і щось трапиться таке, про що я повинна зробити перший запис у своєму щоденнику.

Нічого надзвичайного, ані навіть цікавого не трапилось. Окрім того, що батьки купили нарешті пральну машину, а тітка Марія з восьмої квартири послизнулася у дворі і зламала руку. Але мені це нецікаво. Мені ні про що писати.

Так жити не-ці-ка-во-о-о-о!

19 листопада 1977р.

...Я починаю шукати подій для записів.

Ходила весь день містом — і нічого!

На вулицях — багато міліціонерів, повільних людей, у вітринах магазинів — багато консервів і портретів Брежнєва.

Прісно, як для щоденника.

Мені хочеться якихось особливих подій.

Небезпечних.

Романтичних.

Загадкових.

Але у світі нічого, окрім гонки озброєнь, не відбувається.

Ну, ще війни.

Польоти в космос.

Але все це не має до мене дотику. Все якесь залізне. Несправжнє.

Учора на colloquium з історії я не згадала всіх членів Політбюро КППС і мені поставили «трійку». А я їх не знала. Навіщо вони мені, якщо я навіть не знаю сусідів, що живуть поверхом нижче? Вони ж мені ближчі, аніж члени Політбюро.

Хотіла про це сказати викладачці, але побачила заштопану п'яту її колготок — і передумала. Вона в нас дуже правильна і нарвана.

Зі мною також не відбувається нічого. Прийшли три листи з армії. Вася служить у Горі. Тарас — у Бердичеві. Ігор — у Самарканді. Якщо дивитися на карту — вони так далеко один від одного. А всі три листи майже однакові: «Жду привета, как соловей лета», «Лети с приветом - вернись с ответом»... І в усіх трьох — усе однаково: несмачна каша на комбіжирах (що це таке?), біг на плацу, політзаняття.

А як же самаркандські дині? От, скуштувати б їх, справжніх, тамтешніх, із залишками гарячого сонця...

А як там поживає бердичівський костьол, де вінчався старий Оноре з хитрою полькою? «Что тебе снится, крейсер Аврора?» Невже в тому Бердичеві всім так одібрало пам'ять, що нікому розказати голодному солдатикові про несамовите серце великої людини й холодний розрахунок корисливої пані?

Я думаю, що багаті жінки — корисливіші від бідних. Мені ніхто цього не казав, але я так відчуваю. О, коли б я полюбила якогось Бальзака!.. Я б не чекала його смерті в

обіймах молодого гультя. Але хіба тепер десь є Бальзак?!

З моїх нинішніх бальзаків один лише Вася пишається, що сфотографувався біля музею Сталіна в його рідному місті.

А мною він не пишається, що я стала студенткою?

Та на листи відповім — жаль хлопців. Хоча від них — жодного живого слова, яке б зацікавило мене. Сказано, плац.

P.S. Зараз я чомусь згадала свою колишню однокласницю Галю, з якою ми дружили, коли ще жили в Луцьку. Я добре пам'ятаю той березневий день, коли Галя з'явилася в класі у повсякденній шкільній суkenочці з фартушком, пов'язана білим бантиком, підійшла до мене і сумно, але спокійно сказала: «У мене вчора померла мама. Вона народила нам з татом братика, але сама померла. А завтра в нас похорон».

Ми вже знали від своєї класної керівниці про смерть Галиної мами, і я не могла уявити, що повинна сказати Галі після похорону.

Я добирала слова.

Намагалася втекти зі школи.

Хотіла захворіти — лише б відтягнути хвилину зустрічі з товаришкою.

Я боялася так сильно, ніби сама була винна в цій несподіваній смерті.

А тут раптом таке — дівчинка чомусь прийшла у школу і сама повідомила про своє горе без сліз.

Це мене так вразило, що всі чотири уроки (а ми тоді ходили в третій клас) я крадькома, і з очевидним осудом, дивилася на Галю — і не розуміла, чому вона така спокійна.

Дотепер думаю про це, але так і не зрозуміла остаточно: невже в найтяжчому горі (бо що є тяжчим від смерті матері?) людина може бути байдужою?!

Чи це горе так чавить, що людина може втратити відчуття болю, а стороннім здаватиметься, що вона — байдужа?!

Чи це було дитяче *не-усвідомлення* безповоротної втрати, позначене не смутком, а лише констатацією?

Ось я зараз вщипнула себе за руку — заболіло, аж мало сльози не бризнули. А Галю хіба тоді не боліло?! Отже, людський осуд — ніщо?! Адже насправді ніхто не знає, що відбувається в людині в час пік?

Так, які я не дізналася, що насправді відбувалося тоді з Галею. Я побачила лише зовнішні прояви горя. Вони мене не задовольнили — і я засудила свою подружку.

Думаю, це було неправильно.

Березень 1978 р.

Наші, як дурні, літають у космос.

Не повертаються, згорають у верхніх шарах атмосфери, задихаються від нестачі кисню, а все одно літають. Хай буде, що для науки. Але навіщо летіти в космос, якщо ось, наприклад, половина нашої вулиці — неосвітлена, а в асфальті можна залишити половину ноги?

Я хотіла б відчувати користь від космічної науки. Не тільки теоретичну.

Я б не хотіла в космос. Ні, не так. У космосі побувати я би хотіла. І подивитися на землю хотіла б. Але якось так, щоб не летіти туди в кораблі. Мені було б страшно. Я боюся висоти.

Коли мене малою завезли до бабусі в село, я без дозволу видряпалася на черешню.

Черешня була стара, розлога і скрипуча. І ось коли я подивилася з найвищої гілки вниз, зрозуміла, що там і просиджу, поки не повернеться хтось із дорослих додому. Вчепившись обома руками за стовбур так, що заніміли руки, я просиділа, а точніше, провисіла на дереві майже до вечора, боячись подивитися вниз. З черешні знімав мене двоюрідний брат. Він приклав до дерева драбину, тримав мене обома руками і зсаджував, як велику коштовність. Потім довго й гидливо сміявся з мого страху, за що я його не злюбила більше, аніж бабусиною сусіда-п'яничку, ранок якого завжди починався одноманітно: під бабусиною хврткою з маленьким порожнім шкаликом. Більше в мене ніколи не виникало бажання видряпатися на якусь висоту. Навіть із балкона я ніколи не дивлюся вниз. Лікарка батькам сказала, що це вікове. Ось-ось минеться.

4 серпня 1979 року

Учора зранку я раптово зайшла в батьківську спальню — і не можу з неї вийти дотепер. Ні, я вийшла дуже швидко, але подумки чомусь другий день вертаюся в напівприсмеркову від зашторених вікон кімнату — і щось таке гарне розливається в мені, що соромно навіть сказати... Тато спав упоперек ліжка, закинувши праву руку за голову, а ліву тримав на серці. Своєю чоловічою могутністю і красою розкритої фігури тато скидався на персонажа з картин Мікеланджело. Ніколи не бачила зблизька надміру оголеного чоловіка — і, може, тому відчула, як дужче забилося серце, аж подумала, що тато може прокинутися від мого серцебиття. Я вилетіла зі спальні, як ошпарена. Але яка це була красива картина з моїм молодим і красивим татом! Я б хотіла й собі такого чоловіка! І щоб він спав так само красиво й незалежно...

24 січня 1980 року

...Я не зістарюся ніколи!!!

Ніколи! Ніколи!!!

Ніколи не вийду на люди з такою вселенською тугою в очах, розтріпаним волоссям і густою павутиною зіжмаканої шкіри довкруг очей!

У мене просто ніколи не зів'яне шкіра!

Ніколи не розповніє талія!

Не обвиснуть груди і не опустяться плечі!

Ніколи не вийду заміж з примусу чи необхідності!

Але я й ніколи не залишуся одною!

Ніколи!

Я просто не можу стати такою!

Бо я красива. Молода! Я не можу бути іншою, аніж лише молодою.

P.S. Інакше мені подаватимуть милостиню, як отій поморщеній бабці, яка чомусь упродовж усього сьогоднішнього дня виринала біля мене із незрозумілою затятістю.

А може, то були різні жінки, а я й не помітила?

А може, на старості всі жінки схожі своїми зморшками, втомою очей і саркастичною усмішкою, що супроводжує нас, молодих, здорових і щасливих?

О, ні! Я не стану такою мавпою, бо мене завжди будуть любити й завжди буду любити

Що було б тоді? Хіба щось заважає мені порпатися в городі, як квочка, нюхати квіти, слухати дятла? Але ти ж знаєш, що це — не твоє. Не твоє, бо ти міська дитина, ти егоїстка, навчена чути лише себе. Воно тобі не може збільшити задоволення, бо ти це — не любиш.

Ти любиш чудного чоловіка, що спить по діагоналі ліжка. Він тебе переслідує, як привид, як справжнісінька мара, й ти не можеш, а може, й не хочеш відворожити його. «Клінічний випадок, — каже твоя подруга, господарка привітної дачі. — Ти не вписуєшся в класичну другу статтю, — уже відверто сміється з мене, — ти не жінка, ти — стаття якась третя».

Я ж думаю, що для мене ще не придумали статі.

Ось так!

А цей дятлик смішний... Лупить дзьобом у стовбур — іще й озирається, чи красиво. Красиво. Красиво — то красиво. Але я колись читала, що дятли вмирають від струсу мозку. Миттєво. І все-таки, як гарно сидіти на підвіконні, загорнувшись лише мереживом фіранки, вдихати пахощі нелічених квітів і тішитися життям.

Ні, не так, не життям, а самій собі. Хм... Моя подруга — мудра, практична жінка, і що дивно — з усім сучасним комплектом самореалізації для вибраних: дві дисертації, монографії, конференції, презентації, прямі ефіри — і жодного коханця. В усіх інтерв'ю вона так і каже: єдине, на що мені не вистачає часу, - так це на чужого чоловіка. А решта в неї — о'кей: півроку гнеться буквою «зю» на оцих ось грядках, прополіє бур'яни, закриває консерви, свариться з чоловіком, покрикує на дітей — і вважає себе щасливою. Іноді я задумуюся над тим, як ми, такі різні, такі діаметральні в усьому, так гарно й по-родинному розуміємо одна одну.

А іншим разом не можу зрозуміти, чи сповна вона розуму. Ні, не так. З розумом у неї порядок. Мені цікаво було б зазирнути в її серце.

Хоча... навіщо розпанахувати серце, коли не далі, як позавчора, її голова лежала на чоловіковому плечі, рука розгрібала коцюбкою залишки жару від вогнища, а голос, милий Боже, який то був голос! пробирався в темряві під самісіньку шкіру... Подруга співала для свого чоловіка — й моє серце уперше зайнялося пожегом заздрості.

Для мене це якесь таке незбагненне... таке чуже моєму життю... ця їхня прогнозована розміреність без жодної натуги... така непристрасна, але навіть на око глибока взаємність... розуміння з пів-погляду... півслова. І не скажеш, і навіть не подумаєш, що там може бути фальш.

А я, самотньо лежачи в оцій ось привітній постелі, уявляла, яка в них була ніч на першому поверсі після того вечірнього співу...

4 липня 199... р.

Я лежу в гойданці, прив'язаній між двома вишнями в саду, жую канапку і дивлюся, як мурашка снує стовбуром сусідньої яблуні туди-сюди... туди-сюди... угору-вниз. Чому ця комашня завжди така метушлива? І ця ось, окремо взята. Я хочу її розчавити. За активність, яка не співпадає з моєю теперішньою бездіяльністю. Цікаво, чи комусь спадає на думку розчавити мене, як мурашу? І за що, цікаво? Мені не подобається гострий, надокучливий запах м'яти з-під гойданки. Дарма, що м'ята корисна. Треба висмикнути з коренем. От дурепа... висмикнула, називається. А запах в'ївся в долоні надовго. Спробуй витравити. Можеш дустом. Ага, краще поплювати. Для цього навіть не доведеться вставати. Цікаво, що робить зараз Він? Чи вже кинувся шукати мене, чи й

не помітив зникнення. От, зараза, ці мурахи мене спровадять на той світ. Лізе по тілу, як по своїй власності, — і не боїться, і не кається, і не перепрошує за незручності. Хочу знати, чи бачить мене пілот отого літака, що передає привіт з неба тонкою білою смугою? Може, в нього є такі прилади, що дозволяють бачити й мене? Якщо із супутника видно сірникову коробку на лаві стадіону, то чому льотчик не може бачити мене на гойданці? Ну, й брехуха. Тут люди пліч-о-пліч одне одного не помічають, а ти хочеш, щоб із неба. Ні, я таки пропо лю зараз оці бур'яни. От, чудо! Які ж це бур'яни, коли це петрушка в бур'янах. Чи бур'яни в петрушці? Це - як людина в гріхах чи гріхи в людині. А й справді, що тоді викорінювати: людину з гріхів чи гріхи з людини? Я обіцяла подрузі-докторші не думати. От я й не думаю ні про що. Я просто лежу в гойданці і дивлюся перед себе. Треба позбирати висохлу білизну. А то гойдається, як біла смерть між зеленню дерев. Ні, як білий сніг на зеленому листі. Не так. Як вітрила на Дніпрі. Цікаво, що вони там роблять, оці двоє в човні, що він так гойдається посеред ріки? Човен гойдається серед води... а де весла? Вони що там - кохаються?! Безсоромники. Чому безсоромники? Я їм заздрю. Я могла би кохатися навіть отут, на гойданці. Ні, не могла б. На гойданці неможливо лежати по діагоналі. Чому я раніше не бачила, що на груші живе одуд? Який красивий. А, Боже, який обережний. Нічого собі принц. Не встигнеш подумати про нього — а він тю-тю — і будьте здорові. Ніхто тебе, голубе, не наврочить. Фу-у-у, ну й кислятина, ці яблука. Ну, ясна річ — зарано пробувати. Але ж хочеться кислого. Чорти би побрали цих ворон. Обнесуть усі персики в сусідів. Я вам зараз, паршивці. Боже, я зараз закину на сусідню вулицю гранату, якщо вони не вимкнуть цю гидоту... «ты беременна, ты беременна, зто временно, зто временно». Ага, це тому, що я відстала. Щойно повідомили, що це хіт сезону. А ти хотіла що, подмосковних вечеров? От, собаки... Що це за квітка така чудна та дивна? Нічна красуня, казала подруга, називається. Увесь день дрімала, ніби зів'яла від горя чи праці, а зараз, дивися, заворушилася. Розкривається, лялечка. О, хап! Вишня упала в рот, ніби на замовлення. Що? їжачок? Отак посеред білого дня чеберяє собі в дровітень і не боїться? Він що, приручений? Агов, їжачок! Наколи мене на свої голочки. Може, полегшає. Ні, ці птахи не дадуть заснути. О, а вишенька точена червами... все красиве й смачне — червине. Фу, ти, Господи... ну можна хоч колись не псувати собі настрою??!

5 липня

Прочитала вчорашній запис. Якщо б він потрапив комусь чужому на очі...

Мабуть, слід вирвати.

Самій бридко.

Хай залишається.

Цей зошит не призначений для чужих очей.

Учора мені було так зле...

Щоб не збожеволіти, я лягла в гойданку і писала все, що спадало на думку. Я сідала, лягала, їла, не випускаючи олівця з рук, і записувала. Записувала геть чисто все, об що шпортався погляд.

Навіщо?

Хтозна.

Колись я читала, що лікарі рекомендують нервово хворим людям релаксацію саме таким чином: поголовно записувати все почуте, побачене, відчуте.

Але можна й не бути хворим, а порекомендувати відновитися бодай у такий спосіб —

нікому.

За годину-дві мені справді полегшало. Я відволіклася на стороннє, не пов'язане з нинішнім, з тим, що катувало.

Тоді я побрела на кухню й зварила борщ. Перший справжній червоний борщ у цьому році своїми руками. З екологічно чистих продуктів. Заправлений рідкою сметанкою з кілограмом зелені.

Коли б мені хто сказав, що в такому стані я спроможна думати про їстівне... я плюнула б йому в очі. Я смачно пообідала.

Тоді іще смачніше поспала.

А тоді пів-вечора слухала жаб'яче кумкання з озера.

Щось у цьому для мене було несправжнє.

Чому несправжнє? Бо раніше цього не було. Я ніколи про таке не думала. А тепер думаю. І знову про Нього.

Але, окрім Нього, мені забаглося мати одну грядочку буряка, одну — моркви, а на додачу - плече, на яке можна було б покласти спокійну голову і тихо заспівати.

7 липня

Подивилася на календар. Незбагненна, загадкова для мене дата, укрита пеленою давньої-давньої таїни, яка в одну мить утратила загадковість.

Але день 7 липня час від часу таки нагадує мені старі, попри все — романтичні часи.

Раніше я знала, що кінець світу буває раз, а з'ясувалося, що він може тривати роками.

Принаймні, я вже багато років живу в процесі перманентного Армагедону. Та цей, мій армагедон, також утратив гостроту таємниці.

...Пригадую події двадцятирічної давності — і мене охоплює легкий жаль за тим, що не відбулося; і ні-ні — озветься страх: а раптом воно таки колись відбудеться? І не просто колись, а іще на моїй пам'яті... Літні канікули 1977 року я коротала в бабусиному селі над Стиром. Пригадую, не минало такого дня, щоб поштар не приніс нам листа, а то й два. Бабуся з острахом відкривала конверти, позираючи назадсьебе, ніби хто стояв у неї за плечима — а тоді віддавала їх мені: «Читай, дочко. Видно, таки буде... А все - через наше безбожництво, прости, Господи, нас, грішних».

8 усіх листах, як я тепер розумію, з особливо витонченим садизмом у деталях смакувався передбачуваний, цілком імовірний кінець світу, який мав припасти на 7 липня 1977 року. В селі навколо навали цих листів, які приходили невідомо від кого, але майже до кожного другого жителя, до того ж — із різних міст, створився нездоровий ажітаж. Так що місцева влада змушена була вдатися до контрзаходів. І на противагу листам, але все одно паралельно з ними, в село ринули райкомівські лектори-атеїсти. Вони довго й нудно тлумачили людям, зігнаним для такої okazji в клуб, про те, що життя — це матерія, а матерія — незникома й незнищенна, а отже, кінця світу не може бути, бо бути не може. Щоразу лектори були різні, але доводи — однакові, ніби завчені раз і назавжди.

І якось на оте «матерія незникома» Ольга Трандачиха викрикнула на весь клуб: «А от і зникома! Вже півроку хочу купити шовкової матерії на сукенку - а вона в магазині зникома».

Після публічних виступів лекторів запрошували до вибраних владою селян на обід, і ось уже там, за сто-лом, після -надцятій чарки, заїжджі вчителі життя дозволяли собі сумніви: багато хто з них мовчки хитав головою в такт бесіди господаря - на знак

мовчазної згоди про можливий кінець світу.

В очікуванні 7 липня село нагадувало причаєного злодія. Одне-єдине питання — що буде, коли настане кінець світу? — переважило всі інші сільські й світові новини: війни і повені, ядерну гонку і смерть сусіда.

«Це повинно відбутися 07.07.1977, — думала і я собі, стоячи посеред подвір'я із задертою до неба головою. — І я не маю права це пропустити».

Отож добру половину літа я спала на бабусиній веранді, боячись прокліпати кінець світу.

Не пригадую точно, що трапалося зі мною вчора, але ту ніч... ту ніч забути годі.

Це була така місячна й тиха ніч, що навіть крізь шибки вікон пробивалося безгоміння і світовий спокій. Місяць заливав веранду — і я нечутно встала з постелі, відімкнула двері й сіла на порозі. Тримала в руці годинник, раз-по-раз зиркаючи на циферблат, боячись прогавити північ, і намагалася запам'ятати все, що діялося навколо.

Вгомонилися цвіркуни.

Місяць човгав з гілки на гілку, як персик чи м'ячик.

Горіхове листя під місяцем відбивало якісь ірреальні тони срібла.

Гостро пахла матіола і кріп.

Мені було так гарно і так страшно, як буває лише в дитинстві чи в юності.

І все ж я ступила з веранди кілька кроків і зайшла у квітник, не піднімаючи догори довжезної нічної сорочки. Занурила голову в айстри, а потім крізь дрібні кучеряві їхні голівки дивилася в небо, ковзаючи очима по верхівках безшелесних горіхів. Холодна роса колола мої босі ноги. Сорочка липла до тіла. А я незрушно дивилася в небо: чомусь мені здавалося, що кінець світу повинен прийти звідти.

Та в небі, окрім густо розлитого срібного місячного молока, не було нічого. Стояла така тиша, що я чула, як капає роса на листя й шарудить їжачок під парканом.

Я тихенько засміялася, вмила лице росою, розтерла росу по стегнах і повернулася на веранду. Мало не до ранку дивилася крізь шибку на освітлену місяцем божественну — ніби картинну — красу, підозрюючи, що ніякого кінця світу в такій ідилії бути не може. Але саме тієї ночі я поклала на підвіконня учнівський зошит, щоб записати все, що відбулося зі мною 07.07.1977.

Той зошит за частими сімейними переїздами загубився. Та мені здається, що епопея із щоденником почалася саме тоді — з липневої ночі, коли так і не відбувся кінець світу.

Отаке ось навіяло мені сьогоднішнє число — 7 липня.

25 липня

Я все іще на дачі. Я тут виходжу з депресії.

Я намагалася звести порахунки з життям — так мені допекла моя пристрасть.

Ця мара-переслідувачка.

Цей безжалісний кіллер із зброєю повільної і невидимої — як радіація — дії.

А моя багатолітня подруга, яка останнім часом намагається контролювати мене з більшою настирливістю, ніж контролюють батьки малолітню доньку, зненацька явилася до мене в квартиру саме тоді, коли я втрачала свідомість від жмені нозепаму, запитого двохсотграмовим гранчаком коньяку... Та що згадувати.

Вона й привезла мене до себе на дачу.

Спочатку дала доброго ляпаса по безтямному п'яному обличчю, засунула, як лантух, у машину, й погнала через усе місто на червоне світло; на дачі влила в мене літрів зо

п'ять марганцівки і ще якоїсь гидоти й потягнула за ріг будинку; уклала на розкладачку — й почалися мої муки христові. Клізма. Два пальці в рот. Марганцівка. Клізма. Подруга так робила зі мною не знаю скільки разів — аж здавалося, очі вилітають з орбіт. Згодом по черзі вилила на мене кілька відер холодної й гарячої води, а по всьому вклала спати на першому поверсі. На ранок я знайшла подругу на сусідньому дивані, одягнуту, з червоними очима після безсонної ночі і з підпертою руками головою. Вона не відходила від мене три дні. А далі влаштувала прощальну вечірку, забрала всі ключі, залишила повен холодильник провізії, решту — показала в городі. І щезла із сім'єю десь у гори. Прощаючись, майже сміялася: «Вважай, я сто доларів за охорону дачі зекономила».

Вона не обмовилася й словом про мою дурну витівку з таблетками й алкоголем. Але, сідаючи в машину, подивилася довгим і виразним поглядом.

Ось так я стала господаркою невеликої, але дуже функціональної дачки.

На те вона цілий доктор наук, подруга, що добре знає мою виняткову відповідальність за чуже майно.

Отже, я не зможу покинути маленького дерев'яного палацу навіть, коли б хотіла.

Сусіди тут навчені бути не надокучливими.

Побут влаштовано чудово.

Так що виходь, невдала самогубице, з депресії, як із води. Благо, вода поруч: п'ятдесят метрів до Дніпра, п'ятдесят — до озера.

1 серпня

Кілька днів броджу між недобудованими палацами уздовж самого Дніпра й не розумію, навіщо люди барикадуються за життя?

У цього ось господаря явно проблема з головою. Бо це не дача — в'язниця, зусібч, і навіть від ріки, обгороджена високим глухим бетоном. У триповерховій споруді — лише три маленькі віконечка, схожі на тюремні, крізь які подають їжу.

А вчора сусідка сказала, що господар будинку працює начальником тюрми.

Все — приїхали.

Які дивні ці люди з грошима. Спочатку зводять прижиттєві бастилії і барикади. Потім споруджують кам'яниці з могил, кладуть багатотонні нагрудні пам'ятники, прикривають мощі кам'яною вагою, нібито хтось витягуватиме їх звідти. А задля чого?

Всі свої переваги людина може доводити за життя.

Хто що може довести з-під землі?

Ось двоногі мисливці — полювальники — здоганяльники — переслідувачі переймають людину щоденно, посекудно, погодинно. Людина людину бере в смертельну облогу своїх пристрастей, амбіцій, бажань. І хто, якими грошима заплатить за цей марафон, за щоденне випробування серця на розрив? Ніякий Київстар зі своєю посекудною оплатою не здожене.

Нащо я про це думаю? Мені байдуже, чому так роблять інші. Хай роблять, як хочуть. Може, вони барикадуються саме від пристрасті, яка норовить заповзти в кожну щілину й пору? А може, бороняться від байдужості, що в'їлася у кров, як зараза?

Недаремно ж у цього начальника тюрми огорожа — без жодної щілини. Може, йому комфортно саме так. Ми ж не знаємо. Ми нічого не знаємо одне про одного. У нас перевернуті уявлення про людей і про себе, як на чорно-білому негативі. Ніхто нікого не любить, не жаліє. Ніхто нікому не співчуває. Камінні люди оточують одне одного, й

не здогадуються, що вони — цвинтарні монументи.

Можливо, тому я так люблю цвинтарну тишу? Цвинтарні квіти?

Але там також ретуш. Втікання від правди. Вульгарне повернення в молодість. Хіба оті фотографії з макіяжем далекої молодості, якими обліплені пам'ятники померлих мало не в столітньому віці, не є підтвердженням того, що навіть по смерті людина хоче заблокувати себе молодістю? Хіба це не є доказом марнославства, тієї самої бетонної огорожі без щілин, що й у цього тюремника?

14 серпня

Я занадилася сторожувати дачу ціле літо. Коли дивлюся, як на очах міняються довколишні барви, мені легшає. Перші дні я могла незмигтно дивитися на кожну окрему квітку годинами, аж до очамріння. Іноді навіть здавалося, що я вловлюю момент її росту. Але це була чергова омана.

Мені вдалося зафіксувати хіба що нічний ріст огірків. І я цьому втішилася так гостро, ніби натрапила на скарб. Удень я поміряла один симпатичний огірочок, із звичайних ниток зв'язала для нього сорочечку дещо завищеного розміру, одягнула зеленого карапузика, полила куш літеплою водою — а вранці побачила, що сорочечка на виріст за ніч виявилася замалою.

На ранок я ходила по городу, мов причмелена. Мені здавалося, що я стала свідком росту дитини.

Я обмацала свій живіт. Він був майже запалий.

Я знала, що він не спроможний зачати життя.

Бодай маленьке, як вирослий за ніч огірок.

І я почала шукати на дачі отруйних пігулок.

Ніде нічого — навіть анальгін.

Тоді я перевернула догори дном комірчину з інструментами та інвентарем. Ну хоч би якісь залишки лаку чи фарби, чи бодай оліфи! Я готова була залити себе будь-якою гидотою, яка б спалила мої нутрощі, - і звільнила від самої себе.

Але ця безжалісна докторша забрала навіть оцет із кухні. Не піду ж я до сусідів просити отрути!

***

Я більше не можу дивитися на ці гідкі огірки жаб'ячого кольору й вигляду — і знати, що в моєму череві не може бути нічого живого!

Ні глисти, ні солітера.

Там — невидима й безіменна пустеля. Там руїни після атомного вибуху. Надмірне радіоактивне тло. Туди може втрапити хіба що огірок. І той зогніє від пустки.

15 серпня

Сьогодні я мало не вбила сусідку. Ця гадюка на двох ногах через паркан додивилася, як я вранці зривала огірки до сніданку. Дрібні, з мізинний палець, з пухирцями і непередаваним запахом свіжості, вони викликали в мене звірячий апетит і дивним чином погамували мовчазну лють роздражненої пантери. Щоранку я збирала повний поділ фартуха зеленої хрумкої смакоти, яка робила мене добрішою, а заодно — звільняла себе від необхідності готувати.

А сьогодні кобра в жовтих шортах просичала через огорожу:

— Що це ви, шановна, займаєтеся дітовбивством?! Хто ж зриває таку дрібноту? Не маєте терпіння дочекатися, поки вони стануть справжніми огірками, щоб на довше вистачило?

І, о, диво, мене прорвало! За багато безмовних днів я виголосила таку гнівну тираду, сила злості якої могла б змести бетонні дамби, не те що жовтозаду сусідку.

Але найдивнішим було те, що жодної секунди мене не мучило сумління. Жодної! Якби ця підпарканна гадина знала, що вона зачепила, на які мозолі наступила, вона краще, мабуть, вдавилася б, аніж мала почути те, що я сказала в пориві благородного гніву.

16 серпня

Уже багато років мені постійно верзеться щось таке, пов'язане з вагітністю. Хоча тепер воно мучить дещо не так, як раніше. А було ж... Господи праведний...

Колись давно мало не щотижня я щільно зашторювала вікна, надувала гумову іграшкову кульку до найбільших розмірів, засувала її в напірник, обв'язувала напірник круг себе, вгорталася важким банним халатом — і ставала перед дзеркалом.

З дзеркала на мене дивилася щаслива жінка з великими сяючими очима й розчепіреними долонями прикривала виповнений живіт.

Жінка із дещо дурнуватою посмішкою, притаманною навіженим та ідіотам, довго вдивлялася в дзеркало, погладжуючи живіт, а потім повільно розверталася в профіль.

Профіль живота мав добре помітний горбик — і її долоні опускалися з нього так повільно, як спускається, певно, скалолаз із прямовисної скелі. В такі хвилини я забувала про небезпечну для психіки гру, поринаючи в навіяні відчуття повного і безповоротного щастя.

По якійсь часі сідала перед телефоном, витягнувши вперед ноги, знімала трубку — і починала імітувати розмову з Ним, не перестаючи при цьому гладити округлений живіт. Я так старанно добирала пестливі слова для того, хто нібито слухав мене на іншому кінці трубки, так манірно намагалася кокетувати з ним, заохочуючи до подальшої розмови, що в якусь мить і справді починала говорити вголос, при тому не забираючи руки з живота.

Потім я відчувала велику втому і через те начебто відпрошувалася від розмови, вголос цмокаючи трубку й посылаючи повітряне «па-па» невидимому співрозмовникові.

А далі лягала на бік, клала перед ліжком дзеркало — й знову дивилася, дивилася. І за якийсь час починало здаватися, що мій круглий живіт пульсує, непокоїться в унісон зі мною. І небавом я вловлювала дискомфорт. Десь у моїх глибинах гніздився біль. Я його чула фізично. І тоді починала корчитися, звиватися, нібито від переймів. Я стогнала, схлипувала, затуляючи рот долонею, як під час уже нестерпного болю...

О, як мені хотілося в такі хвилини кричати, несамовитіти, лякаючи сусідів через стіни. Але я дужче зціплювала зуби, так ніби й справді тамувала біль, заганяючи його в безмовне горло.

...Щоразу після тривалих імітацій відчиняла вікно — і з полегкістю випускала вивільнену кульку на волю. Гумовий м'ячик, трішки побешкетувавши перед моїми очима, відлітав у небо, забавляючи зір кольоровими розписами, а далі зникав з очей у височині, надовго залишаючи в грудях відчуття трепету й солодкості. Так тривало доти, доки одного разу м'ячик не зачепився за балконне бильце і не луснув з такою силою,

нібито десь поблизу розірвалася граната. І я зрозуміла, що навіть кулька, маленька пузата мертва кулька, мстить мені за колись умертвлене мною дитя...

Відтоді я більше ніколи не купувала надувних іграшок.

Але й незлюбила вагітних.

До цього я могла довго ходити назирці за жінкою з вивершеним животом — милуватися, як красиво й урочисто несе вона в собі крихітку життя.

Могла прийти в жіночу консультацію, сісти під кабінетом, де було найбільше жінок дородового періоду -вибрати якийсь один, найбільший, живіт і не спускати з нього очей, поки він не здригнеться під ударом ніжки чи ручки з середини. Тоді моментом я прикладала долоню до порожнього черева — і йшла блудити вулицями, як божевільна, дослуховуючись, чи не подасть якийсь знак і моє черево.

...А тепер я ненавиджу вагітних. Іноді стримую себе неймовірно й чимшвидше відводжу погляд від пузатих жінок, щоб зненацька не вдарити котрусь по його куполу.

Кожна із них носить моє дитя.

Я хотіла би його вкрасти у своє порожнє черево.

17 серпня

Сьогодні я знову згадала огіркову сорочечку, яка за ніч зробилася замалою, — і мені так різко стало погано, що я б утопилася. Тим паче, водойма недалеко. За день-два тіло спливе і його швидко впізнають сусіди моєї розумної подруги.

А решта — не моя справа.

18 серпня

Учора від дурного спинила думка, що тут топитися не слід: моя добра подруга не винна в моїй драмі, щоб потім невинну жінку тягали міліціями, а ще потім (все може бути) — посадили за таку ж тюремну огорожу, як онде бовваніє попереду.

28 вересня 200... р.

Я так звиклася зі своїм болем, що іноді здається: болю взагалі не існує.

І я вся перетворилася у слух.

Будь-який рух, будь-який звук — а мені вчувається його машина.

Я влітаю на балкон — білі вітрильники випраної сусідкою білизни лопотять між дворових дерев, а мені здається, що вони сміються з мене. І з незнаною для себе злістю хочу шматувати їх, дерти, валяти в пилюці.

На балконі з гуркотом падає відро — і я падаю поруч у шезлонг; і сиджу годинами, поки вечірні комарі не починають нахабніти так, що я мушу рухатися.

Влітаю в кімнату і падаю на ліжко.

Це не ліжко — аеродром.

Я хочу когось вкусити.

Хочу затягнути на цей аеродром он отого бомжа, що визбирує під вікнами порожні пляшки.

Засуваю голову під подушку — але і звідти долинає шарудіння, шкряботіння, шепіт.

Я не пам'ятаю, як заснула.

10 квітня 200... р.

В молодості я готувалася до любові, як галицькі дівчатка готуються до першого

причастя.

Щоразу, коли в мене до когось нерівно билося серце, я віддавалася першому пориву, думаючи: ось воно. Та минав день-другий — і я розуміла: це іще не вона, не та, найголовніша, любов.

Нехтувала нею безжалісно, а коли й жорстоко. Той ростом не вдався, цей носить лише білі шкарпетки, той — ходить без носовичка, цей — без фантазії.

А воно ж прийшла не любов — а накрило торнадо. Тоді, коли й не сподівалася.

Хоча... ніхто все одно не зрозумів би мене, що таке несподівано потрапити під стихію. Мало хто знає на власній шкірі дію торнадо. Будь-яку стихію ми воліємо спостерігати в сусіда чи з телевізора.

Споглядання стихії в телевізорі — не до рахунку. Судити про щось, базуючись лише на спогляданні, — все одно, що займатися сексом крізь колготки, любить казати мій сусід.

Четвер

...але чому? Чому?

День після неділі

...колись він сказав, що чоловік влаштований так, що після всього він встає, обтрушує коліна — і «адью», будь здорова, чорноброва, — і без спогадів.

Мовляв, за це й сердитися не слід. Така природа чоловіча.

Ах, як жаль, що я не повія. Мабуть, повії також після всього обтрушують спідниці — і адью, спорожнілий чоловіче!

8 жовтня 200...

Сьогодні я попросилася в інший кабінет. Наша начальниця звела на мене сердиті очі: «Може, тобі взагалі окремі апартаменти виділити?!»

А до кінця дня я вже розклала своє причандалля в сусідній кімнаті.

Мені соромно про це навіть думати, але вся справа в новому нашому співробітнику — із чорним, як смола, волоссям, такими ж очима й неодмінно барвистою краваткою.

Петро — циган. А я з підліткового віку не терплю циганів.

Дивно, але давня неприязнь до цього веселого балаганного племені озвалася в мені тільки тиждень тому, коли в нас появилася новий співробітник. І він був схожий на іншого, кого мені колись давно... наворожила циганка.

Добре пам'ятаю, ми гуртом поверталися зі школи додому. І зненацька з-під арки вигулькнула юрба циганів, точніше, то були чотири циганки у цвітастих спідницях з пов'язаними круг стану такими ж цвітастими хустками, а між ними — чоловік-циган. Старша циганка вхопила мене за лікоть, зітнула чорними очима всю волю, а тоді витягнула до себе ліву долоню:

— Заміж вийдеш о третій ранку, — глянула не на мене — кудись у саму безодню, а тоді відвела до чоловіка: — За отакого красивого, як він.

Коли б не наш новий співробітник, я б і не згадала про той давній і вже забутий випадок. А сьогодні в мені піднялася буря, та що там буря — цунамі, бо я раптом зрозуміла причину моєї колишньої тривалої недуги, яка забирала тонни нервів моїх батьків упродовж багатьох років.

Недуга не мала жодних ознак недуги важкої чи недуги взагалі: просто одної ночі я прокинулася о третій годині після півночі. Була вся пітна, перелякана. Єдине, на що

спромігся мій задеревілий язик, то це на шепіт: «Мамо...».

Відтоді щоночі, впродовж довгих десяти років я прокидалася рівно о третій ранку. Ніщо не мало значення: чи лягла я сита, чи голодна, радісна, чи втомлена, здорова чи хвора: але щоночі о третій, по тому, як я раптово скидалася й сідала на ліжко, по мені можна було звиряти час, як за Гринвічем.

Виснажені щонічною пригодою й доведені стресом майже до відчаю мої батьки вдавалися тоді до всіх можливих і неможливих кроків: бабуся ходила по ворожках, мама — по лікарях, тато цілими ночами тримав увімкненою настільну лампу чи увімкнутим магнітофон із записами заколисуючих мелодій — а я, ніби навмисне, рівно о третій ранку скидалася, мов рибка, сідала на ліжкові, підібгавши по-турецьки ноги, хвилин п'ятнадцять мовчки дивилася перед себе, а тоді, зітхнувши, вкладалася спати знову.

ЩО ТРАПИЛОСЯ 1 ТРАВНЯ ц.р.

...І тільки тоді я зрозуміла, що мені кришка, гаплик, кранти, the end, фініш, гата, фертик і фініта одночасно.

Кінець.

Я стояла посеред дороги під нещадно палючим для цієї пори сонцем, як мара: з вишмаганим вітром волоссям, розпачливо розвівши руки, ніби намагалася обняти весь простір, заповнений невловимим чоловіком, який ще секунду тому махав мені легковажною своєю долонею з прочиненого вікна авто. Та лиш невидиме повітря цідилося крізь напружені пальці, так, нібито беззвучно насміхалося над моїм теперішнім безсиллям.

Збоку я, мабуть, мала всі ознаки непідсудної людини, хіба що тільки не билася головою об асфальт. А машина щойно цілованого мною чоловіка повільно зникала з очей, кліпаючи більмами круглих білих фар, — і в якусь, може, останню хвилину здорового глузду, я зрозуміла, що відтепер бігтиму чи повзтиму до нього а хоч би на полюс, аж поки не притисну до себе і не скажу: «Я хочу тебе цілувати...»

О, цього чоловіка я цілувала б рік безперестанку.

А може, два.

Чи все життя.

Чи тільки тоді, коли хотіла б.

Не знаю.

Поки що я цілувала його щойно отут на прощання, на порожній вулиці, притискаючи до себе так міцно, що в якусь мить перехоплювало дихання і паморочилося в голові. Але памороки набирали цілком безглузвих ознак — і я осіла просто в пилюку порожньої вулиці.

А гадюкоподібний хвіст зниклої з очей машини додавав хіба що більшого безсилля.

Що б він подумав, коли би побачив мене в пилюці посеред вулиці???

А що би подумали інші, ті, що не знають смаку дорожньої пилюки упереміш із смаком сліз?!

Бо ось, щойно, чоловік приймав мої прощальні хапливі цілунки, як розбещена дитина приймає з рук гостя чергову шоколадку, — ліниво хилитаючись з боку на бік, і так само ліниво підставляючи обличчя моїм устам. А далі обома великими долонями стиснув плечі, коротко, але з пристрасстю, цмокнув у губи і сів у машину.

...Після всього я зрозуміла, що так у нормальних людей починається божевілля. Вони

ще уривком пам'яті чи розуму усвідомлюють події, розрізняють людей, але перспектива стати божевільним є невідворотною.

Що я маю робити без нього????

22 жовтня 200... р.

Жіноче серце-сміттєзвалище. Запліснявіле, прогниле, необгороджене. Там є який завгодно непотріб, але немає нічого цілого, корисного чи функціонального. Спресовані від часу й пам'яті почуття-пережитки нагадують зіжмакані целофанові пакети, роздратовано пожбурені у сміттєпровід, а потім роздерті вітром і бомжами...

Треба навчитися виривати серце, позбуватися його дурного диктату, як первісна людина позбувалася хвоста чи хворий апендиксу.

Але як навчитися цього?!

23 жовтня

Прочитала вчорашній запис.

Господи, яка глупота приверзеться у хвилину гніву чи незадоволення.

А все тому, що я не навчилася робити бодай щось із стосами своїх переживань.

Посортувати, розкласти полицями, дещо — викинути.

Ну, Боже, хоча б якийсь хосен був із того, що моє серце тепер нагадує солдата з воєнної передової після багаторазового поранення: шрам на шрамі, осколок на осколкові!

Та попри все, коли б я була акторкою чи письменницею, я сіла б за стіл і вигадала красиву, а може, найкрасивішу у світі історію кохання. Це було б таке мило, яке перевершило б усі бразильські мильні історії. Воно б дало надію і вітху тим жінкам, хто іще не зазнав незмитого вранішнього чоловічого запаху.

Я б тепер, по всьому, вчила людей любити. Не бавитися, не імітувати пристрасті й драми, не розігрувати одне перед одним циркові вистави — а любити.

Хм... ніби я знаю, як це — любити...

Знаю.

Коли б мені сказали одною фразою визначити суть кохання, я б, не вагаючись, відповіла: воно — в бережливому ставленні одне до одного.

Хоча... мабуть, ні.

Бережливо можна ставитися навіть до чужої людини. З чемності. З розуміння.

А яка вже там бережливість, коли серце штормить десятибально, а голова ходить окремо від тулуба?!

Ні, я б ніколи не навчила людей любити. Бо сама цього не вмію.

Я загнала в себе, як рашпіль, всю цю каламуть. І виправдовую її порожнім словом кохання.

А рашпіль іржавий.

3 грудня ц.р.

Коли б у мене був чоловік, я давно забула би смак оцього пійла, яке п'ю роками — й ніяк не нап'юся. Але чому я вважаю, що в мене нема чоловіка, коли ось є, один — незмінний, на відстані, нечастий мій гість, але ж є.

Іншого не хочу.

Іншого не маю.

То хіба він не чоловік?

Та інший був би радий, що має таку вірну дружину, не домагаючись її вірності.

А що нечастий гість... то...

Боже мій, а коли він був би космонавтом чи розвідником-нелегалом?

Отож бо.

Дурниці.

Казали мої бабуня: «Дурний спить, дурне снить, дурне говорить».

Іще сьогодні, вночі.

Коли б у мене були діти...

Ах, діти...

Навіщо я зробила аборт?

Я не запитала Його — батька. Більше того, я йому не сказала нічого, наперед знаючи реакцію.

Ні, я не знала можливої реакції, та боялася його можливого боягузтва.

Він не зміг би легально визнавати свою дитину. А я б не змогла виховувати

безбатченка. Хоча, якщо подумати, всі діти ростуть безбатченками. Навіть при живих і легальних батьках. Єдиний їм батько - завжди мати.

***

Але це було так давно... якою я була молодою і дурною...

От, дурепа.

Якою ж це я була молодою кілька років тому?!

А таки молодою! Жінка, котра понесла, — молодша від усіх молодих разом узятих.

Тепер у мене росло б гарнющє дитятко — син чи донька — і я, напевно, б давно позбулася цього невідступного привида, який так безжалісно мордує мене із року в рік, із року в рік, і не видно кінця моїй муці.

А тепер чоловік, якого я покарала безбатьківством, абортує й мене зі свого життя — і я розумію, що цьому не зможу зарадити.

Це, мабуть, неусвідомлена помста самця, покараного без його відома. Це, напевно, прорізався нух справжнього самця, який дав про себе знати через багато років.

30 листопада 200... р.

Ясна річ, я неправа. Це щодо жіночого серця. Чому? Та тому, що поняття

функціональності кожного квадратного сантиметра (неважно, житла, душі чи серця)

йде від бідності, від чітко облікованої і регламентованої бідності. Вона в'їдається в нашу ментальність, та ні, у гени, як шахтна пилюка у шкіру вугільного раба.

Людина, яка звикає жити в малометражних приміщеннях, набуває таких же форм тіла й такої ж скутості думок. Вона мислить малометражними категоріями, виробляє інстинкт

постійно загнаного у глухий кут хижа ка... І б'ється над думкою про функціональне використання цього глухого кута.

Невже тіснява житла провокує й спроваджує у тісняву думання, почувань, бажань? О,

так. Тіснява каструє людину. Неспромога вирватися з обмеженого кола змушує ходити по цьому ж колу, не бачачи, що поруч є інше — просторіше — життя.

Колись давно наша сім'я тривалий час жила в перегородженій кімнаті: з однієї великої батьки зробили дві, щоб дати дітям видимість самостійного житла.

Може, це тоді я привчалася обмежувати себе одним простором, однією людиною,

єдиним бажанням?

...Чому я не перегородила серце на одну розумну — тверезу — частину, а другу не залишила вільною?!

14 листопада 199... р.

Цікаво, як же все-таки чоловіки починають війни, оті хвалені і розрекламовані всіма засобами мистецтва війни, причиною яких є жінка?!

Чийх спершу роздирають сумніви, чи розриває злість, чи зводять із розуму ревнощі, безсилля, розпач, агресія?

О, то все-таки між нами — чоловіками і жінками — є схожість.

У чому?

У ревнощах!

Може, на чоловічій мові це називається якимось по-іншому?

Як?

Бажанням володіти?

Інстинктом самця, що хоче безроздільного володіння самкою?

Отже, все одно ревнощі?

Ні, але все-таки цікаво... Вони посилають гінців з попередженнями і застереженнями, чи одразу — віроломних кіллерів у військових строях?

16 листопада, 23.50.

Я не уявляю війну, причиною якої стала б я. Не уявляю, хто б так «зійшов із рейок», щоб аж сипонув сухим порохом услід.

Мене не треба брати ані приступом, ані облогою,

через мене не треба починати бойових дій,

витратити кошти на озброєння й амуніцію,

висилати розвідку,

влаштовувати стеження й засади,

наймати перекладачів,

виправдовуватися перед світовим товариством...

19 листопада

На мої припущення щодо ролі жінки в процесі початку війни мій сусід по кабінету сьогодні голосно сміявся, мовляв, начиталася про Єлену Прекрасну, ось і мучить тебе всяка ахінея. Він сказав, що наш час — нецікавий для починання воєн через жінку.

Мовляв, перевелася справжня жіноча порода, здатна збурити в чоловікові Везувій, магма з якого розлилася б на іншому кінці планети; натомість модифікувалася порода жінок-«дворняг». А «дворняжка» не може перевестися. Вона може хіба що

одіамантитися, не розуміючи, що це їй все одно не допоможе. Жіночі запити здрібніли, і сьогодні ніхто не просить свого коханого зачерпнути шоломом води із Євфрату чи з Амазонки; а отже, — умерли благородні почуття, задля яких чоловік міг зробитися як некерованим у своїй агресії, так і непередбачуваним у своєму милосерді задля якоїсь одної-єдиної жінки.

Резюме перше, сказав із притиском мій сусід: жінка уже не може стати причиною чи каталізатором великомасштабної війни і ввійти в світову історію, як вершителька мільйонів життів чи смертей. Вона здатна хіба що бути використаною, як презерватив, у

світовому скан далі сумнівної якості на кшталт американської Моніки. До того ж скандал спровокований не серцем, а зімітований банальною спецслужбою зацікавленої країни, цинічний розрахунок якої таки досяг короткочасної, і геть зовсім не визначальної, мети: нібито скомпрометувати потрібну людину. Чому нібито? Та тому, що невікурена Монікою Білловою «цигарка» в порядних і сексуально нормальних людей не вважається сексом, і навіть із цим поняттям, тобто сексом, не асоціюється.

То хто, в такому разі, залишився на коні, а хто — під конем? Вершником і вершителем залишається Білл, Василь, Базиліо чи хто інший у штанах, а кожній Моніці (Мері, Марлен) зостається спогад про несмачну невікуру цигарку та засохлий і вивітрений запах Біллової сперми на передбачливо невипраній сукні. Якщо таким чином вдасться іще й роздути дамський гаманець... що ж... кожна заробляє тілом в залежності від його форм і темпераменту. Цинічно? Мабуть. Але правда.

Отже, резюме друге: жінка твердо і назавжди ціною неймовірних зусиль «вибила» собі лише спальне місце, з якого посилає хіба що флюїди розбрату й малозначущих примх для чоловіків, які правлять світом. Для нинішньої цивілізації, що асоціюється винятково з чоловічою гегемонією, навіть мільйоннодоларова жінка важить не більше, аніж жінка в історії України, в якій цілком гласно, але не так публічно, їй відведено роль наложниці, а для офіційних історичних опусів українській жінці придумано роль безстатевої берегині. І тільки.

А підсумок один у межах всієї земної кулі: можна злягатися з двома чоловіками президентського пошиву одночасно, але якогось ранку не прокинутися нібито від передозування наркотиками, як неперевершена Мерилін; а можна надувати щоки, що завдяки природному розумові правиш світом із султанового гарему, як наша міфологізована Настуся. Та все одно закінчити одним: світовим присудом про куртизанську жіночу натуру. І не більше.

Ось такий чоловічий монолог про нас із вами я мала честь слухати впродовж обідньої перерви із уст свого високоінтелектуального колеги.

...Я таким ніколи не перечу.

Подеколи вони мають рацію.

Через дві години

Але!

Але чоловіки, в яких дахи поїхали на високих технологіях, терористах-ісламістах і Хусейні, ніколи не визнають публічно, що їхніми — глибоко прихованими, підсвідомими — намірами застосувати природну, а також накопичену впродовж життя войовничість завжди керують жінки і тільки жінки. Головно позичені чи орендовані, але такі жінки, які в чітко визначений і тільки для них, жінок, зрозумілий, час (так чітко визначений, ніби погодинне годування немовляти), втовкмачують пихатим, зарозумілим, пожиттєво боягузливим своїм воїнам, що нарешті надійшов час Х.

А, отже, — пора починати бойові дії стосовно супротивника.

Неважливо якого й неважливо чим: кулаками, словами, підніжками, газовими атаками чи всепланетарною брехнею. Головне — почати.

Жінки милостиві: вони потім подадуть своєму воїнові (навіть переможеному ворогом!) ідею про переділ, розподіл, перегляд позиції і т.д.

І виправдають, виправдають свого обранця перед обличчям світу, навіть коли з'ясується, що він відігравав роль дрібного боягуза чи роль ганебнішу — зрадника.
І він підхопить із жіночих рук цю рятівну для нього ідею, роздує її до якоїсь мало не месіанської своєї місії, і ходитиме в розумної і хитрої жінки на прив'язі, як цуцик-дворняжка.

Ага, таки так! Цуцик.

О, недаремно ця постаріла, поморщена Європа у своїх стратегічних чи визначальних відомствах, навіть міністерствах оборони робить ставку на жінок. Бо тільки жінка зі своїм ірраціоналізмом є найпродуктивнішим творцем як стратегії наступу, так стратегії красивого відходу, її гаряча литка на нічних простирадлах спальні вкаже найточніший напрямок головного бойового удару й намалює зону миротворчих дій краще, ніж усі генерали-стратегі разом узяті, дорогий мій колего.

У жінці генетично закладено необхідність перекидати з руки на руку дитину, як іграшку.

Нам ніколи мислити такими категоріями, як світова історія, відповідальність перед вічністю і Всевишні суди.

А ви, із сімома п'ядями на чолі, такі розважливі й такі нібито історично приречені на історичні вчинки, всього лише іграшки в наших руках, панове; іграшки, перекинуті з руки на руку. М'які полотняні цуцики.

Якщо це не так — плюнь мені в лице, колего.

20 листопада

То чому ж, чому ж цей ненависний і любий одночасно чоловік не йде ані до мене, ані на мене? Не йде ні з бажанням, ні з ультиматумом?

Брешеш, голубко.

Іде, іще як іде...

Ну, не на біг-бордах йому про це писати.

Та й не щодня ж йому йти.

Ти ж навіть борщу не їстимеш щодня.

20 березня 200...

Все, починаю працювати без гальм. Навіщо гальма?

22 березня 200...

Я бездомна жінка.

Бомж.

Ні, моє життя гірше, аніж оцих ось бомжів, що гріються біля вогнища на пустирі.

Щойно вони мені махали рукою. І я їм помахала з балкона також.

Але ось двоє із них потягнулися в кущі. Боже праведний! Він її гамселить прямо на землі й мені зверху видно її задерті ноги. Чому вона задирає так високо ноги? І половина нашого висотного будинку прилипла до вікон, а ще половина з тієї половини сходить жовчю до свого ситого життя від безсилля, що не може отак будь-де і коли хоче задерти ноги з тим, з ким хоче.

А я сиджу в теплій квартирі — і ніхто не хоче покласти мене на тигрову шкуру — не те що на оцей ненависний іподром спальні.

Мій дім там, де мене чекають і хочуть, а як не чекають ніде, то я бездомна. Бездомна в

оцих ось порожніх, хоч і нафаршированих усяким барахлом стінах.

ЩО БУЛО В НІЧ НА 1 ТРАВНЯ минулого РОКУ

А що було ?..

Була ніч половини мого життя, коли найскупіший у світі чоловік уперше цілував так, ніби хотів заграбастати, затягнути в себе цілком, без розбору. Він любив і боронився від мене з однаково несамовитою силою пристрасті, і я не могла зрозуміти, що переважає в його почуттях: бажання володіти мною бодай короткочасно, але безроздільно, чи в ньому брало верх єзуїтське уміння тривалий час мстити мені; мстити демонстративно удаваною неухвагою, щоб згодом, після всіх своїх нескінченних клопотів, утаємничених блукань, зникань і чорт знає чого іще, раптово, по-зłodійськи винирнути посеред ночі кліпаючими фарами автомобіля, довгого й по вільного, як моє чекання, і знову грабастати, завойовувати змучене чеканням тіло так, нібито це востаннє.

Ох, як же можна любити, коли любиш... і ти прощаєш, і навіть хочеш, щоб він любив тебе отак неймовірно грубо, ніби вуличну дівку, і тут таки, ось тутечки, вже — так ніжно, що можна зійти з розуму від раптового і нескінченного добра.

Та ба... це лише першої миті завжди здається, що добро нескінченне.

...Я прокинулася раптово, не встигнувши склепити як слід повіки, боячись пропустити мить його просинання; була третя година ранку; я ковзнула поглядом по сутінковому вікні, — і нараз почула, що моє серце причаїлось у ранковій тиші, як звір.

О, так. Мабуть, саме так додивляються останні сні ті хижакі, що готуються до вирішального стрибка на життя чи смерть.

Зліва кольнуло так гостро, що очима я пошукала валеріану.

Господи... як він красиво спав... Переполовинивши тілом ліжко по діагоналі... із закинутою за голову правою рукою... а лівою накривав пипочку моєї груді.

Не рухаючись, майже схована під його пахвою, вдихала запах гарячого зі сну тіла і намагалася подовжити ту мить, коли він звично запитає «як спалось?»

Смішний... Хіба є такі слова, якими можна було б передати, як спиться жінці в безумну ніч?! Та де там спиться —

напівмариться,

напівколишеться,

напівумирається.

Такої палкої і безберегої ночі у нас до цього не було.

29 березня 200... р.

Чому я зациклилася на цих спогадах?

Вони мені не дають ані задоволення, ані спокою. Лише обливають магмою із самого серця діючого вулкана. А це не є задоволення?

Я прокручую ту ніч — і ніби стираю найголовніше.

Коли б це була єдина ніч мого життя.

А таки єдина.

Дивно.

Бути з одним і тим же чоловіком роками, хоча й зрідка — а все ж роками, й згадувати лише одну ніч...

Ій-бо ти хвора, подруго.

І в якийсь момент я заприсяглася не вертати туди ніколи, і таки уникала спогадів.

Перестрибувала їх, як купальське вогнище, і згадувала щось інше, бліде, розмите. Я намагалася забути мить того просинання, коли серце стає хижак, із загостреним нюхом, із неприродним калатанням і чомусь невиразним запахом смерті. А коли не могла позбутися думок, які переходили в майже фізичне відчуття його присутності, тоді знову дурила себе дуже оригінальним, як мені здається, способом. Я уявляла себе птахою, яструбом, який непорушно висить над тією кімнатою, над тим ліжком, де ми палили одне одного до нитки, до останнього подиху і схлипу. Яка б це була гарна картина, коли б її зафільмувати... А потім знову крутити, крутити. Але не в пам'яті — перед очима. Може, мені би полегшало. О, так. Ясна річ, що полегшало б. Я б вишукувала на зафільмованій картинці вади, наші із ним некрасивості. Я б роздивлялася зблизька й у сповільненому темпі рухи, погляди, шукала би фальші. І, врешті-решт, мені би спротивилось. Це — як телевізійний стриптиз: перших п'ять хвилин красиво і цікаво, а далі... а далі я би побачила свій целюліт і його черевце, миттєву байдужість у погляді, позіхання, погано стримувану втому чи імітовану пристрасть... Як добре, що я не птаха. Що я нічого не бачу збоку.

18 липня 200... р.

Я шукаю чоловіка, здатного вибити з пам'яті одну-єдину ніч, як скалку з пальця. Роздвоєна конкретно людиною свідомість нічим не відрізняється від розщепленої свідомості шизофреніка.

19 липня

Учора у нашому відділі на дні народження чоловіки говорили, не криючись. Думка була не надто нова: хай би жінка носила лише фіранки, але хай би носила, а чоловіча натура така, що він би зривав, зривав їх, шматував, розривав, як жабу, з люті чи пристрасті. Не криючись, втрутилась в «інтелектуальну» дискусію і я: «Чоловік розривав би, як жабу, що? — фіранки чи жінку?»

22 липня, неділя.

Чому я заговорила про шизофреніків? Я ж не знаю, чим вони відрізняються від нас, від мене. Це все казки — про розщеплену свідомість. Ніби хто може провести ватерлінію між тутешнім і потойбічним сприйняттям світу.

8 серпня 200... р.

Накаркала. Тепер знаю про розщеплену свідомість.

Учора провідувала в реанімації подругу. Поки чекала — наслухалася.

В передпокої молода жінка ридала за чоловіком, який вийшов на балкон курити, а потім ступив у повітря, як у двері. Балкон був на сьомому поверсі.

Чоловік лежав за ширмою тут же, в реанімаційному передпокої. Ширма була відсунута — і я добре бачила його, геть голого, з прикритими простирадлом ногами, з безліччю трубочок і шлангів від крапельниць. Час від часу до нього підходили лікарі, смикали трубки, вставляючи катетери, по всьому — голосно перемовляючись між собою на наших очах.

— Чому... ну, чому він це зробив? Ми ж так добре жили. У нас є донечка... — уже

тільки схлипувала в безсиллі жінка, а лікар, притримуючи її за лікоть, спочатку розпитував, а далі — пояснював. — Скажіть, вашого чоловіка не мучило останнім часом безсоння?

— Він зовсім не спав майже місяць. Але це не через мене. У нас був борг, який ми не встигали віддати вчасно. І це його дуже мучило. Він безперестанно ходив курити. Взагалі він завжди курил на східцях між поверхами. Але вночі, щоб сусіди не бачили, він виходив на балкон. У нас балкон був низький і маленький, ну, знаєте, які балкони бувають у малосімейках? Три штахетини і козирьок.

— А ви не помічали, щоб він чогось боявся чи, може, казав, що його переслідують?

— Він боявся тих, кому був винен гроші. Він навіть перестав виходити на вулицю. Казав, що вони ходять за ним назирці. А іноді він чув якісь голоси.

— Які голоси?

— Отак, каже, я говорю з тобою, а вони перебивають нас, і говорять до мене... так казав. Вони навіть кликали його в той вечір, коли він вийшов з балкона, як у двері.

— А скажіть... Як вас звати?

— Ніна.

— Скажіть, Ніно, а у вашого чоловіка в родині не було якихось спадкових хвороб?

— Батько мого чоловіка був шизофреніком, але я не знаю, що це таке.

— Ніно, - лікар довго мовчав, ніби зважувався на щось важливе: — Ви ніколи не повинні думати зле про свого чоловіка, і вважати, що він наклав на себе руки. Він не винен у своїй смерті.

— А хто винен? — жінка заплакала дужче.

— Його хвороба.

— Але ж його ніколи нічого не боліло! - скрикнула крізь сльози.

— У нього була роздвоєна свідомість... Ми його не врятуємо. У нього вже відмовили нирки. Але в нього здорове серце. Йому залишилося годин десять... — а після довгої паузи лікар чомусь дуже тихо сказав: — Після всього прийдіть до мене з дитиною. Нам треба дещо перевірити.

Четвер, перша година ночі. Не сплю Вчувається сигнал його машини, нипаюче по стінах світло фар.

Підходжу до вікна. Ані душі. Ані світельця. Може, у мене також розщеплена свідомість?

***

...Чому я тоді не запитала лікаря про щоденні симптоми шизофренії?

І чи ця хвороба поширюється лише на свідомість, чи й на серця також?

Чому я не запитала, чи шиза — форма божевілля, чи ні?

І як називається серцеве божевілля?

Чи правильніше було б сказати сердечне?

Божевільний час, день і рік такий же. Отже, число не має значення.

Поки божевілля в будь-якій формі не торкнеться нас особисто, ми вдаємо, що не помічаємо тих, хто вражений цим лихом, мовчки ігноруючи, а то й зневажаючи нибраних.

Тільки не кажіть, що ви не вірите у вибраність блаженних, причинних. Може, іноді ви

їм навіть заздрите, ;ше не признаєтеся самим собі, нещасним.

І понад вік триває день... Уточнюю — день самотній.

Блаженна.

Як собака, що має сказ, — скажена.

Шалена.

Несамовита.

Не сповна розуму.

Непідсудна.

Божевільна.

Не....

Це все про мене.

Я ходжу вулицями — і здається, що на чолі в мене написано: причинна від химерної любові.

І що у мене розщеплене серце.

***

Чекайте, а чому я думаю про себе, як про причинну?

Це якесь забуте число забутого місяця...

Іноді мені здається, що й моє життя, і я сама схожа її; і кактус. Оцей ось, що перед очима. Я не знаю, скільки йому років. Знаю, що багато. Іноді він поводить себе, як справжній покійник. Не подає тобто жодних ознак життя.

Хотіла викинути.

Та вкололася об приспані колючки.

Залишила.

Аж гульк — і вишпрунькнув паросток із вмерлого.

Росте.

Я довго дивувалася і навіть випробовувала живучу рослинку.

Не поливала.

На сонце не виставляла.

А він росте.

Ще я іноді думаю, що живу на автопілоті. Мене так втомило одноманітне — запрограмоване — життя, що іноді здається, ніби мене нема живої — лише ходяча оболонка.

Я не живу — п'ю дистильовану воду.

Значить, живу?!

Наступного вечора

...А Він п'є ранішню каву, сідає в машину, керує, заробляє авторитет і гроші, підписує документи;

дві години витрачає на дорогу до мене;

півгодини гамує дві краплі бажання;

задихається від радості, коли втирає мені сльози;

тоді довго стоїть під душем, ніби змиває наш запах разом зі шкірою;

знову керує;

п'є горілку;

дивиться футбол;

лягає із кимсь у ліжку.

І засинає із думкою про завтрашній свій день, який ніколи не схожий на день учорашній.

Усі ж мої дні — близнюки.

Може тому, як жабуриння за ногу плавця, так я чіпляюся за думку про нього, втомленого за день багатоманітністю людей і вражень.

І тому в нього не вистачає феєрверків на мене???!

Іще цієї ночі...

Що я від нього хочу?!

Йде дощ, у мене ангіна.

...Цікаво, як інші витримують самотність...

Сьогодні гортала інший зошит, де занесено далеко не інтимні речі мого життя.

Колись я приповілася подрузі-докторші, що веду часткові записи свого життя, але при тому уточнила: все, що стосується інтимних речей, я відділяю. Вона пере-питала, як таке можливе, мовляв, усе, що відбувається а нами, взаємопов'язано, переплетено так, що відділити ці речі — неможливо.

Я тоді сперечалася:

— Дурниці! Навіть сіамських близнюків розділяють.

— Ну, й що? - запитала подруга. - Який це має зв'язок із вінегретом наших думок, бажань, їхньою реалізацією і нашими вчинками?

— Ну, відчуваємо ми одне, робимо - інше. Отже, це речі роздільні.

— Ага, коли б не так. Це ти так думаєш. А взагалі, цікаво, як ти все-таки відділяєш начебто інтимні; начебто не інтимні речі?

— Просто. Як спідню білизну від сорочок, светрів і суконь.

— Тоді навіщо ти це робиш? Хіба своє інтимне ти ішажаєш брудним?

— Ні.

— Отож бо. Хіба ти не відчуваєш неприродності такого заняття?

...Я й сама дотепер не зрозуміла, як ставлюся до таких своїх інтелектуальних вправ — відділяти на папері зовнішнє і внутрішнє своє життя...

По-перше, я не розраховую, що хтось колись читатиме мої записи. Отже, я не лукавлю.

Бодай перед собою. По-друге, навіть для мене самої нецікаво, що сьогодні я купила кілограм свіжої риби, а вчора отримала догану на службі. А це і є зовнішнє.

По-третє, я спалю все це писане добро перед самою смертю. Щоб не залишилося слідів моїх «злочинних» думок.

Отже, мною керує страх?

За що?

Я ні в кого нічого не вкрала,

в заколоті не замішана,

навіть на життя суперниці не посягаю. Чому ж я відчуваю присмак злочинності в

якихось геть зовсім невинних записах внутрішньої своєї печалі? Це печать виховання?

Тавро минулого часу?

Чи просто надмір вільного часу, коли не падаєш від фізичної втоми, не маєш особливих обов'язків ні перед ким?

Чи що це?

9 червня 200...

У мене є одна улюблена письменниця, яка з незрозумілою впертістю, так немодно і так затято розробляє тему репресованої жіночої свідомості в тоталітарних умовах.

Вона вважає, що репресовану людину реабілітувати легше, ніж репресовану свідомість. Навіть за умов повного сприяння для реабілітації.

Але цілком переконливо вона доводить, що жіночу свідомість, свідомість, а не жінку як фізичну особу, репресувати майже неможливо. На відміну від свідомості чоловічої. За її письменницькою логікою — жіноча свідомість малопридатна саме для тоталітарних репресій, або придатна менше через те, що жінка завжди більш відповідальна за життя, ніж чоловік. Жінці важче позбутися власного життя, через те, що жінка майже завжди залишається оберегом іншого життя. Того, котре вона дала.

Перший мій порив — заперечити улюбленій письменниці.

Я ж не дала життя нікому. Моя свідомість найбільш придатна для репресій і тоталітарного впливу.

А тоталітаристами й репресантами, в основному, виступають чоловіки.

Отже, я малопридатна для реабілітації, але не для репресій.

Та інший мій порив зупиняє порив перший: в якийсь момент я розумію, що ані минулий тоталітаризм, ані всі тоталітаризми разом узяті, не мають до моєї драми жодного стосунку, як би оці мало-притомні і добре-продажні колишні відсиденти-дисиденти з усієї сили не намагалися втовкмачити добропорядній публіці протилежне.

А протилежне — із уст справжніх репресованих — звучить всупереч теорії моєї улюбленої письменниці і звучить приблизно так: в усіх теперішніх людських драмах нині лише тоталітарне минуле й ніщо інше. А я кажу іще протилежніше: людина, а тим паче людина-жінка, не може мати більшого тоталітариста, і нобителя і ката, ніж вона сама.

Чули?

Наступного вечора...

Я хочу розвинути або закінчити вчорашню думку.

Люди навіщось мордують одне одного із садистською витонченістю, ніби складають іспит на ремесло ката.

Навіщо? Що вони цим доводять? Уміння бути жорстокими?

Про те, що людина народжується жорстокою, зрозуміло звідтоді, як малюк з особливою насолодою розриває нутрощі впізнаваної — улюбленої — іграшки.

А розумні дорослі дядьки з тітками? В ім'я чого знущаються над собою своїми ж руками?

Ну, зрозуміло, якщо там помста, реванш, іще якась дурня.

А чому себе поводять так само ті, що люблять; ті, що не можуть обійтися одне без одного?

Може, любов — суцільна помста за не реалізоване колись із кимсь іншим шаленство — і більше нічого?! Розрив улюбленої іграшки на клоччя?

Я більше півроку не відкривала щоденника, а зараз думаю про те ж... Чому я не думаю про парфуми, що закінчилися... про нові туфлі...

Кат має знаряддя убивства чи тортур — і не потребує фантазії.

Насправді катові завжди бракує сміливості (читала у сповідях катів. Мабуть,

придурювалися - виправдовувалися на схилі літ в очікуванні кари).

Позбавлений сентиментів чоловік, чоловік із знаннями й упевненістю того, що його кохає жінка, зобов'язаний тримати її на прив'язі з не меншою кмітливістю, ніж тримає публіку пройдисвіт, авантюрист чи шулер.

Іноді чоловіча кмітливість перевершує жіночу так вражаюче, що годі здогадатися, що автором... кмітливості є чоловік...

Проте кмітливість зневолоеної пристрастю жінки може конкурувати з розрахунками фізиків-теоретиків. Пробуємо?

***

Чи має жінка знаряддя тортур?

Має.

Руки.

Язик.

Губи.

А чоловік, якщо він не кат?????

***

Тобі можна би порадити змінити професію. Ти міг би зривати лаври першості анестезіолога.

Не знаєш чому? Та тому, що введений тобою наркоз діє так довго, що іноді мені здається: ти мене не іанестезував, а одразу забальзамував.

Я завжди відходжу від тебе, як від тривалого наркозу.

А ти тим часом ловиш всі кайфи життя, коли я то ниринаю, то потопаю, як той човен з-під хвиль, з-під запалів твоєї анестезії.

О! Тобі ніколи не загрожуватиме безробіття, поки в юбі залишається професійність жіночого анестезіолога.

Іще ніколи не було так, щоб я місяцями нічого не хотіла сказати цій непорочності паперу... Так можна оніміти...

Читала книжку М.М. «При відкритих очах». Цікаво, як така розумна жінка могла написати таку дурницю про пішу жінку?!

Жінка проживає життя з очима винятково заплющеними. Навіть, коли вона робить серйозну роботу, вирішує конкретні справи, займається побутом і т.і. — в жінки завжди заплющені очі.

Жіноче життя триває в придуманій нею темряві, там вона шукає своє правдиве зображення в дзеркалі якогось одного — вибраного нею — чоловіка.

Проте жінка ніколи не є упевнена, що вимріяний нею чоловік — це той, який щойно провів її поглядом чи подав руку з тролейбуса. І щоб перевірити свої відчуття — вона машинально заплющує очі, а хоч би й ступаючи на останню сходинку тролейбуса.

Пересвідчившись, що відчуттів катма, жінка опускає ногу на бруківку. Навіть, якщо вона після цього втрапить під тролейбус.

При відкритих очах жінка не відчуває нічого, крім втоми, роздратування й печалі.

М.М. не знати цього — не знати жіночої психології. Або самій не бути жінкою.

***

Щодо заплющених очей я вчора, мабуть, помилилася. Коли було б так, як я полемізую з М.М., то я давно би бавила дитину, трималася б за полу чоловікового піджака, пекла би кренделі і ліпила вареники, а не вдавалася б до ялових розмірковувань.

Страшно визнати, але я сама ялова, і думки мої ялові, і все довкіл мене таке ж безплідне і штучне...

Дош хоче зробити повінь

О, та ти, душечко, виявляється, іще той філософ. Може, тобі торбину й гайда у світ — хай ловить, якщо зможе?

А дзуськи.

Нібито був такий, що не зловився!

Наш Савич також зловився.

Кажуть, на хлопчиків.

Ну, і хай.

Філософ — найбільша людина.

Вона повинна найбільше зазнати всього.

І потворного також.

От, дурепа! Скажи це котромусь задрипаному патріотіві. Бажано, в шароварах і з уявною булавою.

З листопада

Я б хотіла колись прочитати

спокійну,

розумну,

не-надривну,

не-істеричну

книжку про печаль.

Про найбільшу печаль у світі.

Про еверести печалі.

Печаль,

не названу іменем,

не пов'язану із конкретним часом,

не вмотивовану,

непоясниму,

невидиму,

не...

Не про людей,

не про історію,

і не про кохання —

лише про одну-єдину, але вселенську печаль, що роз'їдає кожного й точить із середини дужче, ніж точить смертельна недуга.

Печаль — як друге наше «его», як стимул і рушій, спонука до життя й смерті.

Печаль невловиму, ненав'язливу печаль душі... великої, але незмінно сумної людської душі, яка навіть на феєрверкові життя залишається все одно сиротливою; кругло-

сиротинною, навіть коли всі бубни і фанфари світу б'ють їй хвалу і славу.
Цікаво, про таку печаль напише той, хто зазнав її, чи той, що бездушний — а, отже, і
безпечальний? Адже про майбутнє материнство найкраще написана безплідна Габрієла
Містраль, а не та, що наплодила десяткох.

4 листопада

...Мені іноді здається, що моя печаль — достойна вселенського жалю й розуміння...
Але хіба можна зрозуміти те, чого неможливо побачити?

24 листопада

«Вы прошумели мимо меня,
как ветвь,
полная цветов и листьев»...

Вже кілька днів не можу позбутися фрази, вичитаної в Ю.Олеші.
Вона мені дошкуляє. Бо я акцентую кожне слово. І щоразу акцент припадає на інше.
Сьогодні для мене актуальним було мимо.
Це також належить печалі????

1 грудня

Цікаво, на старості людина печально-неметушлива лише від досвіду і знань, чи печаль
старіє разом зі своїм носієм-господарем і робить людину мудрішою?
Може, навпаки — мудрість робить людину печальнішою?
А чи є таке поняття — більшої чи меншої печалі?
Вона ж, як Бог, — ота невидима, але повсюдна, не обмежена ні простором, ні часом, не
облікована найточнішим приладом, мало коли узгоджена із розумом, але завжди
скоординована із серцем — її величність і її примхлива примадонність Печаль.
Розкішніша розкішниця, аніж найдорожчі коштовності султанського гарему.
І завжди — тільки з великої літери.
Вона також, «как ветвь, полная цветов и листьев» ?

***

Сьогодні з «Анни Кареніної» випав лист.

Господи, чий, якщо я нікому десятиліттями не писала і ніхто десятками років не
озивався до мене?

Мені зробилося так соромно, ніби мене спіймали на крадіжці.

Це був навіть не лист, а давня Різдвяна листівкамолитва, дрібно, але розбірливо
переписана від руки моєю випадковою знайомою. Вже не пригадую її обличчя, але я
досі пам'ятаю його вираз. Такими малюють образи святих.

Ми познайомилися вимушено. В останній день її і перший день мого перебування в
гінекології.

Вона — виношувала.

Я — повинна була абортувати.

Вона про це не здогадалася.

Але за неписаним законом усіх майбутніх породіль, написала мою адресу.

Дивно, та я тоді назвала адресу правдиву.

І ось за кілька місяців, саме напередодні Різдва, до мене випорожненої, як сміттєпровід, до всього байдужої й глухої, прийшла листівка. Читала її — і суперечливі відчуття шматували мене надвоє. Перший порив - викинути, другий — повернути назад із образливою якоюсь припискою, а третій — просто розсміятися: була людиною, глухою до віри і всяких забобонів. А потім я сіла просто на підлогу — і сльози мені не спинялися:

«Молитовне зітхання жінки-християнки, коли вона сподівається дитини

О Преславна Мати Божа! Змилуйся наді мною, бідною рабою Твоєю, і прийди мені на допомогу в час моїх недуг і небезпек, з якими народжують дітей всі бідні Свині дочки. Згадай, о благословенна в жонах, з якою радістю і любов'ю Ти поспішала в нагірну сторону відвідати родичку Твою Єлисавету, коли вона сподівалася дитини, і як чудесно позначилося благодатне відвідання Твоє на матері й дитині.

З невимовного благосердя Твого дай і мені, негідній служниці Твоїй, щасливо дочекатися дитини. Даруй мені цю ласку, щоб дитина, яка зараз перебуває під моїм серцем, прийшовши до пам'яті, з радістю, подібно до святого немовляти Іоана, поклонялася Божественному Господові Спасителю, що з любові до нас грішних смирився і сам був Дитиною.

Невимовна радість, якою переповнювалося непорочне серце Твоє при погляді на новорожденного Твого Сина і Господа, нехай усолодить скорботу, що чекає мене серед недуг народження.

Життя світу, мій Спаситель, народжений Тобою, нехай врятує мене від смерті в час розродження і нехай прилучить плід утроби моєї до числа обранців Божих. Вислухай, Преславна Царице Небесна, смиренне благання моє і зглянься на мене, бідну грішницю, оком милості Твоєї; не посором моєї надії на Твоє велике милосердя і осіни мене, помічнице християн, зцілителько хворих, Твоїм материнським покровом у час моїх мук і хвороби, щоб сподобилась я і могла я відчути на собі, що Ти — Мати милосердя, і щоб я завжди прославляла Твою милість, яка ніколи не відкидає молитви бідних і визволяє всіх, хто звертається до Тебе в час скорботи й хвороби. Амінь».

Жах, пережитий мною за три лікарняні дні, після листівки відновився з такою силою, що в мене почалася затяжна депресія.

Я втратила апетит, сон, цікавість до будь-чого.

Не відповідала на телефонні дзвінки, взяла відпустку і цілими днями цмулила дешеве вино: щоб швидше сп'яніти.

Знала: більше я не зможу зачати. Була занадто старою для першого аборту.

...А листівочку довго тримала під матрацом, аж поки не зрозуміла остаточно, що й вона мені не допоможе.

Та я її чомусь не викинула.

Четвер, осінь

Ця вчорашня знахідка — листівка-молитва — так стрижили мене, велику невірницю і велику безбожницю, що я вперше в свідомому житті побрела до храму.

Мені захотілося помолитися за своє умертвлене дитя. Уперше...

З жахом я зрозуміла, що не знаю, куди йти. У місті чи не на кожному кроці церква, а я

стояла на роздоріжжі і відчувала, як від сорому загораються щоки. Я чула про міжконфесійні чвари, але не чула, де можна замолювати гріхи за убієнне життя.

Може, піти до іудеїв?

Але я про їхні закони нічого не знаю.

З мусульманами — іще гірше.

Католики не дуже заохочують аборти.

А свої — православні — чубляться за гроші, а не за Бога, забуваючи про страждущі душі таких, як я.

І я ступила на поріг маленької — схожої на капличку — церкви.

Мені здавалося, що в малій за розмірами церкві меншає гріх. Або стає менш видимим Богові.

Молодий церковний урядник, з яким зустрілися мої очі, докірливо похитав головою: — Пані, запам'ятайте: в церкві не наступають на поріг.

Іще не переступивши порогу, я зрозуміла, що дорога до храму мені заказана.

Проте я купила свічку і почала ходити порожньою церквою. Відчувала, як мені незатишно. Мабуть, брешуть ті, хто каже, що в Господньому храмі людина, не залежно від міри її гріха, відчуває душевну полегкість. Мені було важко, некомфортно.

Черниця, що продавала свічки, довго спостерігала за мною, а потім нечутно стала за плечима:

— Що ви шукаєте, жінко? Снувати по церкві — не годиться.

— Я хочу помолитися.

— За здоров'я чи за упокій? — лагідно перепитала.

— За... — я затнулася, — ... за померлого.

— Чоловік чи жінка?

— Дитина.

— Он там при вході ліворуч на столик покладіть свічечку і помоліться. Господь вас почує. Можете написати ім'я дитини.

Наступного року у цей же день

Ніхто мене не почув.

Ні Бог, ні той, хто зробив мене нещасною.

Ніхто.

Та я більше й не намагалася достукатися до Всевишнього правителя. Він, мабуть, найбільше любить удатних, не заблудлих, менш грішних.

Із слухняними йому простіше. Вони щораз удосконалюються у своєму послухові.

З такими, як я, — самі проблеми. Без надії, що із блудниць зробляться послушниці.

***

Чому так є, що в хвилини душевного сум'яття, зовнішній світ мало не чоботом додатково нагадує тобі про твою кризу?! Так, ніби в середині тебе працює передавальна станція, що посиляє внутрішні імпульси за межі єства? Якщо це не містика, то що?

Інакше чого б то з динаміка допікав мене вже й не знаю, чий голос, — голос надприродний, чи голос тутешній:

«Стыдно мне, что я в Бога не верил...

Горько мне, что не верю теперь».

А знаєш, я й справді не вірю ні в що, окрім нас двох.

31 грудня, напередодні 2000 року,

І це — не кінець світу?!!

Цікаво, хто може облікувати, скільки людині відведено випробувань?

А скільки випробувань людина відбуває насправді?

І де той містифікатор, який придумав вічну і найстрашнішу казочку про те, що всім на світі керує Бог?

А раз керує — значить, лякає.

Як лякає — значить, він терорист?

Навіщо з Бога роблять Бен Ладена?

І того, й того шукають всі, — а ніхто не знаходить. Але голос його чують, дива його ввижаються.

У Бога що, є своя Аль-Джазіра чи всепланетний комп'ютер із реєстром кожної особи?

Ідентифікаційний номер кожного підданого?

І хто в Бога оператор комп'ютерного зв'язку? Провайдер?

Хто виконавець Божої волі?

Хто служить Суддею?

Прокурором?

Якою валютою розплачується Бог зі Смертю?

Адже для пані Смерті сам процес смерті — бізнес? Інакше, навіщо б їй висмикувати з життя квітучих людей? Для чого іншого, як не для торгу з тим, хто обліковує душі на тому світі? Без особистого зиску — навіщо плодити чийсь сльози, тугу? Залишати стільки калік, недужих, а забирати кращих?

Зрештою, як усе це можна контролювати?

Увесь світ?

Чорних і білих?

Переплітати їхні судьби?

Мстити за гріхи п'ятого коліна?

О, тоді не дивно, що один Бог упоратися з таким обсягом роботи не може, через те, напевно, боги, як люди, також поділили сфери свого впливу. Ісус, Будда, Магомет, Єгова. Один добріший, інший — милосердніший. Той — більш ліберальний. Цей — майже постмодерніст.

Але, чекайте, а понад ними, що — Смерть у одній особі?!! Могутніша за всіх богів із людьми разом узятими?

В такому разі, молитися треба Смерті, їй одній, всесильниці, вседержительці?

І без посередників.

Немає гармонії ніде...

А ми хочемо гармонії між людьми...

О, Боже, але ж сьогодні я не п'яна...

І цей Новий рік, та що Новий рік — нове тисячоліття, в якому, мабуть, так само не буде кінця світу, як не було в минулому, — я зустріла з невідкупореним шампанським.

Скільки за моє життя було їх таких, самотніх????

А скільки ще попереду???

Зранку наступного року...

Не впізнаю себе. Бо я думаю про те, про що раніше ніколи не пеклася моя егоїстична душа. Ніколи не мала бажання дістатися суті іншої, окрім суті своїх відчуттів до

одного-єдиного чоловіка.

Що зі мною зробилося після отого давнього походу до храму?

Як смішно... я думаю про гріхи!

Де той шлагбаум, що встановлює міру, чи, власне, кордон гріховності людини, її аморальності?

Ці чортові забобони — заборони — перестороги — колінопреклонство - страх, невідомо перед чим... Вони мені отруїли життя. Це віддає глибоким селом. І нічого немає, окрім самого себе і твого внутрішнього життя. Зовнішні маразми — антураж. Для різноманітності.

Цікаво, що сказали б на це ті, що проповідують з екрана добро і совість???

Яке добро?

Чия совість?

Он на смітнику бомжиха з дитиною розклали вогнище — гріються. А ввечері вкладуться спати в дірявому брезентовому наметі. І нічия совість не прокинулася, щоб винести їм бодай укривало.

Брехня. Усе брехня. Скрізь брехня. Від малого — до великого.

І стандарти багаторазового користування на всі випадки життя.

Що я верзу? Я п'яна.

...А він вкотре поміняв телефон.

Ховається, дрантя.

29 січня 200...

І все ж... чому між людьми можлива гармонія, хоча й нетривала... або дуже тривала, але можлива? Куди вона потім зникає? Видозмінюється? Чи що з нею відбувається?

Вона,

люба моя,

атрофується,

випаровується,

розчиняється,

щезає,

вивірюється,

вмирає,

мовчки покидає нас.

Цікаво, людство засвоїло так багато знань, зробило винаходи, вивчило так багато слів, довчає Всесвіт — а не знає елементарних речей: не знає процесу розлюблення одною людиною іншої.

Невже і справді все зводиться до банальної хімічної реакції певних хімічних елементів в організмі?

Ні. Ця дурна, псевдолюдяна, нібито наукова, теорія така ж фальшива — як розвінчаний міф про те, що біг продовжує життя, що нервові клітини не відновлюються, що земля тримається на трьох китах, а коров'яче масло шкідливе для здоров'я.

Людству не вигідно проповідувати сталість, стабільність, плекати, леліяти, колисати, що там іще з ним робити, щоб уберегти тривке кохання двох.

Це не дає прибутків.

Тому людство придумало й меценатствує зраді, брехні й обману.

На цьому можна заробити шалені гроші.

Шалене кохання грошей не додає і щастя не примножує.
Крапка.

12-20 липня, на відпочинку в горах. У мене щось із легенями. Лікарі порекомендували гори, повітря й свіже молоко.

...Десь тут шаستاють ночами чорти, або, по-тутешньому, гонихмарники, триюди, нудять світом розплетені нявки, а таємне людське ворожіння — мольфарство — зупиняє грози. Потім на все це народжується якийсь нетутешній Коцюбинський чи Хоткевич — і змушує багатьох із нас вдаватися в містику чи, принаймні, шукати на карті містичні точки для свого духу, як еротичні зони на тілі.

... Ось і я сиджу на самій маківці світу — на горі Посіч (дуже вже вона посічена верем'ям, тобто погодою, кажуть тут) — і світ мене справді не обходить.

І, якщо по правді, справа далеко не в легенях чи, точніше, не тільки в легенях.

Мовою модерну це звучить «релаксація», а може, *intermezzo*.

Учора старий-старезний, але ще здоровісінький, гуцул з-під Верховини розгрібав жарини ватри й розказував своє — «три годи до дев'яностки» — довге і ненабридне життя.

Мені страшенно цікаво, як можна жити так довго, не втратити почуття гумору й позитивної енергетики.

— Дочко, щодня дрібку овечого масла на голову і масла в жолудок натще — і ще можу дріботити «гуцулку» на весіллі. Бо чуюся чоловіком.

— Діду, як то масло на голову?!

— Як — як?! — дивується тепер уже мені: — Помастити чупер, ну; волос по-вашому, втерти масло у шкіру — такий масаж, що але де тобі! А в маслі, знаєш, скільки грав! І дохторів до смерти не треба. Але мене точить одне...

— Діду, а як любов у вашому житті... була любов?

— А це що таке? Любив, скільки хотів і міг.

— І багатьох?

Дід сміється з-під розкішних сивих вусів:

— Кого хотів і чув, що мене хочуть.

— А чим чули?

— Як чим?! Смішна! Серцем.

— А як це можна чути?

Дід розгрібає жар, ніби й уваги на мене не звертає:

— А цьому, дочко, ніхто не може навчити.

— А що ви робили, як любов минала?

— Нічого не робив, бо приходила друга.

— Як ви думаєте, діду, чому любов минає?

— По цьому видно, що ти, дочко, велика безбожниця, бо не читала Біблії. А там сказано, що любов не минає ніколи. А як ти питаєш про тілесну любов, то вона минає, бо всьому приходиться рачинець: людині, тварині, дереву й любові.

— А що таке «рачинець»?

— Кінець. Строк.

— Діду, а хіба погано пізнати в житті лиш одну любов, щоб більше було не треба?

— Як то пізнати одну любов?! - Дід ходить навколо дотліваючого вогнища і здивовано дивиться на мене:

— Ти що, не знаєш, що один день погоди не робить? Любов — це один день, один кусень хліба, одне горня води. Хіба ти за одним куснем можеш пізнати повний його смак чи набутися одним днем верем'я?

Я сміюся, не ховаючись, ніби радію власному відкриттю:

— Діду, так то ж розпушта.

— Е, ні-і-і... Серце уміє розпізнавати, що є любов, а що пустоти.

P.S.

За ці дні старий гуцул мене не наблизив ні до чого, як до думки, що все конечне, крім любові. За минулою приходять наступна, наступна міняє попередню — і так доти, поки не прийде й тобі «рачинець». Тобто вийде твій термін.

Дивно якось... отже, життя влаштовано так, що минає термін в'язничного утримання, строк збирання врожаю, термін кохання і строк життя?

Але останнє — кінець життя — це єдине, що позбавлене випадковості. Решта може й не відбуватися. Бо випадок приводить нас у світ, випадок може зробити із нас злочинця. Проте — не обов'язково. Ми можемо у світ і не прийти, і можемо не сподіяти злочину навіть під дією обставин.

При чому тут терміни кохання? При тому, що немає терезів, які змогли би показати вагу чи міру кохання і бодай натякнути, що саме ця любов — ота, що не ковток води і не один день погоди. Є лише суцільні оптичні, фізіологічні і психічні обмани. Ось через те воно й називається те, що не минає, а переходить з одного в інше, видозмінюється. Ми можемо й не зрозуміти, що у нас воно є чи вже було.

Але ми не можемо не вмерти.

...То дідова теорія, яка видавалася спочатку теорією розпусти, — правильна?!

9 лютого минулого року

P.S. Я тепер маю багато часу, і можу розказати детально. ЧИМ закінчилося моє тодішнє божевілля. ...Пізно увечері, десь так ближче до одинадцятої, раз-за-разом я випила чотири, — парні, як на поминках, — п'ятдесятиграмові шкалики віскі, завчасно заправивши цю гидоту вишневим соком, і, щоб не заплакати, подивилася в стелю. Стеля мала колір мого теперішнього обличчя.

Перевела погляд на підлогу. У трилітровій банці в'янули три пурпурові троянди, як жінка після тридцяти п'яти. Я забула зачинити балконні двері, і розпуклі ще зранку бутони скоцюрбилися від лютого холоду. Я хотіла сп'яніти. Перечекавши хвилині двадцять і не відчувши ніякого запаморочення, я зітхнула й пішла у ванну. Вода з холодного крана булькотіла, як непролиті сльози в горлі. Коли ванна наповнилася до третини, вкинула колючі стебла у воду. Я задумала їх реанімувати. А може, хотіла реанімувати щось інше?

...Учора був мій день народження. Я брела пізньою вечірньою вулицею міста і плакала. Чому я плакала?

Бо ти випробовував мене навіть у день мого народження, демонструючи послідовність солдафона, який щодня віддає команду шикуватися до сну чи до прання шкарпеток. Тримати мене в чорному тілі, навіщось постійно загартувувати, як моржа, — цей твій підкреслено демонстрований стиль колись таки зведе мене з розу му. Ти прагнеш навчити мене холодної реакції на екстремальні викиди серця. Тобі працювати б у Міністерстві надзвичайних ситуацій. Ти б упорався з усіма землетрусами і падіннями

літаків іще до землетрусів і падінь. А я не вмію розписати роботу свого серця навіть за твоєю вказівкою. Це ж не годинник — моє серце. Навіть годинники збиваються з ритму. А скільки його там, нашого серця?

Онде отой мій улюблений салат із курячого серця і салат із серця телячого має різний смак, вигляд і вагу інгредієнтів.

Але і те, і те — серце.

Хоча, цікаво, скільки ж важить середньостатистичне людське серце? І чи збільшується його вага і об'єм, якщо його власник — тяжко закоханий?

Треба б запитати знайомого кардіолога.

Боже... таке приверзеться на п'яну голову... Краще йти отак у світ за очі і плакати, аж поки несподіване таксі не проковтне тебе, як чергову жертву.

і Мовчазний водій, висаджуючи мене біля дому, різко — аж я перелякалася — розвернувся в бік заднього сидіння, і вийняв звідти розкішний букет троянд.

— Візьміть. Я їх вибирав для своєї коханки.

— Дякую. Це дуже актуально. Мене якраз покинув коханець, — засміялася крізь сльози.

— Як? - загальмував різко.

— Просто, — ковтнула клубок, що стояв у горлі. — Узяв і покинув. А може, тільки образив.

— А у нього з головою все в нормі?

— Ще як... Дай Боже всім.

— Якийсь баняк. Якби за мною бодай раз у житті хтось так заплакав...

— А звідки ви знаєте, що ніхто цього не робив?

— Знаю. Ви думаєте, що тільки жінка має інтуїцію. Може, й так. Але чоловік замість інтуїції має знання. Ні, не так. Він має твердість знань. Ось я твердо знаю, що не ошчасливив жодну жінку сльозами. У мене відпало бажання продовжувати розмову.

Чоловік, який думає, що жіночий плач за ним — це щастя... Хай він собі буде здоровий. Я мовчки вийшла з машини, поклавши на сидіння плату, завищену чи не удвічі.

...Троянди хилиталися у прозорій воді, і я додала у нанну цукру. Я хотіла реанімувати троянди. Ні. Не так.

Я хотіла реанімувати любов, яка мене покидала так, як нападає ворог, — підступно, без причини, підло. Вранці, щоб не плакати, без потреби пішла до метро. Довгий тунель був порожній і моторошно безмовний. Але не встигла моя нога ступити у темний мішок, «как много девушек хороших» заповнило його брудні сірі стіни.

— Пані, ви така гарна і в таку рань сама? Я б вас не відпустив і перед полуднем, — голосно, аж луна пішла по під стелю, сказав мені акордеоніст, щойно я порівнялася з ним.

— А чому не перед вечерею? Ми засміялися одночасно.

Дійшовши до кінця тунелю, я раптом зупинилася: куди я йду? Від кого тікаю?

Я знову вернулася до музиканта, поклала в розкриту шапку п'ять гривень, сіла під стіною навпроти на ящики з-під горілки — і слухала, скільки хотіла, його гру.

А далі попленталася додому і лягла спати.

Проспала весь день.

***

...Учора, прощаючись, він начебто здивувався:
— У тебе дуже великі очі! Я ніколи не бачив твоїх таких великих очей.
Відколись у мені заворушилася жорстока образа.
І я відповіла йому не менш жорстоко:
— Бо ти ніколи не дивився в них прискіпливо.

Я не знаю, який сьогодні день, рік, число, година...

Цікаво: а скільки там у нашому мозкові центрів відповідає за серце?

Мабуть, жоден.

Якби був бодай один, він би регулював це цунамі.

А так — серце віддано саме собі.

Калатає до кого хоче, коли хоче, веде тебе, насміхається з тебе і ти не можеш підправити його вибір.

Диявол?

Навіщо люди шукають диявола?

Ось він — ліворуч. Серцем називається.

Хотіла би подивитися на розпанахане хірургами серце. Де там ті дияволині гнізда.

Інфаркт — це, мабуть, заганяння диявола в клітку.

Інфаркт — це бунт внутрішнього диявола.

Розрив аорти чи чого там.

А насправді — розрив гармонійного зв'язку між людиною і ще однією людиною.

Та може, це бунтує та частина, яка називається дурною частиною серця?

Сьогодні — наступний день після дня, ані числа, ані року якого я не пам'ятаю

Іноді, коли в силу вступає розумна частина мого серця, я думаю: насправді жінка жодним чином не залежить від чоловіка.

Чоловік — це короткочасна жіноча примха, яка з примхливої волі жінки стає її довгограючою проблемою. Це як бажання мати дітей і турбуватися про них.

Бо ж нема жодної логічної причини хотіти так чоловіка, як я хочу його. Саме Його — і жодного іншого.

Я сита.

Незалежна.

Можу мати кого хочу і коли хочу.

А його — не можу.

Я б зрозуміла, коли б спрага за об'єктом мого «вождедения» не була погамована.

Але ні. Очевидно, справа в тому, що він щось порушив у відносній гармонії мого тіла й душевної організації чи, власне, внутрішньої звички.

В такому разі, це руйнація.

І що? Невже я щоразу хочу повторення цієї руйнації?

Термінаторка якась, їй Богу!

***

Правдива історія людини — історія її приватного життя.

І нічого більше.

Все решта — мода, антураж, інтер'єр, тло.

Може, тому оприлюднені історії багатьох людей такі прісні й гидкі, як дистильована вода, бо вони вибіркові, цензуровані, просіяні?

Коли читаю зімітовані скандали людей публічних, я думаю про них, як про людей нещасних більше, аніж я. Розумію, що їм не вистачає натуральності саме приватного життя. І тому вони такі охочі до публічного епатажу й продукування сенсацій.

Як на мене, найглибші сенсації природи зашифровані в глибинах людської душі і тіла. І жоден космос не дорівнюється нуртом своїх протуберанців із вулканами, причасними за брамою людського тіла, отими до часу приспаними Везувіями, які за першої ж нагоди рвуть узвичаєний ритм життя на клоччя і пускають стрімголов найтихіших, найпередбачуваніших.

Хто мені скаже, чому так відбувається з людьми, які придумали незнищену зброю і написали неповторну музику, але не змогли убезпечити себе від різких рухів власного єства?

***

Я з жахом починаю усвідомлювати, що все моє скініння — не що інше, як крик про допомогу.

Адже ж я прошу допомоги в нього?!

А чого ж іще?

А хіба не легше допомогу прийняти від сторонньої людини, від якої зовсім не залежиш?

Та, мабуть, у допомозі від чужого є частка замовчуваного торгу, який залишається поза межами розмови, але не поза межами свідомості того, хто просить про допомогу.

Тоді такий торг — банальна панель для душі.

Аніж вдаватися до допомоги панельної, тоді легше сісти під церквою з простягнутою долонею.

Сидіння під церквою з простягнутою рукою — це прохання про матеріальну допомогу.

А як бути з тією, яку можна тільки відчувати?

Чим?

Фібрами всіма.

Які вони, фібри?

Шкіра чи що?

Так це плоть.

Дурдом!

Хто ж може навіки любити жінку, яка переймається всілякою дурнею?!

17 жовтня 198... р.

Учора повернулася із відрядження, а заспокоїтися не можу дотепер: я відвідувала жіночий монастир. Як дивно влаштовано природу. Жіночу.

Що вона там загубила, жіноча природа, в цьому веселому для очей, зеленому світі життя, обмеженому високими сірими монастирськими мурами?!

Я довго спостерігала, як наймолодша черниця, вісімнадцятилітня сестра Євтимія, сиділа скраєчку монастирського цвинтаря і застиглим поглядом дивилася в землю... А далі повільно водила прутиком по траві, опалому листю — й здавалося, вона пестить конкретну людину. Стільки ніжності було в її лінивих, повільних руках... стільки умерлого (чи лише завмерлого?!) пориву. Вона переводила прутик на литку, тоді

збігала ним на траву, далі притуляла його до обличчя — і щось таке беззахисне й водночас палке проривалося у сповільнених рухах, що хотілося заспокоїти чи втихомирити її колисанням або пригортанням.

...Ніколи не думала, що вони можуть бути такими балакучими, ці працьовиті монашки із пожовтілими від авітамінозу чи довгого перебування в келіях обличчями, але з живими, жвавими очима. Коли я почула їхні житейські історії — мені зробилося ніяково. За себе.

Але попри всі наші довірливі бесіди, я не могла розпитати жодну із них про плоть, що завмерла чи вмерла зовсім, вимордувана працею, безконечними молитвами і щоденним казарменим ритмом існування.

Я не насмілилася запитати, що відчуває кожна з них уночі, в час гарячого безсоння.

І добре, що не запитала.

Я б не хотіла знати правду.

Так само, як не хотіла би, щоб хтось знав правду про мене.

25 лютого 199...

Вчора відчула, що я його ревную.

Страшно.

По-чорному.

Без тями.

Він не давав жодного приводу, окрім того, що був просто не зі мною. Був далеко.

Я нічого не знала про кожен його день, настрій, вигляд.

Я його знаю святковим, навіть, якщо він приїжджає у футболці і шортах.

Коло мене він — людина святкова і святкуюча.

Але я уявляла, як він їде містом — і лишає очі на отих молодюсінських голопупницях, що падають мало не під колеса його машини, і вішаються на шию в найбільш людних місцях.

Я уявляла, як він жаліє, що зарано народився, і думає чи каже вголос своєму водієві, ведучи очима за котроюсь із них: «Аз нею хтось же спить... А міг би я».

І тоді мені хочеться кинутися під чужі колеса чи потрощити сусідські вікна зі злості.

Бо про мене він так не думає ніколи.

18 січня 200...

Меценат — це хто? Ти — меценат чи хто ти? Меценат — той, що дає гроші. А як називається той, хто безкорисливо відриває від себе шматок серця?

Серцепошматовувач? Я тобі не меценат?!

29 вересня 200...

Це чекання нестерпне, як нічний зубний біль.

Вимордувана,

невиспана,

із почервонілими очима,

тиняюся з кутка в куток,

п'ю каву,

викидаю старі речі,

розгортаю нечитані книжки,

розтираю скроні,

проклинаю,

благаю...

...але все до біса!

До біса! Господи, за що ж ти так не любиш жінку, що даєш їй муку невиправданого чекання????

Невиправданого?

А чим воно виправдане?

Годиною чи ніччю потайної зустрічі?

Навіть для незахланної жінки короткочасна зустріч — ніщо, порівняно із розривом нервів на мотуззя до того, як...

30 вересня

...Найгірше, ні, найважче — останній день до приїзду... Це хвороба, яка не має назви, хоча має добре виражені симптоми.

***

Якби хто знав, що я робила цієї ночі, — він би спровадив мене в психіатричку...

Після нетривалої телефонної розмови з ним спізна я розстелила ліжко.

Потім довго обходила круг нього.

Іще довше розгладжувала простирadlo: намагалася стерти обриси тіла того, хто іще вчора на цьому ж місці не випускав мене з обіймів. Я дуже ретельно й терпляче розправляла зморшки і складки лляного полотна, а воно все одно пружинило, пручалося під пальцями, так нібито не хотіло руйнувати останній вчорашній твій слід.

Це щось нагадувало, але я не могла згадати, що саме.

Тоді я сіла на постіль і до очамріння в очах дивилася, як по діагоналі простирadlo знову набирає малюнка його тіла. В якусь мить навіть здалося, що з ліжка війнуло сонним чоловічим запахом.

І тоді я перехрестилася.

Простирadlo залишалося скоцюрбленим по діагоналі, розтинаючи ліжко на два майже однакові трикутники. І, скинувши з себе все до нитки, я швидко лягла, ніби притулилася грудьми до чоловічої спини. Я вигнулася за обрисами уявлюваного тіла, заплющила очі й надовго причаїлася.

Але мені захотілося заснути під лівою пахвою чоловіка, із втиканням у шкіру обличчям. Його розслаблі пальці такі, що, здається, їх можна гнути, як розігріту воскову свічку. Затримую дихання — і знову повертаюся обличчям до спини. Спина всипана дрібним ластовинням. І я стримую себе, щоб не заворушитися й не перецілувати кожну весняночку.

Щоразу мені хочеться досліджувати його тіло, як далекі зорі на нічному небі. Я заплющую очі — і рука повзе від шиї вниз...

... Насамкінець цілую його пуп і відкидаюся на подушку.

Моя шкіра холодна — як у мерця.

Міняю простирadlo — і сон зморює до ранку.

...Цікаво: чи в усіх безумних від чекання жінок ночі минають однаково химерно, чи я така одна?

***

Я хочу знайти бодай одну жінку на світі, яка би потвердила, що кохання — це радість.
Ні, не так.

Я ж також можу твердити, що кохання — безсумнівна радість.

Тоді що я хочу?

Може хочу, щоб хтось запевнив, що кохання не просто безсумнівна — суцільна радість?!

Але ж іноді і я так вважаю. Коли ти зі мною, коло мене — я вважаю саме так. Що радість кохання неминуча, неминаюча, непроминальна за жодних умов і обставин.

19 березня 200...

Сьогодні перечитала велику частину своїх багатолітніх записів і зрозуміла, чому я сумніваюся у безсумнівній радості кохання: бо я фіксую переважним чином і є, що зі знаком мінус. Чи із мінусовим присмаком.

У час радості моя рука лінива, і мозок мій відпочиває. Тому я не фіксую торжествуючих хвилин серця. Так роблять усі закохані?

20 квітня 199...

Я багато років зневажаю свою колежанку Ларису К. Скільки пам'ятаю, стільки вона моралізує, читає нотації, повчає наших дівчат уму-розуму. Мовляв, мали б ви сім'ї, дурниці в голову не лізли би. Дурне в голові — тільки у самотніх, бездітних і розлучених.

Ясна річ, взірцем жіночого літопису є Ларисин літопис. Бо тільки у неї чоловік — цяпочка, дітки — ідеальні, і, відповідно, щастя — стабільне.

А сьогодні я пожаліла її більше, ніж себе: відкрилося, що цяпочка має дитину із іншою жінкою в іншому місті, куди він постійно їздив у відрядження; донька «сидить» на голці, а сама Лариса з усього вдарилася у блуд із водієм нашого директора, який майже привселюдно хвалиться своїми черговими волоцюжними інтрижками.

Ось вам і проповідниця моралі Лариса.

Не-самотня.

Не-бездітна.

І не-розлучена.

П'ятниця

Найгірше, коли знаєш усе наперед. Живеш, ніби йдеш крізь прозору стіну рентгенівського проміння — і бачиш усе, про що інші навіть і не здогадуються.

Чому я впевнена, що я щось знаю?

Я лише думаю, що знаю.

Та ні, таки знаю і знаю напевне!

Знаю, що він ніколи не покине свою дружину, хоч їх уже давно нічого не в'яже. Хіба що оті прокляті фібри схололоїдуші.

Якби в'язало — все було би по-іншому.

І зі мною також.

Хтозна.

Понеділок після самотньої осінньої неділі, 22.48.

Зранку не хотіла вставати. Отак байдуже дивилася у стелю — і навіть не думала. Коли б тут був якийсь свідок, я прикинулася б хворою. Але нікому подати водички. І я пішла на роботу, вибуфоровившись, мов лярва. А тепер я дивлюся на німуючий уже кілька днів телефон — і таки чую в собі хворобу. Може, вона називається душевна, а може, психічна... Зараз наберу номер і скажу: «Покинь усе і приїдь до мене. Мені зле».

Початок третьої години ночі, вівторок.

Але він не приїде, навіть коли б я сказала, що при смерті. Він просто не повірить, подумає, що прикидаюся. Бо він про мене думає, як про дуже молоду, безтурботну жінку, а про життя, що воно — безконечне. На словах поспівчуває — але не приїде. Стисне зуби. НЕ П-Р-И-Ї-Д-Е!!! Не хоче залежати від мене. Достатньо, що він знає, що я залежу від нього, як наркоман від поставника зілля. Тому й боїться мені показати, що й сам за крок до власної залежності. А може, йому ще не прийшов час бути залежним саме від мене, і він думає, що демонстрована байдужість убезпечить його від залежності в майбутньому. Дзуськи! Люди, які відчують одне одного без слів, уже залежні навіки. Якщо вони самі про це собі не наважуються казати, їм скажуть інші. Та біс його знає, що він насправді думає. Може, й не думає, а живе — як живеться. Сьогодні зі мною. Завтра — з ким захоче. А хіба зі мною не хоче? Хіба зі мною — з примусу? Чи закоханажінка — примус для чоловіка, силування?

18 травня 200...

Згадую.

Єдине, що залишається непорушне — згадування.

Сьогодні згадала одну нашу літню ніч на дачі в подруги-докторші.

О, моя подруга має задатки шпигуна.

Інакше, як би вона розшукувала зашифрованого чоловіка після того мого безумства із таблетками і коньяком? Адже він черговий раз сидів за кордоном, черговий раз міняв телефони...

Ну, знайти — знайшла. Натє вона шпигун-аналітик, але насамперед — всерозуміюча і всепрощаюча мати Тереза.

А чим вона його спровадила серед ночі з якоїсь далечини в іншу далечинь, що він пригнався раптово і тихо, лиш розрізав фарою «очкарика-мерса» запашну темряву і мовчки скупо поцілував маківку голови, ніби ска зав якісь слова заспокоєння чи тривоги, — знати не знаю і знати не хочу.

Не питала і не чула, бо не могла ані слухати, ані перепитувати. Я себе тоді не відчувала. У мені була мертва я.

А він решту ночі сидів і дивився на палахкотливі язики вогнища, докидаючи в нього дрова. І навіть не цікавився, що зі мною трапилося.

Був поінформований?!

А я дивилася, як дивиться він.

І мені було тепло.

І гарно.

І байдуже.

І всяко.

А потім він коротко, мало не секундно, повів очима вбік будинку — і я почувала, що дрібне тремтіння шкіри під колінами заважає мені. І зрозуміла, що життя вертається в мене.

А далі він робив з мене квітку. Нічну. Матіолу.

Пополудню стиснув долоні — і згадує вітер у полі.

А...

Ото ж бо!!!

Хіба що відкрити рота — і вдаватися тим «а-а-а».

Сто разів знаєш, що далі — тільки «а-а-а»!

Наступного дня Ці спогади мене замордують. Що з того, що я зараз згадую... додаю йому якихось привабливіших, ніж насправді, рис? Виправдовую.

Самокопаюся. Він мене покинув — і що тут роздумувати?

13 червня

Хто сказав, що він мене покинув?! Він мені цього не казав. Навіть був такий добрий, що я тієї ночі не чула в собі жодної кісточки, так ніби мене перетворили в глину і дали в руки цього несамовитого нічного чоловіка, який м'яв мене доти, поки не видихнула: «Я більше не можу».

А він, шельма, поцілував очі і тихо засміявся:

— Ні, ти сама ще себе не знаєш...

Також 13 червня

Як я хотіла продовження ночі...

Може, через це, обманюючи себе, дужче заплющувалася і втискалася в нього, бо думала, що справді зможу проникнути туди, куди він тримає браму замкненою.

Мабуть, він і сам там не був ніколи — за брамою власної правди.

Увечері

О, ні. Він мене не покинув — просто сів у машину, піниво висунувши долоню з вікна.

Але він дивився крізь мене!

Він іще був біля мене — але вже був далеко. Може, навіть з якоюсь іншою.

Ніч

Кожен із нас самодостатній і розумний настільки, що розуміє: ми могли би бути разом а хоч би й до смерті, але виробити тактику, яка привела би до отого разом... Наш розум неспроможний досягти згоди. Невже в такому глухому куті коротає життя багато більше людей, аніж здається на перший погляд?

І де вчать отак добровільно ставати технологом і будівельником власного глухого кута?

7 липня 2002 р.

Учора дивилася в криницю. Вода на дні стояла чорна і незрушна. Ні, вона колихалася, як море сліз. Так, що навіть не було видно.

Потім я подивилася в дзеркало. Очі схожі на дно криниці. Море сліз.

Одначе... я ж ніколи не була плаксивою.

Старію?

Ні, бо пам'ятаю, що сьогодні — чверть століття від того дня, коли мав відбутися кінець світу.

Хоча для мене він таки відбувся...

***

На прощання він запитав мене — таку ситу, ніби я побувала за весільним столом:

— Відчуваєш себе?

Я прислухалася до себе. Мене не було.

— Ні.

— Значить, ти щаслива.

— А коли щасливий чоловік? Коли він із жінкою?

— Не з кожною. Але якщо з тією, з якою хоче, — то щасливий.

— А ще коли?

— Коли не боїться.

— Іще?

— Коли ризикує.

— Ще?

— Коли стріляє. Рахує гроші. Здобуває владу.

— І жінку?

— І жінку.

26 липня

Я прийшла до Його найкращого друга і сказала: «Якщо він сьогодні не приїде, я щось собі заподію». Його друг розсміявся голосно й дещо вульгарно:

— Не заподієш.

Я відповіла:

— Значить, приїде.

Удруге друг засміявся жорстоко:

— Не приїде, не шантажуй.

Тоді я заплакала:

— Я його люблю.

Друг узяв мене за лікоть:

— А хто сказав, що він тебе не любить?

— Але він не казав мені, що любить.

І тоді друг відповів майже брідливо:

— А чому він повинен щось казати? Він нічого не повинен. Він любить, як вважає за потрібне. Чоловіки взагалі ніколи не повинні казати жінці нічого.

P.S.

Отже, в моїй біді друг мого сердечного друга — мені не друг?

Чи недруг?

Серед ночі...

Хм... я вважаю за потрібне вітатися, з ким вважаю за потрібне,
їсти нежирне,
лягати спати у власному ліжку,
а вважати за потрібне любити...

Я також так не вважаю. Я просто знемагаю від неї, проклятої, та, що любов називається,
— і все.

Але не вважаю за потрібне про це казати.
Навіть друзів.

8 березня 200...

А іноді навіть добре — просто лежати й дивитися в стелю.

Ні про що не думати.

Ні за ким не тужити.

Вселенська лінь розливається по жилах — і ти тишиш саму себе, що це добре —
добріше не треба.

Читаю колись переписане від руки (не знаю, звідки). Навіть сподобалося. Чи то
красивістю, чи безликістю: «огорнута дев'ятьма білосніжними хутрами самотності,
дивлюся на кольорові натовпи спідниць, сідниць, черевиків, реготу й удаваного щастя. І
думаю про тебе, огорнутого шкурами самотності у безбарвному натовпі міста, де все
нагадує про нас: зіпсований годинник перед парком, пофарбована в колір печалі лавка
під липою»...

О, ти — «жестокая любовь и каторжная страсть»... Цвєтаєва, чи хто?

Ох, же ж і каторжниця я добровільна, ох, каторжниця.

А може, блудниця-черниця. Із випотрошеним серцем.

Агов, Ларисо — Джеку-потрошителю!

Ні, патрачу! Від слова «патрати» (курку, серце, душу, життя).

Чому Ти, мій золотий і безпощадний чоловічку, такий добрий до мене, що, випатравши
серце, залишив на спомин про себе шмат непомутнілої пам'яті?

У людей же трапляються цілі трагедії із втратою документів, родичів, майна і т.і. і т.д.,
а тут якась химерна штукovina — спогад про чоловіка, що прошмигнув діагоналлю
крізь життя, немов кульова блискавка, — руйнує, точить із середини, як за давнена
хвороба.

Наступного вечора Іноді я жадаю потьмарення розуму. Але воно не наступає ані під
дією алкоголю, ані у сні, ані в роботі.

***

«Я заплутався між необхідністю і жагою», — сказав мені вчора.

О, так. Ти — чоловік необхідності. Але що ти чоловік жаги на довше, аніж на трохи, ну
геть зовсім трохи, я й не здогадувалася... Це щось новеньке.

Якщо ти вперше сказав правду, то чому так похапцем?

Якщо заплутався, то я дуже просто розрубаю твій гордіїв вузол.

Але тобі подобається такий ненормальний блуд. Блуди на здоров'я.

17 квітня 1995

...це місто може довести до сказу навіть камінь. Які довкола тупі, ситі і бездумні обличчя!

А цікаво, чому це я думаю, що вони бездумні й тупі? Яким чином їхні носії (носії обличчя? Ну, й придумала!) повинні дати зрозуміти оточуючим глибину свого думання? Люди — це носії масок, а не обличчя. І незалежно, хто вони, де вони і з ким.

Маску можна зірвати, як присохлий до свіжої рани бинт, — силою болю. Або силою смерті.

За інших умов люди масок не зривають. Вони їх нашаровують одна на одну — а згодом під ними ж, прибраними масками, задихаються.

А кохання — лише найвидатніша прижиттєва маска людини.

Але за всякими щоденними клопотами її можна просто прогавити.

19 грудня 2001 року

Сьогодні зрозуміла, що ти мене допалюєш, мов останню цигарку: вдихаючи кінцеву затяжку з особливим смаком і насолодою. Так, ти вкладаєш у неї дешицу пристрасті, але більше таки — самовдоволеної, садистської радості. Бо остання затяжка — за тобою. І викинутий «бичок» — розтоптаний не будь-ким, а тобою.

І в цьому — твоя вищість і твоя перевага над усіма, хто затягався цигаркою до тебе.

Якщо ти мене розтираєш, як недопалок, то ти мій гробар?!

Чому ж тоді я так радію гробареві? ...Може, мені краще було писати верлібри, а не вести щоденник? Пізно, голубко, пізно... все пізно.

Серед ночі...

Так що я неправа, коли думала про тебе, як про садиста. Ти невиправний пацифіст.

Коли б ти був садистом, ти звільнив би мене навіки одним зашморгом, одним пострілом чи одним грамом отрути.

В обідню пору

«Поїзд о двадцятій», — квилито сьогодні радіо.

Ага! Не те, що о 20-й, і о 24-й уже відійшов.

«Не відлітай», — волав телевізор.

Усі, мадам, поїхали, відлетіли, поповзли.

А ти стоїш, як світова вдова — не вдова, наречена — не наречена, а просто жінка-сирота чи жінка-смертниця на роздоріжжі минулої молодості й затяжної зрілості. І чекаєш.

Чекаєш, дурепо.

Ну, й чекай на здоров'я. Катафалку хіба що.

Хоча для більшої функціональності тобі варто було б обтягнутися поясом шахіда — і відомстити бодай би за одну невинно убієнну душу: користі було би більше.

Субота, допікає сонце

Дивно... сьогодні поштою прийшла листівочка, в якій чорним по білому було написано:

«Дай, Боже, мені мудрості сприйняти те, чого змінити не можна.

Дай, Боже, мені сили змінити те, що можна змінити.

Дай Боже мені розуміння, щоб відрізнити перше від другого».

Невже все так безнадійно, що я й справді вже не спроможна відрізнити ані перше від другого, ані друге від останнього?

18 серпня 200...

Треба перевести подих. Віддихатися. Набрати в легені повітря — і згадати, як у черговий раз внутрішньої кризи я пустилася в блуд.

У блуд?! Якщо то був блуд — то хто тоді блудниці?

...С.Д. зателефонував пізно увечері, коли я бездумно снувала квартирою, витираючи невидиму пилію з меблів. Уже багато часу я чекала іншого голосу, і не так самого голосу, як його господаря.

— Ти можеш на три дні втекти зі мною у світ за очі? — майже по-діловому запитав без передмов, прелюдій і деталей.

«Три дні колись давно обіцяв мені інший», — зітхнула про себе.

С.Д. я знаю так давно, що й не знаю, скільки. Уже півроку, як він тихо-мирно розлучився з моєю однокурсницею, чим дуже здивував усіх своїх знайомих. Після розлучення С.Д., звичайно, не ходив у чернечому постригу, але й за кожною спідницею не валандався.

Я про це знала від його колишньої дружини, яка багато років працювала в нашому відділі. У кращі часи їхнього спільного життя ми іноді збиралися в них удома на недільні обіди, і я тоді дивувалася, як молоді люди можуть жити так правильно, з півслова розуміючи одне одного, з такою показною галантністю і тактом, як ці двоє. Сімейне життя мені уявлялося зовсім іншим, бурхливішим, чи що... не таким регламентованим і прісним.

Якось під час чергових відвідин цієї пари я наткнулася в кухонній шухляді на зошит із написом «План сімейного життя на наступну п'ятирічку».

Боже милостивий! Чого там тільки не було... Покупки, мандрівки, виховання дітей, ремонт квартири, знову покупки, безпечний час зачаття, іще покупки, канікули в сексі, перестановки меблів. Усе так детально розписано, з поміченими галочками про виконання, з примітками про економію. Але чогось там таки не було дуже суттєвого, якщо я одразу покривила носом і засунула зошит подалі з очей, ніби намагаючись сховати його навіть від того, чийми руками він писався.

Тоді я не могла збагнути, чого мені забракло в тих надто правильних каліграфічних записах.

Тепер зрозуміла: там навіть не пахло прихованою енергією кохання, внутрішсердечною авантюрою, як любить казати моя докторша наук. Там був графік сімейного життя, а не мистецтво. А графік — це все одно, що дутий замовниками рейтинг: сьогодні є, а завтра — шкереберть.

— ...Я втечу з тобою на три дні, — відповіла С.Д. без особливої радості, зачувши, однак, у собі приспане хвилювання.

Дописую наступного вечора

І ми з ним утекли. Отак сіли в машину — і гайда. Без плану, без домовленостей, без суперечки про маршрут.

До того я ніколи не думала, що можна так легко ускочити до чужого чоловіка в обійми, а ще швидше - в ліжко. Без у.о. Без присягань і торгів.

Зупинилися над потічком десь між Яремчею й Ворохтою. Розбили намет. Розклали вогнище. А далі сіли нарізно на каміння — мовчки пили сухе вино і довго дивилися, як зелена, голосиста вода обмиває дно. О, тепер я розумію, чому в камінні не можуть завестися черви, а під ним може тільки плодитися червонобока форель. Ми просиділи так до пізнього вечора, поки у верхів'ях дерев не зашумів дощ. ...А в наметі мені стало ніяково. Соромно, чи що. Може, від того своє тіло я відчувала мляво?

...Пастушок Павло з ближнього села тричі на день носив нам свіже молоко просто в намет — і ми іноді ледве встигали прикрити свою наготу, зачувши шелест трави під його бучком, який незнаним чином перебивав шум потоку. Мій спокусник і рятівник від самотності виявився дуже вразливим і добрим. Мені здавалося, що С.Д. хотів погасити зі мною давню хіть, а через добу зрозуміла, що він сам боїться самотності. І зникла ніяковість. В якусь мить подумала, що ми з ним прожили ціле життя. Чи могли би прожити. Наступного дня в горах зіпсувалася погода і дощ періщив безперестанку. Але ми не мали бажання згортатися. Пастушок подовгу просиджував з нами в наметі і розказував всякі історії із свого села. Подеколи вони були такими зворушливими. — Ти в армію підеш? — поцікавився у хлопчика С.Д., міцно притиснувши мене до себе. Хлопчик довго дивився на нас, потім несподівано сказав: — Про армію я вам ще розкажу. Але спершу скажіть мені, пане, це чужа жінка, що ви її так любите? Ми усміхнулися. С.Д. запитав: — А чому ти думаєш, що вона чужа і що я її люблю? — Бо ви про неї дбаєте якось не так, як у нашому селі чоловіки дбають про своїх жінок. Я вчора, пробач те, підгледів, як ви в потоцімили цій панії ноги. Наші чоловіки ніколи не миють своїм жінкам ноги. І мій тато не миє ніколи. А моя мама народила йому восьмеро дітей. Але я колись пас корови і також підгледів, як Дмитро із Пасічного, це у нас такий хутір є, а Дмитро там лісникує, мив ноги своїй любці Ксені. Він робив це точно так само, як ви учора. — А звідки ти знаєш, що то його любка? — засміявся С.Д. — Всі знають. Не лиш я. — Ти не сказав про армію, — нагадала я Павлові. — В армію я не піду, у мене одна ніжка коротша, але тепер нема кого брати в армію, то беруть таких, як я, але мама вже договорила з воєнкомом. Дві корови продали. І я в армію не піду. Зроблять справку. Цебенів дощ. Ремигала корова. Пугикала сова. Пастушок Павло щось розказував гуцульським своїм (іноді не зовсім зрозумілим) говором — і я спіймала себе на думці, що хотіла би всиновити цього хлопчика з укороченою ніжкою. ...А вночі, обіймаючи сонного С.Д., я думала, що зараз таки щаслива. Ніхто нікого не любив — а я була щаслива.

Ні, не так: ніхто ні за ким не вмирав, але ми обоє були щасливі.

Це було легко й приємно.

Як таке може бути?

Ми не дратували одне одного непотрібними дрібницями, а просто коротали вкрадені три доби — і я не почувалася злодійкою.

Кров не шуміла в наших жилах — лише шуміла то зелена, то чорна вода у збунтованому потоці, і ми таки любили одне одного. Без надриву, але якось ніжно.

Може, ніжність приходить від розуміння людьми одне одного? І вона не перекреслює тверезості думання і сприйняття?

Дивно.

Дописую іншого вечора...

Потік, до якого ми навідалися наступного дня, називався Сухий. На дні напівтемної ущелини, порослої старими деревами, там, де виднілося пробите роками русло, і справді було сухо, лиш зволожене пообіч каміння підказувало, що тут мала би господарювати вода.

Але, милостивий Боже, яким було коріння дерев у цьому Сухому потоці! Воно вгризлося в землю і в довколишнє каміння так, що швидше зрушаться гори, аніж корінь розпрощається із землею і похитне стовбур.

Так вгризається людина в життя?!

О, ні. Це коріння — суцільні мої фотографії.

Це я живу, точно так само вгризена в того, хто махнув на мене рукою і спровадив в обійми без пристрасті.

***

...А через три доби так само тверезо ми з С.Д. сіли в машину, тепло розпрощавшись із Павлом — пастушком. Зворушений нашою гостиною, як він казав, і нашими гостинцями, він дивився услід машини вологими від сліз очима, спираючись на свій незмінний бучок, і права ніжка у нього була коротша так сильно, що я відчула в собі поштовх задушити своїми руками отого воєнкома, в якого совість дозволила позаритися на дві корови Павлових батьків.

А ми, як двоє випадкових подорожніх, вертали разом туди, де за нами також ніхто не вмирав, не розшукував, не ревнував і не тривожився.

...Іноді С.Д. мені телефонує і розказує про своє теперішнє життя, але він ніколи не заїкається про наших три дні. Він ніколи жодним словом не обмовився про них, так наче не було наметової ніжності і миття ніг у потоці.

Я думаю: чому?

Хтозна. Але так буває.

Буває.

Бо і я згадую про ті дні лише тоді, коли чую його голос на іншому кінці телефону.

Та, ні. Щось таки залишилося і в С.Д. Інакше, чому б він іноді, завершуючи телефонну розмову, казав Павловими словами: «Дякую за гостину і за гостинці»?

***

Із С.Д. я вдалася до авантюри. З відстані зрозуміла, що ця авантюра не підірвала основ.
Страждання не відмінюється.
Радість зустрічі — також.
То навіщо була авантюра?

***

. Іноді я хотіла, щоб Він мене розтовк, як товче кухар шмат м'яса на відбивну. Так, щоб стало видно прожилки.

На той час, коли в мене вперше виникло таке бажання, «він» — це був іще ніхто. Його не існувало тоді на світі.

А тепер Він товче мене, як часник чи мак у ступці, — і я вже нічого не відчуваю, окрім жорстокості обставин і мільярдних відстаней непорозуміння між нами. Ні. Це я брешу. Сама собі.

Усе я добре відчуваю.

Особливо, мільярдні відстані.

5 вересня 200...

Ми співпадаємо з ним, як розбита шкаралуца свіжого горіха. Коли шкаралуца висихає — вона непридатна для співпадання краями.

Отак не співпадають і люди.

Але ж ми з Тобою співпадаємо, дурню!!!!

12 травня 200...

Сьогодні понесла підбити туфлі. А заодно — привітати шевця із його недавнім 70-річчям.

Старий вірменин впізнає мене іще з дверей, але чомусь не радіє, як завжди.

Телефонний дзвінок перебиває моє «здрасуйте» — і швець зривається з місця, як ошпарений.

Він довго слухає, а потім мені здається, що він починає плакати.

Слухаю глуху, старечу розмову — і серце мені стискаються від ніжності. Швець розмовляє із хворою дружиною:

— Радосте моя, Олюню, не плач. Я скоро прийду. Не плач, моя голубко.

Старий дивиться крізь мене:

— Я люблю її так, що хай би на мене звалилися всі біди світу, лиш аби вона мені була здорова, радість моя.

24 листопада

Сьогодні згадала: якщо дивитися на гору Сивулю в іуманний день, видно, як людину крізь сльози.

Може, ти мене також бачиш, як Сивулю в туманний день, тому не розумієш, що мені без тебе всі дні — як Сивуля в тумані???

Неділя після неділі з Тобою

Любов — вона безконечна. Людина може любити, скільки завгодно разів. І кожного разу по-іншому. І щоразу — вперше.

Але ніхто не думає, що чергова пристрасть — остання.

І кожен живе таким своїм обманом, як правдивою — щонайправдивішою — правдою, бо поки людина не спізнала любові, вона їй привиджується в кожному стрічному. І тому кожен із нас іде за кожною новою любов'ю, як за марою, щоб зловити її і нарешті заспокоїтися.

Суцільний екстрим. Своєрідне Міністерство надзвичайних ситуацій у час безперервної пожежі.

Наступна неділя після місяця без Тебе

Я думаю, що кожному з нас вигідний стрес чекання, самообману, розпачу. Будь-яке душевне потрясіння, непрогнозоване хвилювання — це електричний струм для вразливої душі. Як правило, такий струм не вбиває, а лише струшує приспану енергію, стимулює до життя заржавілі сили волі.

Встаєш вранці — і не віриш: те, що було вчора, — було з тобою.

Залишається неясне відчуття туману.

Запаморочення.

Чарів.

І легкої досади, що це таки було.

Хтозна, якою я б стала, коли б мене не вдарило струмом...

28 вересня 199...

Мені байдуже, що про мене думають інші. Коли я вперше зрозуміла це — помацала чоло.

А потім сказала собі: так думають егоїсти.

Я таки егоїстка, якщо так довго люблю одного і того самого негідника й падлюку. І чим менше він подає мені знаків уваги — тим більшою падлюжницею стаю сама для себе.

Після такого відкриття і справді доводиться мацати собі чоло і не дозволяти, щоб його мацали інші (чоло тобто)...

Але моє внутрішнє життя за такими парканами і забралами, що я можу прикидатися, якою завгодно відьмою і жодне каяття не навідається до мене. Бо я — егоїстка. І мене не обходить, як плює і чхає на мене світ. Так, як я плюю собі в душу цим виснажливим багаторічним романом... Мене не зможе переплюнути навіть верблюд.

Байдуже. Як байдуже до зламаного дерева чи всіх отих, що минають мене день у день у великому місті, а «добридень» сказати нікому.

17 жовтня 200...

Він так дістав мене своїм катуванням, що я вирішила відомстити.

Учора я почала полювання за одним чоловіком. Мені стало цікаво, чи зможу я його вполювати.

20 жовтня 200...

Він, очевидно, відчув — і дуже пручається. Я таке бачу вперше: чоловік опирається жінці, яка явно провокує його на лямур.

Розпалює?

Побачимо, хто кого.

22 жовтня

Але навіщо він мені, коли я в собі не відчуваю жодного поруху плоти, окрім чіткого розрахунку і думки про помсту іншому?

27 жовтня

Я знаю, чому я його добиваюся. Це не лише жага помсти. І в жодному разі — не бажання новизни. Я хочу спізнати байдужу пристрасть, силувану. Щоб зрозуміти, чим вона відрізняється від спонтанної. Я доб'юся свого.

28 жовтня

Крига скресла?

Він дивився в очі так, щоя забула все, пов'язане з іншим.

У мене почалися ознаки склерозу.

7 грудня

Найбільша безбожниця, я відтепер навіки запам'ятаю, що 7 грудня — день великомучениці Катерини.

Чоловіки — вони мастаки інтриги не менші, аніж хвалені, завжди інтуїтивні жінки.

...Я помилилася у своїй здобичі.

Чоловік був такий ніжний, що, ледь доторкнувшись до нього, я зрозуміла свою погибель. Він пестив мене так, ніби ворожив.

А прощаючись, хитро запитав:

— Навіщо ти гралася зі мною? Це ж небезпечно для тебе. Ти в пастці.

Я не хотіла визнати, що програла, але відчула, що він мене зачепив.

15 грудня

Тепер я рискаю, мов тигриця. Я шукаю зустрічі з ним.

Він мене знов уникає.

20 січня наступного року

...Учора за столом він плеснув мені в обличчя склянку горілки:

— Ти сука. Ти спиш зі мною, а хочеш іншого. Хто в тебе є?

У мене нема нікого, але як йому про це сказати? У мене нема навіть того, хто іще не так давно був.

Він не озивався півроку.

Що я йому зробила???

Є лише спогад-хвороба: чоловік, що спить по діагоналі ліжка й одною рукою тримає мою грудь. А на годиннику — завжди третя ранку.

25 серпня

І я таки сука, бо, коли впольований мною чоловік хряснув дверима, я завила так, що жодна чотиринога не могла б зрівнятися.

Я думаю, що зачепила його і я. Та він надто розумний, щоб не міг відчути, що став іграшкою в моїх руках через зовсім іншого чоловіка. Бо все в мені закрилося до нього, скам'яніло.

Безглузде полювання чи гонитва за силуваною пристрастю закінчилася драматично для

самого мисливця. І яка тоді користь із полювання?!

26 серпня 200...

У нас на роботі новий шеф. Сьогодні він викликав до себе по черзі всіх співробітників. Коли я причинила двері і сказала «доброго ранку», він одразу почав роздягати мене. Різко скинув сукню, розпустив по плечах волосся, розшнурував босоніжки — і не одягаючи і не давши одягтися, покликав до журнального столика. Далі він мовчки уклав мене навznak, іміряв з голови до ніг і лиш усміхнувся кутиком губів.

Він пожирав мене очима з апетитом пересиченого самця.

— А тепер розкажіть детально про себе, — майже попросив, але голос його звучав іронічно-поблажливо. Мені здалося, що він усе про мене вже знає, а тепер лише звіряє свої знання з моїм лепетом.

...Так я й вийшла з кабінету шефа роздягнутою, пройшовши мало не крізь стрій тих, хто чекав на цю ж процедуру в приймальні.

Якщо нашому новому шефові загрожує якась хвороба, то явно не хвороба очей. Очі у нього орудують краще, ніж руки.

Усі чоловіки такі — вони роздягають жінку очима швидше, аніж вона встигне привітатися.

...Одяг, у якому я заходила в кабінет шефа, сховала подалі з очей. Він видається мені оскверненим, хоча до нього не доторкнулася чужа рука.

Цікаво, чи є спосіб уникнути подібних роздягань, коли ти жінка і до того ж — не кікімора?

***

Зателефонував О.О. Каже, скучив.

Час від часу він нагадує телефонним дзвінком про себе, проте ненав'язливо і не дуже переконливо.

Скучив...

І вірю, й ні. Бо ні за чим скучати.

За чим скучати?

По молодості розтратив сили з лярвами... Тепер хоче жалості від мене. А може, боїться сутінок самотності?

А хто пожаліє мене в моїх сутінках?

Через кілька днів

Після легкої вечери ми лежали з О.О. на підлозі. У каміні палахкотів вогонь. З телевізора розказували останні новини. Було затишно і спокійно.

І ми лежали — як після великої роботи: ліниві і майже німі.

Я заплітала своє волосся з волосками з його грудей.

Невинно цілувала.

Але цього робити не могла.

І в мені не здригнулася ані крапля крові.

У ньому також.

Ми так і позасинали на оленьчих хутрах, обнявшись, як брат із сестрою, і проспали до пізнього ранку. Прокинувшись, засміялися і поцілували одне одного. Хто в таке

повірить?!!

13 січня 200...

Я кілька разів поривалася обірвати ці записи. Навіть хотіла спалити. Але в якусь мить зрозуміла, що це, може, моє спасіння — ця давня забавка фіксувати своє непутнє життя. Іноді мені здається, що я його просвистую в чотири пальці.

15 січня

Якби він знав, скільки він важить у моєму житті, він таки покинув би своє дурне місто і ще дурнішу роботу, всіх своїх молодих коханок, пригнався би, ніби вчаділий, влігся би на коліна і згадував би, чи жалівся.

А чому я хочу, щоб він жалівся? Хай би ганяв за мною по квартирі, злягався на підлозі, сміявся, сварився. Та хай би мовчав.

А чому мовчав? Без нього й так навколо мене панує суцільне мовчання. Навіщо мовчання удвох?

Наступного дня

Не можу сама собі пояснити, навіщо він мені...

Сказати, що він мені потрібен просто як мужчина, чоловік, самець — не можу. Я не потребую цього стільки, щоб перейматися цим на повному серйозі.

А що ж тоді?

Чого я потребую?

Я ж погамувала тілесну спрагу із ним.

Врешті, я наговорила на два життя наперед з іншими. Люди живуть бік-о-бік і стільки не мають душевного зв'язку із іншим, як мали ми за короткі зустрічі.

Наш час із ним спресований так, як гіпсокартон.

Але ж удариш силою плеча — розлетиться — і не зогледишся, і не здокупиш.

То навіщо все-таки він мені?

Цвяхи я вмію прибавати сама. Зрештою, найняти чоловіка для такої непильної роботи — також не проблема.

Дітей ми народжувати вже не зможемо.

Спілкування я не позбавлена.

То чому мене так мучить його не-присутність біля мене?

Чому зазираю в щілини, як ворона в кістку,

з-під дивана вимітаю пилюку віником, а не витягую пилососом: а раптом там причаївся він?

Боюся його поранити?

Через це нерозуміння почуваю себе винною.

Міра моєї вини — вона яка, цікаво, з точки зору юриспруденції?

Бажання?

А що таке бажання жінки, сфокусоване на особі, якої вона добивається? Сублімація?

Але ж я його добилася. Геть зовсім. Бо він не раз і сам умирає від багатства наших розкошів. Я це чую серцем.

Фройд відпочиває?

***

Учора він нарешті зателефонував.

Зробив мені милість за багато часу. Мабуть, він знайомий з теорією мертвих мов. Не користуєшся — вона відмирає.

Він боїться вмерти?

А що сказав, собака? Що сказав?!

Собака скажена — і та повелася би краще. Сказав — ніби ножа всадив у саме серце:

— Я під твоїм будинком.

— Заходь.

— У мене два квитки.

— Куди?

— Не знаю. Куди було. Він мене перелякав.

— Щось трапилося?

— Нічого. Я захотів віддати тобі три дні.

— Ти мені їх не обіцяв.

— Але ж ти хотіла би, щоб я пообіцяв.

— Ти мені їх не винен.

— Я сам собі винен.

— У тебе депресія.

— Ні.

— А що?

Він довго мовчав.

— Я довго йшов до цього. Ти мене не розумієш.

... Він так і не піднявся в квартиру. Я вже й сумніваюся, чи він був під будинком, чи це чергове вар'ятство...

***

Що мені робити? Хто кого покинув?

***

Я хочу піти по руках. Уже. Негайно! Поїхати в Португалію і потрапити в найбридкіший бордель, бути проданою брудним туркам, стати вуличною дівкою на околицях Варшави, але не знати, не знати цього спокійного щастя самотності! Бо навіть з ним... Хіба я чимось відрізняюся від куртизанки?! Я ж також чекаю, поки в його чоловічих графіках черга дійде нарешті до мене.

То й що з того, що я не в натуральному борделі?

Я сьогодні знову п'яна.

Краще б я була мертва.

Наступного дня

Стою перед дзеркалом і роззираю себе.

Готуюся до побачення.

Не з ним.

У мене появилася новий залицяльник — не-вимагальник, тільки давальник по імені Л.Д.

Грошовитий дядько пенсійного віку, якому потрібна молода жінка. «Для приємного проведення надміру зайвого часу». Все решту він дасть, так мені й сказав. Першою після нетривалих оглядин має бути сьогоднішня вечеря в ресторані на воді. Що буде після вечері?

Щось та буде.

Але Л.Д. дуже чесний. Він попередив, що жодна жінка не прокидається вранці біля нього: він її серед ночі випроводжає в обов'язковому порядку, благодійник.

Це дуже добре, що я не бачитиму, як спить Л.Д.

Л.Д. точно не спить по діагоналі ліжка.

Не закидає руки за голову.

Не тримає до ранку долоні на пипочці циці.

Не шукає під простирадлом стегна.

Ні. Я з ним не зможу.

І навіть, якщо він засипле мене золотом з ніг до голови, я задихнуся від нестачі дрібного ластовиння на спині, повернутій до мене перед самим ранком.

А може, Л.Д. також обсипаний ластовинням?

Навіть, коли й так, він все одно не має неповторюваного твого запаху.

Я скидаю сукню.

Вона залишається незім'ятою.

Сукня нагадує мене. Майже неторкану.

Отож — гуд бай, вечеря на воді. Чи мені нічим повечеряти вдома?

Скидаю бюстгальтер. Він любить червоні.

Випускаю волосся. Воно давно неціловане. Зів'яле. А під його руками потріскувало, ніби наелектризоване. А Л.Д. любить, мабуть, усе біле. А може, взагалі ніяке не любить, бо не звертає на такі деталі уваги. І якщо подумати без надриву, істерики та ілюзій, то скажи мені, глупа жінчино, чи воно тобі треба знати про його простатит і нічний храп?

Чи ти не бачила розкошів гардеробу і наворотів кухонного начиння?

Стерильної чистоти, залишеної прислугою?

Та краще хай мене згвалтують, аніж я маю зараз вечеряти з примусу душі, тримаючи подумки запрограмовану обов'язковість опісля.

Ні. Я не могла би з Л.Д., навіть якби він був королем Йорданії.

Чому Йорданії?

Не знаю.

Так кажуть мої подруги, на яких рідко коли зупиняються чоловічі очі.

Вони собі набивають ціну?

Ні, бояться визнати, що вони самотні, бездомні, бездітні і просто по-людськи нікому не потрібні, окрім своїх батьків та ділових партнерів. Ото й придумують тендери, королів Йорданії і всяку таку інтелектуальну дурню. А потім тихцем і з насолодою грішать із майстром по ремонту телевізора, облизуючись наступного дня, мов березневі кішки.

Що в цьому хорошого? Який такий екстрім? Напийся води з-під крана — і то відчуєш більший смак.

Або іди вечеряти на воду.

Я набираю телефон — і Л.Д. сам мені розказує про мене, ніби читає текст. Розказує майже точно. А найточнішим є його резюме: «Дурна ти... корона з тебе не впала би. Ти ж розумієш, що я маю з ким вечеряти. І спати є з ким. А ти дурна. Мине ще рік-два — і, повір, уже ніхто навіть вечері тобі не запропонує, не те, що інтиму. На зміну йдуть

молодші. Вони не мають комплексів і жодних зобов'язань. Мені здалося, що з тобою можна мати тривалі стосунки. А через півроку і я вже нікому нічого не запропоную, окрім своїх грошей і хіба що вечері. Ти з минулого часу, люба. Жаль. У мене були хороші наміри». Тим краще.

5 квітня 200...

Навіщо я так мордую і себе, і Його?

Я могла б йому все це сказати.

А я партизаню в своїй голові, ніби остання дурепа, ніби велика німа, ніби не знаю, що чоловікам ніколи та й немає потреби вникати в такі жіночі дрібниці, зациклюючись думками на тому, хто по якій діагоналі спить і де тримає руку.

10 травня

У мене поранена, навіки травмована свідомість отим, хто спить упоперек ліжка.

Ця травма заразна.

Хронічна.

Тільки причаїться — і знов оживає, відновлюється.

Моя помста схожа на самовбивство. Мене не стратить любов. Я сама себе стратила в погоні за примарним чоловіком, який у житті також не мав повноцінного щастя, а лише його уламки.

Ні, але чому ми, жінки, такі упевнені, що чоловіки не мають повноцінного щастя без нас?

Зрештою, це ідея фікс — мати повноцінне щастя.

Сиджу й думаю: яке більш повноцінне щастя мені потрібне, коли є тепло, дах, телефон, робота?!

Але є інші люди.

У них є діти.

Чоловік. Кухня.

Потреба піклуватися і опікуватися. Є задані параметри обов'язкових ритуалів тихого нібито щастя:

прання,

миття,

готування,

лікування,

сварка,

маскування синців,

примирення,

нестачі,

періодичні любові.

Не знаю...

***

Коли б я була знала наперед, що в тому листі, я б (робила так, як він попросив у перших його рядках. Але вражена самим фактом письмового звернення до мене, я не розраховувала, що кожне написане слово може важити тонну.

Лист не вписувався в жодну нашу дотеперішню схему, сюжет, легенду, казку.

Але тим не менше, вчора я розірвала конверт із його почерком. Хоча, брешу: я почерку не знала. Кожен горбик на його тілі був досліджений мною, а з почерком я знайомилася тільки вчора:

«Якщо, моя Ларисо, ти винесеш на смітник, викинеш із балкона, чи спалиш цей лист не читаючи, ти зробиш правильно. Ближчим часом ані я, ані хто інший не зважиться на подібну дурницю. Будь-яке письмо — дурість. Воно зараз зафіксує якусь мою образу — і ти вважатимеш, що саме це назавжди визначає моє ставлення до тебе. Але якщо я зважився — вислухай. Ти ж знаєш, що мені вже — як тому воронові: 333 роки. Тому мої рішення мудрі (не смійся!) і справедливі. Тобі важко змиритися з ними. Ти — молода. Норовиста. Ти приймаєш рішення спонтанно. А я вже все знав. Чи я жалів би за чимось, якби я вмер? Думаю, що можу вмирати легко. У мене є лише один жаль. Він гне долі, викривлює мій хребет. Цей жаль, ця щоденна туга за тобою (так: таки за тобою) стискає мене, як удав... А ти чужа. Жорстока, немилосердна. Ось, бачиш, я й розгнівав тебе. Але май терпіння дослухати до кінця (до кінця цього листа бодай), якщо ти вже почала слухати. Не гнівайся. Ти не зрозуміла. Твоя немилосердність стосується тільки тебе. Нею ти заганяєш себе в пастку. Серце заважає тобі жити. Так. Це так. Тобі не вдається змиритися з думкою, чому між нами не так, як би того хотіли ми обоє. ...Ці безконечні новорічні канікули можуть доконати кого завгодно. Якби хто відмінив ідіотські свята, вітання. Я був би вдячний. У мене є бажання — зупинити час пластмасових усмішок, безглузких побажань. Але мені це нав'язують, цим травмують. Ненавиджу новорічні іграшки, календарі, годинник опівночі. Усіх, хто цим тішиється. Ні, я нібито святкую. Але моє святкування також пластмасове. У мене тепер такий калейдоскоп у думках. Мусять бути люди, які повинні відбирати це з голови. Ці чотири святкові стіни задушуть. Смішно, правда? Мої проблеми на тлі інших — незрозумілі. Це не проблеми. Я вже володар того, чого інші тільки потребують. Усі мої претензії — бачити тебе. Хіба це найгірша претензія? Але життя вибудувало якісь такі перепони, яких я не можу подолати. А знаєш, у нас завжди все було гарно. Від першого разу. Можє, спересердя ти думаєш по-іншому. А я пам'ятаю тільки так: гарно. Свічки. Вино. Ніжність. Хочу, щоб і це лист, і слова в ньому були гарними. Не вірячи в Бога, я прошу його зараз, щоб лист був безконечний. Я не хочу писати про дурниці. Це мусить бути гарно. Але я пишу дурниці — й розумію, що ти зараз стинаєш плечима або знову гніваєшся. Так. Лист не може нічого змінити в стосунках. Він може навіть зашкодити. Та я потребую розмов з тобою. Моя скнарість до тебе насправді не є скнарістю природною. Іноді я думаю, що живу в тюрмі. Але цю тюрму я облагородив. Твоєю маленькою фотографією. Маю таке місце, куди буває зась навіть мені самому. Та в тому місці володарюєш ти. Яка ти гарна на цій фотографії... Не спокуслива. Не дражлива. Зі мною в тебе гарячі й палкі очі. А тут ти добра. Довірлива. Ніжна. Як мама. Останнім часом я боюся випадкових людей, які можуть потрапити під руку, і я розкажу їм про тебе. Я не хотів би цього. Але мені жаль не цих людей. Я жалію двох людей. Себе і тебе. Та світ мені клином зійшовся на двох жінках — на дружині п на жінці, яку я кохаю. Ти думаєш, що я п'яний або хворий. Так. Можливо, я зараз найменше контролюю свою думку. Я почуваю роздвоєність свідомості. І може, іноді я навіть думаю, що божевільному легше. Але збожеволіти — це забути тебе. Я не готовий забути. А іншим разом найбільше цього хочу — звільнитися від бажання тебе. Наша любов така дурна. Вона баламутить і розколює

мій розум. Суперечності мозку запалюють серце. Вони найнебезпечніші антагоністи — мій мозок і моє серце. Але ні там, ні там немає жодної логіки. Краще думай, що я п'яний. Так. Я сьогодні п'яний. Я також втомлююся чекати наших зустрічей. Може, це недобре, але я так не тужив за мамою, як тужу без тебе. Та коли ми разом... мені здається, що така холодна золота ящірка лазить по мені і б'є своїм хвостом. А я його не можу зловити — бо зловлю, а він одірветься з радості. Ти засуджуєш мене за малослів'я при зустрічах. Але як мало слів я знаю в радості. Як дворічна дитина. Знаєш, є петлі, які не можна затягувати до кінця. Може перетиснути дихання. їх треба розрубувати. Але цю — не можу. Цю нитку треба рвати. нтка не завжди рветься через те, що слабка, а через те, що її довго ніхто не натягує. Ми натягнули наші стосунки — і треба або затягувати до кінця, або рвати. Найбільше я боюся розплати за тебе. Хоча розплата настає тоді, коли немає кохання, а є його імітація. Кохання — не гріх. Воно дароване небом. Гріхом є ігнорування кохання. Я від жорстокості уберезжуся коханням. А чим уберезжешся ти? Жорстокість — двосічний меч. Ти не готова жити без любові. Навіть такої виснажливої. Але, знай: Ти зі мною завжди така, якої я хочу. Така, якої хочу».

***

Га-а-х! Обухом по голові буває легше...

Учора він потелефонував і без прелюдій сказав:

— Я стою перед дверима загсу. Як не дивно, я не вдавилася.

— Навіщо?

— Я розлучаюся.

Я не вдавилася і вдруге.

— Мені щиро жаль. Він поклав трубку.

...Із ним я уже, мабуть, не зможу...

5 вересня 200...

Усе, що було до нашої з тобою ери, не має жодного значення.

То хто може дати мені сертифікат на привласнення і ного життя, якщо не ти сам?

6 вересня

Учора в такій великій столиці випадково зустріла колишнього однокласника іще по Луцьку. На radoшах пін обнімався зі мною посеред Хрещатика, а потім ми довго сиділи в кафе «Східна ніч». Перебравши всі де-іплі свого життя, він раптом запитав мене:

— Слухай, стара, а як ти так добре збереглася?

Я засміялася:

— Заморозилася, як риба. Ось і збереглася.

— Ні, ти мені скажи... Розумієш, жінка твого віку й того розуму вже повинна була перейти через наркотики, алкоголь, груповий секс, самотність, а потім в момент зрозуміти, що все це, вибач, херня, і продовжувати жити собі далі, як нормальні люди. Але твоє лице не має слідів усього цього. Ти що, не маєш за собою ніякого такого пізнавального вантажу?

— Ну-у-у, дещо маю, — ухильно почала, — але, як бачиш, цього не помітно. Отже, можна сказати, що я і цим обділена, — ми засміялися майже одночасно.

P.S.

Спало на думку... Чоловік (глухо) зневажає жінку навіть тоді, коли любить. Він ненавидить свою слабкість біля неї. А якщо вона якимось чином дасть зрозуміти, що він слабкий саме завдяки її ненавмисним старанням, прости мене, Боже, що в той момент думають чоловіки.

Але це я так думаю. А як воно насправді...

17 вересня

Треба було колись записатися до феміністок. Хоч якимсь чином можна було б легалізувати щирю ненависть до чоловічого племені.

18 вересня

Зневажливо думати про чоловіка — все одно, що ввімкнути всі електроприлади в час кульової блискавки.

22 вересня

Дивилася в дзеркало.

Тоді у свій паспорт.

І знову в дзеркало.

Чи можна поставити знак рівності між датою народження і тією фігурою, що відображається із дзеркала?

Хм... Як воно обертається... Мені так багато років, що я все більше стаю схожою на отих, про кого на початку цього зошита думала, що всі вони — з однаковими обличчями. Тоді мені здавалося, що жінки, яким за сорок, — жінки старі.

Тепер мені щось біля того, а я в собі чую молоду, щойно запалену кров. Але моє обличчя пішло зморшками, серце моє затягнулося рубцями — а я щойно вдихнула запах життя.

Проте в мене немає підсумків життя.

Шафа одягу є.

Вагон спогадів є.

Банк розлук є.

І більше нічого.

Я терористка, бо прагну крові.

Мене ніхто не може знешкодити.

Надіслати миротворців.

Ані навіть убивць.

Чому?

І чим я відрізняюся від отієї черниці, що колись пестила прутиком шкіру трави, як чоловічу шкіру? Я ж добровільний убивця власної плоті, який не потребує та й, (рештою, не заслуговує покари.

Убивця нормального ритму власного серця.

Своєї молодості.

Спокою чужого чоловіка.

Нормального життя.

Гарантованої природою старості.

Що роблять з убивцями?

На убивцю знаходять іншого убивцю.

Доки ще чекати на рятівника?

Десь відбирають життя в нормальних людей, викрадають їх, перепродують — а тут тобі хоч би вітрець подув, а ніхто й бровою не поведе.

***

Сьогодні мій -надцятий день народження.

Мені ні з ким його зустрічати.

Я байдуже дивлюся на контури колись завжди гарячого ліжка — і дивно! — вже не бачу обрисів чоловічого тіла.

Уже не розгладжую простирadlo, як шкіру.

Не хочу злетіти над ліжком, як птаха, не маю бажання зафільмувати зверху.

Моє ліжко вихололо, як вихололо душа, і завмерло серце.

До мене ніхто не поспішає.

Я нікого не чекаю.

Чи майже не чекаю.

Мені нікому подати горнятко води чи дрібку усмішки.

І з мене випарувалася навіть печаль. Ота, що прошуміла повз мене, як гілка, повна цвіту і листя...

На що я сподіваюся?

28 листопада

...Усе ще на ніч, розрізану двома фарами-більмами авто,
і на руку, ліниво висунуту з вікна на прощання уранці...

***

А про той безглуздий лист він жодного разу не обмовився.

Навіть не поцікавився, чи я отримала його.

Фінал

ТЕ, ЩО ЗАЛИШИЛОСЯ ПОЗА ЩОДЕННИКОМ

...Я читала котрийсь із детективів Шкляра, не пам'ятаю який, коли у дверях повернувся ключ.

За інших обставин я би перелякалася. Тепер же — зраділа: ключ від моєї квартири мала одна людина в світі. Але ця людина так довго не повертала його в замкові, що я вже було подумала, ключ загубився і людина боїться про це признатися. А може, й гірше: людина щезла з мого життя, як щезник по опівночі, і не встигла віддати ключ.

Ось вам і актуальність проблеми ключа модного нині Василя Шкляра.

Людина стала на порозі кімнати — і в мене обірвалося серце: чоловік, за яким я вмираю більшу частину свого життя, виглядав чи то на злодія, чи на бомжа. Ні, він був гарно одягнутий, чисто виголений. Від нього пахло Фаренгейтом — запахом усіх безсердечних і корисливих людей. У руках тримав якийсь дивакуватий паперовий

паунок, так ніби ніс малолітній дитині іграшку. Але очі, його колючі очі несли в собі бомжівську недолю і боязнь злодія, який ось-ось потрапить до рук правосуддя.

Та коли чоловік подав голос, у мені зворушилася гадина страху.

Чоловік був налаштований агресивно. Не роздягаючись, став перед тахтою і довго мовчки дивився на мене. Здалося, параліч торкнувся всіх моїх членів.

Чоловік сів поруч, не спускаючи очей, і почав розмову так, як у селі чоловіки беруть бика за роги: різко, одним махом, щоб не дати бикові отямитися:

— Скажи мені, тільки скажи по правді: чого тобі не вистачало?

Я витримувала паузу, гарячково розмірковуючи, що б воно означало — прихід без попередження. Зрідка він таки робив мені нальоти, як робить КРУ в підвідомчі йому організації. Я цих перевірок не боялася: до мене додому чоловіки не приходили.

— Ти хочеш мене допитати? — іще намагалася привнести в розмову невимушеність, щоб не сказати, жартівливість.

По тому, як чоловік знову розітнув поглядом, ніби бритвою, зрозуміла, що жарти тут — ні до чого. Я мовчала, розгладжуючи ружі на хустці, якою була застелена тахта.

— Скажи мені чесно: чого тобі не вистачало всі ці роки зі мною? — наполегливість у його голосі не віщувала нічого доброго.

Я продовжувала мовчати. Лиш міцніше вгортала плечі пледом.

Чоловік узяв двома пальцями моє підборіддя і дещо підвищеним тоном запитав:

— Я приходив до тебе?

— Приходив.

— Допомагав?

— Допомагав.

— Я пропонував?

— Дещо... пропонував.

— Чого тобі треба було іще?

— Тебе.

— Ти самозакохана сліпа істеричка! — раптово закричав, замахнувшись пакунком так, ніби мав намір ударити. — Ти що, хотіла прати мені шкарпетки?

— Так, істеричка... — дивилася просто в очі. — І прати шкарпетки також. Але хіба я тебе цим шантажувала?

— Ні.

— Переслідувала?

— Ні.

— Вимагала?

— Ні.

— А чим же ж я завинила перед тобою, що ти лютуєш так, ніби я — твій найбільший ворог? Тобі мало того, що я не мала нормального життя. — Я почала загинати пальці.

— Тобі мало, що на мене показували пальцями, свистіли услід і цікавилися, чи я не лесб'янка. Тобі мало, що я залишилася порожньою, як діряве відро. Що ходила злодійкою. Ти колись бодай раз був злодієм? Ти знаєш, як це — ходити з думкою, що ти злодій?! — Я не могла спинитися.

— Я тебе не силував! Не примушував! — знову закричав він. — Це ти посилала на мене якусь чортівню, і я ходив деморалізований, і в мене нічого ніде не клеїлося без тебе. І з тобою не клеїлося! Якого тобі ще злодія? Тепер увесь світ живе злодійством — і нічого.

— Ти хочеш сказати, що в тебе щось там не клеїлося через мене? Що я відьма? А в мене

— клеїлося? Ти думав над цим?!

— Може, й відьма. Не знаю. Я хочу тебе позбутися. Ти — ярмо. Я не можу жити з ним. Я вже ні з ким не можу.

— То покинь мене. Чи убий. Позбудься. А заодно й мене звільниш. Бо і я вже так не можу! Покинь!

— А я ніколи й не приходив до тебе, щоб тепер тебе покидати! Я тебе лише надкушував! — з присмаком садизму прогарчав він.

Я задихнулася від люті.

— Навіщо, мерзотнику ти такий? Навіщо?!

— ... Бо ти смачна! — зареготав.

— Ти надкушував інших! А мене ти любив!

— Ну, то й що? Ти також не гребувала іншими. Я відчував, коли це траплялося. І я тебе ненавидів. Ненавидів! Розумієш? Я тебе ненавиджу, суко! Але я тебе не любив! — з усією силою відкинув мене на тахту.

Я зціпила зуби так міцно, що розболілися щелепи. Якщо я заплачу — він прокрутить ключ із того боку дверей назавжди.

Я повинна була перечекати його гнів. Але він не дав.

— ...Мабуть, навіки завойованих жінок, як і навіки завойованих територій, і справді немає, — із лагідністю прирученого змія прошепотів, ніби просичав, чоловік, нахилиючись майже до самих моїх очей. Він нахилився іще нижче, так що мої уста подалися назустріч. Але чоловік тимчасом різко випростався і докінчив, очевидно, наперед заготовлену фразу:

— Я не зумів із цим змиритися.

Його незвично жорсткий, холодний погляд гіпнотизував і без того зневолене тіло.

Нав'язлива думка про те, що ось-ось повинно щось трапитися, не давала можливості зосередитися чи бодай підвестися, щоб здобути кращу точку опори.

Та коли за мить чорний отвір пістолетного дула, що різко вигулькнув із паперового пакунка, втупився в груди — від несподіванки я зареготала. Мій страшний сміх перекочував з горла в піднебіння, як сльози, і нагадував, швидше, ридання. Одночасно я відчула, як шкіра під колінами вкрилася холодними нервовими дрижаками.

Краєм загальмованої свідомості встигла зафіксувати останню зрозумілу мені істину: це — неминуча смерть.

— Що ти робиш? — механічно звелася назустріч чи то чоловікові, чи його озброєній руці.

Далі — не пам'ятаю...

...КОЛИ Я ОПРИТОМНІЛА і розплющила очі, то перше, що побачила, — високу стелю брудно-білого кольору, а вже потім — тоненьку медсестру з натуральним білим волоссям, вибитим з-під шапочки, і широке — на всю стіну — незашторене вікно.

Медсестра, тихенько мугикаючи під ніс якусь нехитру мелодію, сортувала на столику склянки-банки, у вікно билася крильцями синичка, а стеля все ще погойдувалася під моїм помутнілим від тривалої неприсутності зором.

Я довго збиралася з думками, щоб згадати, де я і що зі мною, а коли залишки пам'яті нарешті повернули в той день, коли мені відкрився чорний отвір пістолетного дула, сказала голосно й ні до кого: — Я стріляла в себе сама.

Здивувалася й навіть перелякалася свого твердого, дещо видозміненого, як мені

здалося, голосу не менше, аніж медсестра, в якій зненацька випала з рук пляшечка з ліками і закотилася під ліжко. Біловолоса бестія підбігла до мене, прихопивши з собою багато рук: вона одночасно мацала пульс, натягувала рукав для виміру тиску і засовувала під пахву термометр. Сестричка то усміхалася, то насуплювалася, і нарешті майже палко видихнула:

— Боже, як добре! Як добре, що ви заговорили!

— Я стріляла в себе сама, — навіщось повторила ні до кого, намагаючись помацати суцільно забинтовані груди й живіт.

— Сама... сама... - повторювала за мною сестричка, то приєднуючи, то від'єднуючи від рук якісь шнури й дротики. — Тут саме так усі й говорять. Буває іще не таке... Але не рухайтесь, будь ласка, я зараз покличу завідуючого... прошу вас, не рухайтесь. Ми так тут усі за вас спереживалися, що Боже милий!

...ЗАВІДУЮЧИЙ сказав, що одна куля, простреливши навиліт грудину, зашпорталася в грубому моєму светрі, а лікарі шукали її в бідному тілі, перепоровши й переколошмативши його, як перину. Другу кулю витягли одразу.

Коли згодом я думала над таким поворотом подій, навіть хотіла засміятися: зі мною завжди траплялося не так, як у решти людей. Заблудла у светрі куля — це, мабуть, таки щось новеньке для хірургічної практики.

Лікарям — можливість пропагувати унікальний випадок зі свого досвіду, мені — можливість розирати безжально порубане тіло, втішаючись, що ця дурна куля не спровадила на той світ.

Але тепер ніщо не мало значення, окрім одного... І зранку до ночі, немов папуга, я твердила одне й те ж: «Я стріляла в себе сама».

Переїняті своїми справами лікарі кивали на знак згоди, метушливі сестри знизували плечима, а я продовжувала переконувати медперсонал у правдивості своєї версії з такою впертістю, ніби саме від них залежала міра покарання мого кривдника.

Я іще була достатньо слабою, щоб ясно збагнути всю складність ситуації, але не настільки, щоб не думати про подальшу судьбу чоловіка, якого я свідомо випробовувала впродовж багатьох років — і через те під час останньої зустрічі в нас виник конфлікт.

Мені здавалося, що саме такий поворот події, який закінчився кров'ю, — і є рятівним кругом для нього. Вся вина припадає на мене — тупо, ніби «Отче наш», подумки повторювала собі в довгі години самотніх роздумів і шукала, шукала якоїсь дії, яка би більш переконливо підтвердила її неперушність.

Але у штопор входять, мабуть, не тільки літаки, що терплять катастрофу. Людина здатна ввійти в не менший штопор у передчутті катастрофи внутрішньої, не пов'язаної з чинниками матеріального характеру. Отож, на її відвернення не спроможні вплинути люди.

Моє безпредметне думання нагадувало хаос первозданного світу: все одразу й нічого конкретного. Голова, яка почала сортувати інформацію, після нетривалої напруги здавалася мені баняком, в якому змішали солодке і квасне, солоне і пряне. Безсилля і відчай знову оволодівали мною. І коли б хто запитав у ті хвилини, чого я хочу найбільше, не вагаючись, відповіла б: умерти. Та вмерти, не побачивши чоловіка, через якого зчинилася вся ця веремія, — було б несправедливо.

Перш, ніж умерти, я повинна була самотужки кинути йому рятівний жилет.

Тому дні мої минали то в роздумах, то в забутті.

Проте першого ж дня після тривалого небуття і, як мені сказали, клінічної смерті, я зімітувала короткочасне безпам'ятство. Навіщо? Все дуже просто: напередодні краєм вуха почула, що сьогодні мене нарешті провідає слідчий. Ось тут і знадобилося приспане в душі акторство. Кілька разів упродовж дня моя голова в істеричі билася на подушці, а голос раз-по-раз повторював: «Я стріляла сама».

Не знаю, наскільки це справило враження на представника закону і чи було переконливо для лікарів. Та я про те не дбала.

Як з'ясувалося після першої розмови із слідчим, правоохоронці знали не тільки винуватця трагедії, оскільки після пострілів він сам викликав «швидку», але знали також, що саме він є власником зброї, якою намагався вкоротити мені життя... На жаль, співучасник чи, власне, підозрюваний, належав до людей озброєних не лише чоловічою силою і знанням законів, але й конкретною «береттою», що він, зрештою, й не приховував.

Щоправда, його під варту не взяли, але взяли підписку про невіїзд і заборонили спілкування зі мною. Слідчий був поблажливо-добрий. Він мені нагадував неприродно «турботливого» дізнавальника із гестапо, який піклувався про радистку Кет після пологів. Так ось цей слідчий під великим секретом розказав, що мені впродовж нетривалого часу зробили три щонайскладніші операції, оплату за які здійснював добре відомий мені чоловік. А чоловікові, мовляв, добрі люди порадили одружитися на мені — і зняти проблему, якщо я, звичайно, поводитиму себе розумно. Благо, чоловік розлучений і колізії не виникатиме.

Мене ж доброзичливий слідчий ненав'язливо заохотив твердо триматися своєї лінії й надалі, тобто не відступати від твердження про те, що я стріляла в себе сама, перед тим добре продумавши мотиви такого нерозумного вчинку.

А він, тобто слідчий, готовий всіяко допомагати, звичайно, за умови мого риб'ячого мовчання. Уперше в критичній ситуації я відчула, що маю якого не якого, але таки спільника. Щоправда, ситуативний спільник турбувався не про мою репутацію. Однак, це не мало жодного значення.

Слідчий уголос розмірковував про кризу жіночого віку; підкидав ідею про передчасний клімакс і пов'язані із цим внутрішні проблеми; казав про можливу нестійкість мого психічного устрою, що, при потребі, може підтвердити експертиза.

Його голос був лагідним і заколисуючий, як під час сеансів психотерапевта.

Але я відчувала, яким насправді непідробним, правдивим вогнем обурення й нерозуміння пашіє його чоловіче нутро, глибоко зачеплене тим, що доводиться мало не носити на руках жінку, яка своїми діями — характеру й природи яких він для себе іще не визначив — заподіяла купу проблем і неприємностей дуже поважному чоловікові. А той, з усього видки, упав тепер у глибоку депресію чи, швидше, пішов у тривалий запій. Іноді слідчий замовкав, начебто втупившись у свої папери, але з-під напівприкритих повік мені було добре видно його майже хірургічний розтин мене всієї, з ніг до голови. Та що там розтин. Слідчий знімав скальп, лупив шкіру, проникав у вени, намагався вгвинтитися в мозок — а клієнтка була наскільки зрозумілою, настільки недосяжною для розгадки.

І він знову намагався дістатися своїм не таким уже й кучим розумом до чогось, що дало б йому чітку й остаточну відповідь: що ж саме в цій жінці є такого, що респектабельному і відповідальному чоловікові, справжньому мужчині дало поштовх

до спроби злочину. Та якої спроби — явного акту вбивства.

Коли слідчому набридало спідлоба стежити за мною, він знову надавав голосові пасторської інтонації, розмовляючи, немов заколисуючи. Нерідко я таки засинала під монотонний і завжди нудний тембр, а коли прокидалася — незмінна ніч дерлася в палату крізь незашторене вікно. І я наново починала розкручувати спіраль дотеперішніх подій.

Ось і зараз знову прийде мій добрий гестапівець. І знову мордуватиме допитом, філігранно закамуфльованим під невимушену розмову — розпитування — заколисування — гіпнотизування. Але я не можу йому довіритися цілком. Я думаю лише про одне.

Минулого разу слідчий нібито ненавмисно повідомив, що на суді підозрюваний Чоловік захищатиме себе сам. Звичайно, розумний адвокат знайшов би виправдання будь-якому злочинові, в якому замішана жінка невизначеного, пардон, статусу стосовно чоловіка-підозрюваного. Адже Чоловік, міледі, (слідчий так і сказав, міледі), поки що тільки підозрюваний. Проте найкращим адвокатом для будь-якого чоловіка завжди виступає жінка, жінка, яка спричинила спробу неадекватної поведінки чи вимушеної його, чоловіка, присутності під час вчинення нею — жінкою — самозамаху, тобто спроби суїциду. Чи маю я рацію, міледі, що ви намагалися вчинити суїцид, питав слідчий-гестапівець, майже лагідно зазираючи в очі? Ви просто скористалися вигідним для вас моментом — демонстрацією зброї, яку так необачно зробив ваш коханець.

Слідчий так закручував вибудовану кимсь версію, що у відповідь я мовчки кивала головою на аргументи-підкидні і відверталася до стіни.

І ось після тривалих роздумів на самоті мене пронизала думка: віддати щоденник у руки майбутньому своєму адвокату.

Але ні, адвокату не треба, адвокат — особа зацікавлена. Він захищатиме мене. Тим паче, що весь мій захист — простіше з простого. Що тут особливо доводити, коли все таке очевидне. Є продріявлена двома кулями жертва. Є нападник. Є зброя. Відбитки пальців. Балістична експертиза.

А слідство матиме свою — більш цинічну, аніж адвокат, — думку. З поведінки свого гестапівця я добре розуміла, як слідство шукає способу вплинути на мене, щоб вивести підозрюваного з-під меча правосуддя. На суді вони почнуть змагати одне одного - прокурор і захисник — і все може піти прахом. Із суддями так легко не домовитися. Та й нема мені тепер ходу до суддів.

А мої плани і плани слідства на цей раз збігалися. Як лише їх зреалізувати?

Я не хотіла би, але буду змушена вручити щоденник таки оцьому слідчому-гестапівцю, щоб дати зайвий доказ своєї психічної неадекватності й цілковитої можливості підняти на власне життя руку із пістолетом.

Цікаво, наскільки багатолітній щоденник може стати алібі для чоловіка, замордованого жіночими примхами до такої межі, що він змушений був узяти до рук «беретту»?

Це як з якого боку дивитися. Щоденник — своєрідна історія хвороби пацієнта, а в цьому випадку — історія жертви, яка сама хоче зробити себе підсудною.

Але чи можна долучити до слідства, до слідства, панове, а не до наукових експериментів, такий вид доказів — жіночий щоденник? Адже все, про що йдеться в ньому, — лише опосередковано дотичне до злочину. Коли б це допомогло уникнути чоловікові ганьби й тяжкого вироку, і звалити всю вину на мене, - я готова хоч зараз віддати свій темно-зелений талмуд у руки а хоч би останньому пройдисвітові, не те що

слідчому...

Але слідство — не психоневрологічна служба. Воно розглядає як завершені дії, так бере до уваги і мотиви, що спонукали до дії. Іще ж французи придумали: «Диявол ховається в деталях».

Та чи цікаво слідству порпатися в за давнених причинах, що тепер вилізли боком, не просто з міщанської цікавості, а професійно, заради справедливості вироку?

Але ж і суд враховує мотиви злочину, міледі. Мабуть, міра відповідальності за зрубану смереку для продажу і зрубану для обігріву будівлі задля порятунку життя, скажімо, замерзаючих дітей - може бути встановлена судом неоднаковою. Власне, відповідальність повинна бути іншою.

Ні, не так. Не може бути, щоб щоденник остаточно не зняв будь-яку підозру з чоловіка. Там усе так чітко, так зрозуміло, що причина драми — в моїй чутливості, істеричному типові темпераменту, схильності до суїциду.

А як же його відбитки пальців на зброї? А слідчий експеримент?

А що, він не міг мені хвалитися своєю зброєю саме тоді, коли в мені загострилося рішення звести порахунки з невнормованим своїм існуванням?

Ось воно, моє остаточне рішення замість усяких словесних мотивацій: щоденник, відданий на читання слідчому.

Але мені спершу потрібно виборсатися з лікарняних стін, щоб дістатися місця сховку єдиного алібі для Чоловіка. Це алібі не дасть запроторити його у в'язничні стіни. І його життя залежить тепер лише від мене.

Отже, я зобов'язана, так-так, саме зобов'язана витримати завтрашню операцію, через два тижні — іще одну операцію.

А далі зобов'язана витримати все, що виникне в процесі слідства, суду й вироку судьби...

За умови, що я залишуся живою.

...І ОСЬ Я ТРИМАЮ в руках темно-зелений, як поросла жабуринням озерна вода, талмуд свого багаторічного щоденника з безглуздою назвою «Жіночий літопис»...

ОСТАТОЧНЕ ЗАКІНЧЕННЯ

— ...Ваша честь! — нарешті — після тривалого шуму у переповненій залі і глибокої паузи вже в повній тиші -прокурор, що виступав головним обвинувачем, звернувся до насупленої, майже безформної жінки-судді невизначеного віку, сповитої в чорну, таку ж безформну мантію. Схилившись у галантному поклоні, він чомусь приклав руку до серця, а далі закотив догори очі: — Почну з кінця. — Поки прокурор лаштував слова у викінчену думку, суддя встигла однією рукою підтягнути під столом спалі колготи і правим носком почухати ліву литку. — Навіть, коли б у цьому залі вишикувалася рота найкращих адвокатів країни, — прокурор демонстративно звертався до мого захисника, — отож, навіть, коли б тут захист вели найкращі адвокати країни, які б з такою ж палкістю доводили протилежне тому, про що я зараз говоритиму, і навіть, коли б тут засідав найбезпристра-сніший наш Конституційний суд, мій вердикт не змінився б ані на йоту...

— Вердикти у цьому залі виголошує суд! — писклявим голосом, який дисонував з фігурою, суддя різко перебила прокурора й насупилася ще більше.

— ...мій вердикт не змінився б ані на йому, — із притиском повторив прокурор, гіпнотизуючи суддю великими чорними очима. Він повільно протер окуляри витягнутою із правої кишені штанів хусточкою, витримав ще одну довгу паузу, а далі з притиском і логічними наголосами, достойними самого Богдана Ступки, продовжив: - Ця жінка, на моє глибоке переконання, насправді підозрювана, добре замаскована підозрювана, а не жертва. І сьогодні наше правосуддя нарешті виведе її на чисту воду. Ця жінка заслуговує не те що найвищої міри громадського осуду, який за нинішніх умов і обставин у нашій державі є найменш дієвим. Вона заслуговує найвищої міри покарання. Тільки так можна утвердити справедливість і невідворотність нашого правосуддя, яке, попри все, залишається найгуманнішим у світі...

— По суті, будь ласка! — перебила прокурора суддя.

— Що може бути важливішою суттю, аніж зло, спрямоване однією людиною, ось оцією жінкою, на обмеження свободи дій іншої людини, замаху на її честь, обмову і шантаж достойної у всіх відношеннях особи? — нібито здивувався суддівському запитанню прокурор.

— Про що ви? — підняла окуляри суддя, звертаючись до прокурора. — Я вас просила говорити по суті справи, яку ми сьогодні розглядаємо. А суть полягає в тому, що є жертва, конкретна жертва, не зважаючи на те, які вона покази давала на попередньому слідстві. Потерпіла має право не давати відповідей на запитання державного обвинувача про мотиви та обставини своєї поведінки. Це її право. І право це — беззаперечне. Воно захищене законом. До речі, ось вона, потерпіла, — суддя повела очима в мій бік, — Ковальчук Лариса Михайлівна. І є підозрюваний у скоєнні тяжкого злочину — замаху на вбивство. І все свідчить проте, що він — обвинувачений, а не свідок. Ось він, — повела в бік чоловіка з опущеною головою на лаві в першому ряду, — Воронов Володимир Петрович. Прошу відштовхуватися саме від цього, а не займатися словоблудом і не вводити в оману правосуддя.

— Хай буде по суті, — якимось дуже легко погодився прокурор — і тоді почалася його промова. — Шановний суд! Перед тим, як зробити повний виклад справи, яку ми сьогодні слухаємо, мені хотілося би спочатку звернутися до Конституції України, яка гарантує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визначаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Кожна людина має невід'ємне право на життя, ніхто не може бути свавільно позбавлений життя; обов'язок держави — захищати життя людини, а також її честь і гідність. Мораль розглядуваної кримінальної справи, як і будь-якої іншої справи про злочин супроти особи, полягає в тому, що ніхто не може вирішити судьбу людини, а тим паче — вплинути на її життя шляхом прямого чи опосередкованого злочину, яким є обмова та шантаж.

Особливість цієї кримінальної справи, на мою думку, полягає в тому, що її фабула співзвучна сюжету, описаному ще Достоевським в його романі «Злочин і покара». Герой цього роману Раскольников, ставши на шлях сподіяння вбивства, намагався при цьому виправдати свої злочинні дії.

Сьогодні нами закінчено розгляд кримінальної справи по обвинуваченню Ковальчук Лариси Михайлівни у скоєнні злочину, передбаченого...

— Я протестую, — підскочив зі свого місця адвокат, призначений мені напередодні. — Ваша честь!

Державний обвинувач ставить з ніг на голову суть справи! Потерпілу, яка ледь не розпрощалася із життям завдяки діям підозрюваного Воронова, державний обвинувач

намагається зробити підозрюваною! Моє завдання сьогодні надзвичайно важливе: не тільки захистити честь жертви злочину, але й не допустити порушення прав підсудного Воронова.

— Це завдання державного обвинувача і суду, а не захисту. Продовжуйте, — суддя зверталася до прокурора.

— Окрім того, маємо справу із жіночим кваліфікованим шантажем високопосадової особи, яким є потерпілий.

Будучи психічно неврівноваженою особою в силу невідповідного та суспільно осудного приватного життя, що доведено в ході попереднього слідства рядом експертиз, підозрювана Ковальчук Лариса Михайлівна... І знову адвокат катапультивався зі свого місця:

— Ваша честь! Державний обвинувач стверджує, що в ході досудового слідства проводилася експертиза приватного життя потерпілої! Я протестую. Приватне життя особи не може бути предметом будь-яких експертиз!

— Я стверджую, — побагровілий прокурор, опустивши окуляри на перенісся, поглядом уже розстрілював адвоката, — я стверджую, що низкою спеціальних експертиз, проведених в ході досудового слідства, встановлена певна психічна та психологічна неадекватність особи підозрюваної.

— Потерпілої! Я наполягаю: потерпілої. — Адвокат чомусь скидав піджак. — Мало того, що потерпіла зазнала віроломного збройного нападу, була поранена двома кулями, одна з яких могла виявитися смертельною, мало того, що їй зробили п'ять хірургічних втручань важкого ступеня складності, державний обвинувач намагається змістити акценти таким чином, щоб спрямувати справу у вигідне йому русло, враховуючи, очевидно, службову близькість із обвинувачуваним Вороновим, з якого він намагається зробити жертву.

— Суд не надавав захисту слова, — безбарвно повідомила суддя.

— Високий суд! Зараз я спробую довести свою тезу про психічну невідповідність підозрюваної сукупністю речових доказів, а також спробую реставрувати процес суїцидальних спонук у діях підозрюваної, які призвели до...

...У руках прокурора блиснув темно-зелений талмуд мого щоденника, і я зрозуміла, що мене зараз роздягнуть наголо, обдивляться зусібіч і в усі дірки, як під час обшуку у в'язниці, змасакрують, а далі повільно і з насолодою затопчуть ногами розчленоване тіло.

Ще одного масакрування я не витримаю: на мені не затягнулися шрами від попередніх розтинів.

І тоді, всупереч усім суддівським протоколам і порядкам, я підвелася зі свого місця:

— Ваша честь, — звернулася в повній — майже могильній — тиші.

— Вам іще ніхто не надавав слова, потерпіла!

— Я не є потерпіла. І ніхто не має права позбавити людину її останнього слова.

— Останнє слово у цьому залі не за вами, — знову перебила суддя. - Останнє слово за буквою Закону.

— Ваша честь! Хто б і що тут не говорив, я погодитися із цим не можу. Бо ніхто, крім мене, не знає всієї правди.

— Я протестую, — прокурор стояв чомусь переді мною і свердлив очима, безладно гортаючи щоденник.

— Заспокойтеся, колего, — махнула на нього рукою суддя. — Продовжуйте.

— Я не знаю, до яких висновків прийшло слідство. Воно, може, і не зважило на мій післяопераційний стан і можливі у зв'язку з цим зміни моїх показань. Але це не має жодного значення.

Багато років я люблю цього чоловіка, якого суд хоче сьогодні звинуватити в замахові на вбивство. Та він не винен. Винна тільки я. Я давно хотіла покінчити своє безпутне життя самогубством, та наважилася тільки в той день, коли він прийшов до мене. У той день він просто хвалився мені придбаним пістолетом, а я скористалася нагодою, щоб... І тоді підскаочив він. На чолі у нього виступили великі краплини поту і різко — не в такт диханню — здіймалася сорочка:

— Ваша честь! Не слухайте! Ця жінка бреше! Бреше!

— Я протестую! - тепер кричав уже прокурор. — Тут чинне правосуддя, чи тут діє самосуд?

— Продовжуйте, обвинувачений! — скомандувала суддя.

— Але обвинувачена Ковальчук! — прокурор чомусь розводив руками.

Було зрозуміло, що добре вибудована прокурором схема насправді захисту, а не обвинувачення Воронова, летіла шкереберть через нього ж.

Чоловік однією рукою витирав піт із чола, а другою шукав у кишені хусточку:

— Ваша честь! Цей злочин цілком лежить на мені. Жінка не винна ніколи. Винен я.

Судіть мене. Я справді хотів її убити. Я люблю її...І тому я хотів убити...

— Дурдо-о-ом! — схопився за голову прокурор. — Ваша честь, я протестую. Жертва добре продуманого злочину, якою насправді є громадянин Воронов, навмисне зводить наклеп на себе, щоб приховати справжні мотиви дій підозрюваної Ковальчук. Чоловіче благородство іноді буває не менш нелогічне, аніж істерія жінки. Такий поважний і знаний чоловік проявляє благородство, беручи на себе всю тяжку провину за злочин, не розуміючи наслідків таких дій. Воронов намагається врятувати репутацію жінки, психічна невідповідність якої очевидна.

— Неправда! — кричав чи то жертва, чи обвинувачуваний. — Неправда!

— Ви самогубець... — зітхнув нарешті прокурор.

— Судіть мене. Жінка себе обмовляє. І викиньте нарешті цей щоденник! Хіба може папір передати драму людських стосунків? В той день ми мали намір подати заяву про одруження. А жінка в останню мить мені відмовила. І я хотів її вбити...

— Ви самогубець... — повторив прокурор, згортаючи щоденник. Далі він ретельно запакував його до шкіряного портфеля, навіщось міцно затягнувши паски.

— Що каже психіатрична експертиза щодо стану підозрюваного Воронова? — звернулася суддя до прокурора.

— Адекватний. Він підсудний. Але, ваша честь, зважаючи на виняткове збудження обох сторін, я хотів би просити дозволу на перерву в суді. Якщо громадянин Воронов через винятковість ситуації не може захистити себе сам, його зобов'язана захищати держава.

— Ви кпините з держави, прокуроре. Кпини тут недоречні. Обидві сторони — потерпіла і підозрювана — перебувають у стані, який дозволяє продовжувати розгляд справи. Продовжуйте...

ЕПЛОГ

1 липня 2032 року.

Спечно — яку Сахарі.

P.S.

.. А хто його точно знає, як воно там, у сахарах? Тут своєї Африки вистачає. Достатньо поміряти тиск чи зробити кардіограму.

Та біс із ним. Тепер, щоб не втратити глузд і остаточно не впасти в тугу, а якщо точніше — не сказитися, все частіше згадую застосовне на всі випадки життя «Прорвемося!» — таке ж знамените, як свого часу гагарінське «Поїхали!».

Оте нахабне «прорвемося!» сказав колись давно під час нашого першого спільного відпочинку біля моря зеленоокий чоловік, який з усієї сили намагався догодити мені, задля чого вишукував неймовірні і, як йому здавалося, оригінальні способи розваги, не помічаючи, що стає смішним для тих, хто спостерігає його поведінку.

Отож немолодий, засмаглий до кольору чорного шоколаду чоловік, роззирнувшись навсібіч, легковажно кинув голосне «прорвемося!» і полетів сторч головою у надувний басейн, до країв заповнений морською водою. Мабуть, таким чином він демонстрував свою молодість, а може, навіть відвагу.

Але ж... Полетів униз лисою своєю головою — а пошкодив, що б ви думали? Куприк. Так що далі він проривався крізь операційний стіл, наркоз, скальпель хірурга і під моїм недремним і поблажливим наглядом.

«Але ж прорвався...», - сказав мляво, насилу усміхаючись, і усміхаючись далеко не по-гагарінськи, як тільки прийшов до тями. І чомусь додав: «Ти цього не оціниш...»

Ясна річ, оцінювати чарлічаплінські потуги у виконанні старіючого (рідного!) чоловіка, який невміло й безуспішно намагався згадати свою молодість, мені було ні до чого. І справа не в його віці. Справа в тому, що навіть для мене він був смішним. А я знаю, що сміятися над такими людьми не можна.

Я коротала біля нього довгі ночі в холодній реанімації, потім іще довго варила супчики, бульйончики й кашку.

Цілими вечорами тримала його долоню у своїй.

Заспокоювала.

Умовляла.

Переконувала.

Виправдовувалася.

Господи... чому час робить із нормальної людини мавпу?!

Людина живе собі — й найменшого уявлення не має про те, що в ближчій часі (в залежності від обставин) вона стане мавпою.

А чому? Невже лише тому, що людина втрачає тотальний контроль над своїми мимовільними діями і думками, а згодом і над тим, що загалом робить з нею вік і роки?

Ну, хай би вже було, якщо йдеться про фізичну, тілесну, оболонку. Але ж вік — це досвід. Досвід не повинен би давати нормальній людині найменшого шансу з віком ставати розумовою мавпою, з мавпоподібними діями. А може, це тому, що людина у будь-якому, навіть глибоко старечому, віці залишається із рудиментами дитини і свідомо дозволяє собі поводитися, як маленькій, і зсихання мозку тут ні до чого?

Хтозна... подивися на себе в дзеркало. З опущеними плечима й опущеними руками, пониклою головою і драглистими м'язами, хіба ти тепер не родичка мавп'ячого племені у джунглях своїх проблем, з роками все більш невирішуваних, де головною ліаною твого літання і зависання вниз головою залишився один-єдиний чоловік, такий же

приречений і такий же безпомічний у своїй самотності, як і ти сама?

Скільки крові попив мені цей ромео пенсійного віку! А чому? З егоїзму! І тільки з егоїзму. Бо вже ніякі сили не змусять мене думати, що все, що з нами було, було продиктовано серцем. Колись він хотів стати власником моїх думок. А йому дозволялося мати тільки тіло.

Про душу, як з'ясувалося, я ніколи не думала, хоча завжди знала, що вона є. Але в молодості я знала, що моя душа і тіло — одне і те ж. Душі поза тілом не існувало. Коли ж довелося пережити — не приведи, Боже, нікому — згадалася душа-самітниця.

Запізно.

Я б хотіла зараз поговорити з кимсь про душу. Та ні з ким. Я не є віруючою людиною. До священика, мабуть, невірникам дорога заказана.

Зрештою, навіщо мені священик, коли я сама собі вже все дозволила і все повідпускала — і гріхи, і провини, і мить щастя. А тепер — немовби стою над прірвою і думаю так само, як необачно думав колись зеленоокий Отелло: прорвуся.

А чи варто?

Та й куди мені тепер прориватися від хворого, старого чоловіка, втомленого життям і досвідом, нудного й ревнивого, розгаданого — розкушеного, як волосський горіх, надокучливого і нетерплячого... Напевно, зараз він, зіщулений наче перед ударом, навшпиньки нипає сусідньою кімнатою, думаючи, що я додивляюся вранішню дрімоту після безсонної ночі.

А я всього лише додивляюся рештки свого невинувато безглузкого життя, додивляюся пильно, ніби через скельце дитячого кольорового калейдоскопа, вірячи і не вірячи швидкозмінним картинкам, і ні-ні — та й дивуюся: як же такі ненормальні перипетії могли трапитися зі мною — колись самовпевненою, самостійною і нормальною, хоча багато в чому — химерною жінкою?

Після всього, що довелося пережити моїй душі і тілу, невинувато довге життя зробилося враз одноманітним, позбавленим смаку й кольору, прогнозованим, завченим, прісним. Сьогодні, вчора, завтра — все наперед відоме, зрозуміле, бачене.

І ти вже не живеш — лиш доживаєш — ніби постаріла королева, яка надто повільно рухається до своєї бойні, завчено, покійно і майже свідомо перебираючи від втоми розбухлими жилавими ногами. І не сповільнюєш приречену ходу, і не озираєшся у пошуках спасіння, хіба лиш ремигаєш пережованими, як трава, спогадами. Та навіть без бойні можу запевнити: таким є фініш усіх колись безумних у своєму щасті — миттєвому, як літній дощ, щасті. Та що вже тепер...

Не рухаючись, розплющую очі — і сльози зворушення застряють мені в горлі: через напівтемний коридор видно частину кухні, де на старому стільчику сидить старий чоловік у коричневому банному халаті і, здається, розгойдується в такт нехитрим своїм рухам. Чоловік сидить у профіль до моєї спальні. У нього виразний ніс і добре розвинутий борлак.

Але час... Боже, що зробив безпощадний час із цим колишнім жеребцем, удатним красенем і відомою людиною?! Як познуцався над його, здавалося, неминучим здоров'ям, молодою колись, ніби у молочного поросятка, шкірою, білозубою посмішкою, рівною ходою.

Час від часу він піднімає голову й дивиться у вікно. Не зітхаючи, тільки розтерши правою рукою лівий бік грудей, він продовжує своє нехитре заняття: його лиса голова схилена над зеленою мискою, затиснутою між колінами. Про цю миску із тріснутим

шматком емальованого дна я могла би розказати не менше, аніж про кожного з нас окремо. Щербата миска служить нам замість обручок, талісманів і оберегів, і за всі ці роки вона набачилася разом з нами не менше, аніж ми самі!..

Права чоловікова рука неспішно, але завчено-звично збиває гоголь-моголь віничком із курячого пір'я. Яйця швидше збиваються міксером чи ще якоюсь сучасною машинерією, але чоловік прив'язаний до давнього віничка не менше, ніж до зеленої миски. І я йому не перечу: замість вранішньої кави, забороненої лікарями, чоловік готує для мене незмінний гоголь-моголь.

Чоловік знає, що я ось-ось вийду зі спальні, звично плесну його по неголеній щоці, а після нетривалого позіхання, вмивання, розчісування ми, не змовляючись, мовчки сядемо за свій усталений сніданок. Щоб не дратувати мене, він, не надто смакуючи, питиме каву, вслухаючись у новини з транзистора, а я лише вдихатиму запах кави, час від часу нахиляючись близько до чоловікового плеча, і знехотя сьорбатиму збите з цукром яйце.

Але поки що із-під прикритих повік я спостерігаю за його неспішною метушнею в сусідній кімнаті і думаю: невже якась сила змогла би відібрати в мене право якщо не на цього чоловіка, то бодай на спостереження незмінного багато років ритуалу, який у ці хвилини вже не видається ані завченим, ані прісним? Та й сам чоловік тепер не здається нудним чи зайвим.

Мабуть, і в нього не виникає думка розв'язатися зі мною, такою прикрою, бурчливою, розбитою хронічним безсонням і знищеними нервами, єдиною правдивою втіхою для якої зостається хіба що більш-менш стерпне самопочуття, добра погода і стоси по кілька разів перечитаних книг.

Уже багато років від того пам'ятного судового шоу, і яке водночас пустило стрімголов наше життя й поламало життя багатьом іншим людям, що свідомо чи просто зі співчуття сприяли двом безумцям, ми коротаємо дні й ночі у новому місті, куди перебралися спішно, як злодії, намагаючись утекти від жахливого кривавого минулого. Ми обрубували кінці свого попереднього життя з такою ретельністю і невідворотністю, як, це, мабуть, роблять напвидатніші злочинці-роцидивісти, розуміючи, що кара все одно женеться за ними навздогін, і що сліди треба замітати чимось надійнішим, аніж лисячим хвостом.

Але поспіх ніколи не є добрим порадиником. Поспіх — той же страх, він паралізує навіть завчені рухи й думки.

Якби тоді знайшовся бодай один сміливець, який переконав би, що наша спонтанна спроба шезнути — це все одно, що намагання втекти від власної тіні в сонячний день, можливо, тепер у нас усе було би по-іншому. Та й меншим коштом для нервів.

Проте тодішній стан неминаючого афекту, що супроводжував нас обох упродовж тривалого часу, покарав найгіршим, чим може бути покарана людина: він відібрав здатність мислити. Не тверезо, не раціонально, а мислити загалом.

І ми робили дурницю за дурницею, піддаючись єдиному бажанню — витерти з пам'яті пролиту кров і все, що було до крові, й почати життя спочатку.

Коли б ми були наївними молодими людьми, нам ці дурниці були би прощеними, а так...

Сміливця не знайшлося. Нас ніхто не зупинив.

Та ні. Брешу.

Нас тоді оточували винятково сміливці, у чомусь — такі ж безумні, як і ми двоє.

Інакше, хіба нормальні люди так безкорисливо, так сердечно, але водночас ризиковано сприяли би з вигідним для нас судовим вироком, підробкою документів, легалізацією коштів, пошуком можливого місця осідку? Хіба би розумні люди розклали такі хитромудрі пасьянси нашого зникнення без жодної для себе вигоди?

Значно пізніше я навіть думала, що всі оті помагальники-співчувальники були на нашому боці лише через те, що не могли бути... на нашому місці. Через те їхня благородна винахідливість також межувала з безумством, гідним захоплення й осуду одночасно.

Може, думка про гіпотетичність схожого розвитку власної долі додавала кожному з них якихось додаткових сил для винахідливості?

Але тепер усе байдуже. Все, окрім здоров'я.

Дні наші однакові, немов близнюки, і прісні, як тісто на лаваш.

Хоча наші (точніше, чоловікові) не такі вже й скромні статки з минулого, які пропадають у цій глушині разом з нами, дозволяють не відмовляти собі ні в чому. Коли б хотіли, ми могли би подорожувати, розважатися, насолоджуватися світом і собою. Витратити гроші на обнови і такі модні навіть тут будівлі нового житла. Ми могли би тримати покоївку, садівника чи бодай водія. І для цього немає жодних явних перепон. Та ми із місяця в місяць, із року в рік записуємо одні й ті ж витрати: продукти, вітаміни, ліки, газети. Із року в рік мій хоробрий Отелло годинами лежить під постарілим разом із нами «мерсом» — і не має навіть найменшої гадки поміняти залізні руїни на престижніше авто. І коли б мене хто запитав, чому так відбувається, я б не могла пояснити.

З одного боку, татуйоване і табуйоване наше минуле спонукало змиритися з добровільно обраним способом життя. Воно мало чим відрізнялося від чернечого життя в монастирі, про суть якого я так і не наважилася розпитати черниць.

Та, певно, людська цікавість до втаємниченого якоюсь нез'ясованою силою завжди задовольняється. І на заході життя людина стає мудрою і всезнаючою, тільки мудрість її і знання мають дуже обмежений ареал для застосування. Може, людині й не варто хотіти так багато пізнати, бо дуже вже він важезний — вантаж пізнання...

А з іншого боку... нам нічого не заважає переінакшити плин одноманітних днів. Однак, не змовляючись, ми чомусь цього не робимо. Ми навіть не обговорюємо можливість бодай дрібних, але видимих, змін. Іноді здається, що всі раніше живі наші клітини — завапнувалися, втратили еластичність, так, як втрачають його позбавлені кальцію кістки на старості.

Нас покарано тим, що найперше й безпомилково вказує на швидке старіння людини — консерватизмом. Так, що ніщо інше, як старечий консерватизм — небажання змінити бодай на йоту плин законсервованих у своїй одноманітності днів.

Раніше я думала, що то підсвідомий страх зустрітися з уривками минулого тримає нас на прив'язі глухого містечка з глухими до нас людьми.

Люди, ці вічні юди, заздрісники, нишпорки, ці всюдисущі папараці і безкоштовні коментатори будь-яких подій і будь-якої людини, на перших порах таки намагалися зазирнути за наші ворота в усі щілини. Адже ми звалилися залишками Тунгуського метеориту на сонну стихію маленького містечка, де кожен прорентгенований іншим до мозку кісток, а не те що біографії.

Але що правда — то правда: як себе поставиш, так навколо тебе ходитимуть. На щастя, ми з самого початку обгородили своє життя глухим частоколом мовчання і не-

спілкування, замкнувши на всі замки і ключі своє минуле й тутешнє життя. Страх розкриття нашої історії робив нас дедалі замкнутими навіть між собою. Стороннім, мабуть, набридло дофантазовувати — і в якімсь часі їхня цікавість перекочувала на інших. І о, диво, - ми перестали боятися. Коли я зрозуміла, що більше не сахаюся телефонних дзвінків чи дзвінків у двері, що в мене не пришвидшується серцебиття від самої назви нашого колишнього міста в телевізійних новинах, не виникає панічного бажання на весь день накритися з головою, щоб не чути з радіоточки повідомлення про відкриття маршруту з цієї тмутаракані до тмутаракані, звідки родом мій чоловік, отоді я, може, вперше відчула полегкість.

Це було майже щастя. Можливо, навіть більше за щастя щоранку впродовж років спостерігати зі спальні один і той же ритуал збиття гоголя-моголя.

Та із зникненням мари страху безповоротно зникло багато чого й іншого: у нас зникли потреби й бажання. Час звільнив і від цих химер.

Ми живемо так, як, напевно, живуть амеби. Хіба що лише не розмножуємося. Проте байдуже й це. Немає емоцій, немає подразників. Нічого немає. Повний штиль і благодать, що перебуває у прямій залежності лише від стану здоров'я.

Я місяцями можу ходити в одному й тому ж спортивному костюмі, він — тижнями в одній і тій піжамі. Нам особливо ні про що розмовляти, хіба що про політику та погоду, на зміну якої нестерпно ниють старі шрами та підвищується тиск.

Але ми так старанно тримаємося одне одного, ніби й справді боїмося, що нас можуть розлучити. Лише страх цілковитої самотності в місті, де не знайшлося жодного приятеля, іноді змушує прокидатися в холодному поту. Бо хто нас ховатиме?

Іще я думаю: навіщо так багато часу ми жили зашнуровані, як черевики? Навіщо були добровільні обмеження навіть у дрібницях? Хіба наша провина більша, аніж провина сотень убивць, грабіжників, гвалтівників, шахраїв, які після відбуття покарань знову вливаються в життя, і ніхто не плює їм у спину, на протилежний бік вулиці при зустрічі не переходить, і тим більше — не переслідує? То чому ми, такі розумні, так довго боялися не те що реабілітуватися — просто відкритися перед людьми, перед якими нічим не завинили? Зло, спричинене нами, стосувалося лише нас. А ми так довго жили, ніби за тюремними стінами, мордувалися самотністю, а коли заціпеніння минуло, — з'ясувалося, що нам ніхто вже й не потрібний. Чи ми соромилися минулого?

А іноді я думаю, що це відгомін ревнощів. О, так, тдавні, вгризені в мене, наче коріння дерев у далекому Сухому потоці, мої ревнощі мовчки диктували стиль нашого тутешнього життя. Впродовж усього життя вони стали частиною мене самої, і часом я відчувала їх, як окрему частину свого організму. Ревнощі, весь вік приховувані мною, ніби заразна хвороба, виснажливі, як голод, ревнощі тримали мою волю і нав'язували її стриноженому провині чоловікові, воля і дії якого всі ці роки також залежали винятково від мого настрою і самопочуття. Мабуть, він усе чудово розумів і страждав від цього, а може, в минулому своєму житті, іще задовго до мене, він переситився спілкуванням з людьми, і тому тут багато років не мав жодної потреби виходити із самотності. Чоловік мовчки прийняв правила моєї гри — і навіть не спромігся піддати їх сумніву. Принаймні, уголос.

І все ж ми маємо деякі маленькі радощі, не передбачені цими правилами.

З весни ми винаймаємо одну і ту ж дачу на березі запущеного озера й живемо там до пізньої осені, прополюючи хіба що бур'яни на стежці та косячи в саду траву. Я годинами можу дивитися на квітучі багатолітники — але мої руки обвисають батогами,

коли проходжу повз тіток із розсадою. Жоден батіг у світі не змусив би мене сіяти, сапати, зазирати під кожен корінь чи стебло. Бо тоді я б щоразу вмирала від спогадів про давню льолю для огірків.

Але людина не може вмирати безконечно чи перманентно. Мені вистачило одного справжнього вмирання, щоб більше не хотіти імітацій смерті.

Іноді я проганяю від себе думку, що сезонне перебування на цій дачі — це все одно періодичне повертання туди, де дятлик струшував мозок, щоб розбудити мене до життя. Проте ця думка буває такою миттєвою, що не хочеться навіть хапатися за неї. А може, лячно.

Отож городину ми незмінно купуємо в однієї й тієїж господині, обмежившись сіянням салату та іншої корисної зелені. Та навіть ця нехитра робота лежить цілком на моєму старому.

Як дивно... Коли б у попередньому житті хтось хоча би пожартував, що він, він — оцей великий перець великого міста колись отак ось стоятиме «раком» над грядкою і сіятиме петрушку, — на мене, їй Богу, напали б кольки. Але багато років він справді згинається удвоє чи просто сідає на стільчик — і сіє оту дрібноту вже оез підручника з агрономії. Іноді чоловік довго й повільно, так, щоб не знудило, гойдає мене в гамаку. Саморобний — із брезенту — гамак прив'язаний до двох вишень у запущеному саду. Під ним росте м'ята — і це щоразу мені також щось нагадує, але я відмахуюся від спогадів, як від мух, боячись доторкнутися до болючого. Так легше — не згадувати.

Чоловік спершу застилає гамак покривалом. Під голову кладе подушечку у формі серця, укриває ноги ряднинкою — і починається ледь вловимий політ пташки без крилець над м'ятним ароматом саду. Я заплюшую очі — й тоді вже неможливо позбутися нав'язливої думки, що я — іще зовсім молода і здорова, з дурною кров'ю у жилах і при дурному серці — чекаю цього чоловіка біля нічного багаття на дачі своєї давньої подруги.

На тих спогадах я затримуюся недовго: з роками в мене притупився, але не припинився біль. Дивуюся: він такий осяжний, фізичний, що, здається, — простягнеш руку і біль набере якихось конкретних обрисів. Тоді я подаю знак припинити політ-гойдання — і чоловік подає мені руку на гойданку. Але вставати не хочеться. Вдаю, що дрімаю. А може, й справді дрімаю чи сплю, бо в розслабленому мозку бринять якісь забуті голоси...

Та минулого року безконечний процес мого копирсання в минулому перебило відчуття небезпеки. З-під приспаної пильності задзвенів перший дзвіночок тривоги. Закам'яніле, здавалося, як до скону, старече тіло збунтувалося і порушило звичний штиль: у чоловіка з'явилося захоплення. Сусідська дівчинка-школярка. Не по літах довгов'язе, як жердина, дівчисько прив'язалося до старого — і ходило за ним мало не назирці. У дівчинки немає ні батька, ні дідуся — ото вона й просиджує днями на нашій дачі, готова братися за будь-яку роботу, аби лише із моїм старим.

Вони днями збирають у саду малину і про щось довго шепчуться, потім дитина заливається сміхом на нею околицю, кидається старому на шию, цілує його писину — а я лежу в гамаку і плачу. Я повинна би тішитися, що знайшлася бодай одна жива душа — іще невинна, незаплямована, — якій ми потрібні не з примусу і по з лукавства. Та не можу стримати себе від сліз.

Кавалер сусідської дівчинки не здогадується, що мене ранить його надмірна прив'язаність до чужої дитини. Він себе не бачить збоку. А мені видно, як він лагідно

поправляє їй бантик у волоссячку, як несе до рота жменю ягід. Він не бачить, що в нього трусяться руки і слина майже тече підборіддям. Мені хочеться кинути в нього каменем. Та в гамаку немає каміння — і я просто витираю сльози, хоча навіть через сльози видно, як довго й терпляче він щось пояснює дівчинці, але слів мені не чути: їх заглушує дзвін у вухах. Тиск.

А далі я заспокоююся: рахую роки нашій убитій дитині. Він про неї не знає дотепер. Колись я вважала свого чоловіка залізним. А з'ясувалося, що в мені заліза не менше: страх, гідкий страх зашнурував мої уста навіки, але не відібрав спогаду про день, коли я підписала вирок живому клубочкові, видертому з мене неймовірно варварським способом. Коли б я йому розказала про те, що він таки був батьком, але без дозволу я самовільно позбавила його батьківства... не знаю, чи могли б ми тоді залишатися разом. З того життя в мене зостався лише пожовтілий листок молитви, надісланий жінкою, в якій тепер, мабуть, внуки такі ж довгов'язі, як ця дівчинка, що чимдалі викликає напади злості й ненависті. Хочеться крикнути в малинник: «Що ти робиш, потворо?! Це твоя внучка, дурню!» А він тим часом притискає дитину до грудей, витягує із кишені жменю ізюму — й годує, як немовля.

Наталочка, так звати дівчинку, любить ізюм понад усе.

І щовечора мій старий береться за одну і ту ж роботу: він розтоплює шоколадну плитку на повільному вогні, додає туди меленої кориці і почергово вмочує в запашну масу ізюм, натиканий на зубочистки. Далі зубочистки втикаються в губку — і ось уже стіл заставлений солодкими їжачками-піками. Але це іще не все. Кожну підсохлу паличку старий валяє в кокосовій стружці або в цукровій пудрі і аж тоді кладе в холодильник. А зранку гора ізюму в шоколаді, присипана листками м'яти і свіжою малиною, чекає Наталочку на столі альтанки, порослої лимонником і жасмином.

«Це збоченство, старий дідугане, — зітхаю вже без вчорашньої злості, запиваючи валеріану. — Можна ж купити готове».

Напружений від чекання чи то Наталочки, чи мого ехидства, чоловік обома руками тримає тацю з ізюмом так, ніби її хтось намагається відібрати: «Навіщо купувати, коли я можу робити це сам».

Я встаю і йду до озера.

Він продовжує чекати, поки свіжа зі сну дитина пошкребе пальчиком об стіну альтанки. А я довго вдивляюся в непорушну гладь озерної води, як у дзеркало, — й нічого, окрім відьмоподібного обличчя не бачу. Ця стара відьма - я. Але таке відкриття по кидає в дрож. Просто фіксується в пам'яті: відьма. Ось і все.

Колись мого чоловіка возив персональний водій, а тепер чоловік везе тачку із непотребом на смітник — і робить це так уміло й природно, ніби дотепер тримає пакунок із загорнутим у нього пістолетом. Чому я згадала про пістолет? Я ніколи цього не робила. Але згадала. Перемкнула тумблер, мабуть, із Наталочки.

Та ось Наталочку забирає її непутяща мама — і ми до осені зостаємося знову на самоті. І решту часу читаємо. Читаємо більше, аніж за все попереднє життя. Ото і всього.

У дощ мені мариться дача колишньої подруги-докторші і та ніч, коли оцей ось, згорблений і тепер лише з двома волосинами на маківці чоловік, примчався з краю світу, щоб урятувати мене від депресії після невдалого замаху на власне життя. Уголос я йому ніколи не нагадую той час. Ми взагалі не говоримо про те, що з нами колись відбулося. Так, наче це стосувалося когось стороннього. Може, тому, що ми вже все проаналізували раніше, розклали на незмінні полиці, впорядкували для вибіркового

вжитку. Було - то п було. А тепер... Тепер ми такі древні, що не випадає навіть у думках вертатися в часи свого найгострішого дуренства, як не випадає в часи хронічної хвороби згадувати сезонні їїзагострення. Та хіба ми владні над цим катом — пам'яттю? Тому й забуваємо її снодійними пігулками, неначе цвяхами, думаючи, що сон — як смерть — зітре дорогу до спогадів. А дорога не стирається. Дорога до спогадів з роками лише вгризається у реставровані деталі — і мордує гірше від езуїта-інквізитора. Багато років, та що там років - десятиліть — нам ніщо не боронить спати по діагоналі чи впоперек ліжка, а ми спимо, чи вдаємо, що міцно спимо (поодинці!, як справжні аристократи) в різних кімнатах. Хіба що серед безсонних ночей прислухаємося через відчинені двері до дихання одне одного: страх можливої втрати одне одного безмовно висить над нами.

Його також мучить безсоння. Але, жаліючи мене, чоловік тихенько встає посеред ночі, підходить до прочинених дверей, спирається на одвірок — слухає, чи я ще дихаю. Я вдаю, що міцно сплю, — і тоді тихіше від котика він чалапає на кухню, стає біля темного вікна — і дивиться в ніч, яку люстро. Що він там може видивитися?

В такі хвилини мені хочеться обняти його лису голову, притулити до запалих грудей — і плакати так, щоб було чутно на іншому кінці міста.

Однак я зіплюю зуби, зариваюся обличчям в подушку — і гаряче минуле летить до мене, як осиний рій, хіба що лише не жалить. Мені жаль чоловіка, неймовірно самотнього у своєму багатолітньому мовчанні, і неочікувано доброго до мене.

Я ніколи не була заздрісною, проте, надивившись на передсмертні бабусині муки від склерозу, в молодості я заздрила лише ясній пам'яті людей похилого віку, бо сама хотіла дожити до старості при повній пам'яті.

І ось він — той час: не чиясь, а моя старість. Та об'єкт колишніх заздрощів для мене тепер виявився обтяжливим. Тепер ясність пам'яті заважає.

Хоча, звісно, гріх казати таку дурницю. Але це також якась мана, бо чимдалі, тим я знищую себе копірванням у минулому. Воно давно мало зблякнути, розмитися, подаленіти. Ач, ні: ця стара курва — пам'ять розкручує, неначе рулон шпалер, події тридцятирічної давності. Вертає їхню послідовність. Гальмує на дрібницях. Розкладає на кольори. Видобуває запахи і звуки. І знову пришпилює до задавненого болю, ніби бере на гак чи садовить на палю.

Є в цьому якась велика природна несправедливість. Бо тільки ліси і гори можуть довгий час тривати під сніговими завалами. А людина, ця маленька комашка і безкрила птаха, не має тієї сили опору, яка би противилася її внутрішнім — надпотужним — психічним стресам. Хоча... хтозна. Я ж, виходить, маю ту силу, якщо іще можу тримати в собі — як у пивниці — згусток похованих таємниць. Може, навіть і вмру із ними. Іншим разом мені здається, що я сходжу з розуму від спогадання. І тоді за будь-яку ціну намагаюся не втратити контроль над своєю психікою. Щипаю шкіру. Гамселю кулаками ноги. Наступаю на щось тверде чи колюче — аби лишень привести до тями збуджений розум.

Як не дивно, але саме процес згадування дає відчуття контрольованої реальності. Тоді ночі минають однаково: мій старий крутиться в сусідній кімнаті з боку на бік, а я тут, на зручному, але самотньому ліжку, згадую нас молодими і безумними — і з відстані часу здається, що всоте перечитую одну і ту ж книжку, де відома кожна буквочка і кожна кома в тексті, але я чомусь зятято його перечитую, ніби хочу вивчити напам'ять талмуди минулого.

Не знаю чому, та найчастіше в голову лізе щось дурне, образливе. Здавалося б, після стількох десятиліть чути в собі порухи образи за давнє — нерозумно, дико. Але образа копошиться доти, поки не перейде у злість — тоді мене начисто покидає жалість до старого чоловіка. Лишається прикрість від неможливості змінити плин днів.

У такі хвилини я гарячково перекидаю в пам'яті, як речі в шафі, один — незмінний, багатолітній — сюжет. І мені легшає від самої думки, що я іще жива, якщо так гостро можу переживати навіть на відстані часу давно минуле.

Я ЗГАДУЮ НАШІ перші зустрічі. Палкі. Несамовиті. Виснажливі. Скупі на слова, але щедрі на пристрасть. Зустрічі ще з того часу, коли він кликав мене у своє місто — і я гналася зі швидкістю ракети за нетривалими шматками радості, щоб опісля всього впродовж довгих вечорів у себе вдома так само, як тепер, розмотувати полотна спогадів — і чекати наступної зустрічі.

Вони такі реальні — оті сюжети, що хочеться побігти в сусідню кімнату, ввімкнути всі лампи, потрусити чоловіка за плечі і пересвідчитися: це таки він, він, топ, що довгі роки приходив до мене, як до повії. О, так, до повії, бо до зустрічі з ним я знала, що в мене не може бути дітей, через те вважала себе неповноцінною жінкою. Згодом з'ясувалося, що це чергова лікарська брехня. Але до цього я справді страшенно комплексувала. Можливо, саме тому мені довго здавалося, що чоловік, який зненацька вигулькнув на моїй дорозі у прямому п переносному значенні, приходив до мене, як до неповноцінної. До повії. На той час мої пізнання тонкощів найдревнішої професії були такими жалюгідними, щоб не сказати лубковими, що могли зворушити будь-кого — навіть найглухішого святенника. Тоді, коли довколишній світ безпощадно торгував не лише енергоресурсами, турецьким ширвжитком, польською кавою, але найуспішніше — жіночим тілом, мій зв'язок із здоровим самцем видавався мало не содомським гріхом... Вселенське каяття довго тиснуло так страшно, що довший час я була цілком безпорадна і нічого не могла вдіяти ні зі своїм серцем, ні із совістю. Брила пуританського виховання тиснула важче, ніж голос природи.

Перші два дні після кожної нашої зустрічі здавалося, що на моєму обличчі висвічує табло «Я люблю чужого чоловіка до безпам'ятства» і що хтось із особливо добропорядних наших громадян зараз кине в мене каменем.

Але коли я згадувала про вітчизняні не афішовані, і далеко не мусульманські моральні традиції, на якийсь час заспокоювалася, щоб потім у тиші й самотності знову мордувати себе докорами сумління. Як не дивно, але довший час я справді думала, що він приходив до мене, як до жінки легкої поведінки. Затримувався недовго. Нічого не обіцяв. Прощався посміхаючись, незмінно дотулявся губами до моїх холонучих уст, а далі зачиняв за собою двері рішуче і твердо, так, ніби давав зрозуміти, що цей раз — останній.

Мій стан після такого прощання нагадував стан опісля анестезії зуба, з якого мають видалити нерв: згорнувшись майже калачиком, чекаєш найгострішого болю, а біль, тупий і довгий, приходив аж через годину, коли його вже не чекаєш.

У перші хвилини після прощання я справді почувалася повією, хоча хтозна, як почувують себе правдиві повії, коли з ними прощаються залізні чоловіки?..

...Після мене чоловік довго петляв поверхами, чи то заплутуючи сліди, а чи налаштовуючи себе на буденні справи. Далі ще довше спускався ліфтом чи сходами, несучи на собі запах нашої плоті, який тоді чомусь ніколи не змивав у моїй присутності,

наче і справді втирав його у шкіру, як живильний бальзам. Іноді він так довго йшов до виходу, що, здавалося, ось-ось поверне ручку дверей, знову скаже «ну, здрастуй» і покладе широко важку долоню на обімліле плече. І з тої миті вкотре почнеться повільна втрата моєї свідомості...

Щоразу, приперта до холодної коридорної стіни, я дослухалася тягучої тиші за дверима, а потім сторчма кидалася на балкон. Приїжджаючи до його міста, я завжди вибирала висотні балкони, хоча боялася висоти. Однак цю єдину висоту, чи, власне, сміливість, мені не могли заборонити ані занадто вольовий чоловік, ані навіть мій власний страх. Тримаючись однією рукою за поруччя, а другою — стискаючи халат на грудях, дивилася вниз, раз по раз струшуючи голову від памороків, як від надокучливих ос. По тому, як різко відчинялися задні праві дверцята котрогось із десятка авто, припаркованих перед входом, я розпізнавала, що чоловік уже виходить із готелю. Він завжди йшов твердо й рішуче, так начебто у спину дихав вогонь; начебто в ньому планомірно й невідворотно розкручувалася пружина, креслячи траєкторію, від якої він не смів відхилитися. Чоловік незмінно крокував до автомобіля, що стояв крайнім справа, якщо дивитися зверху, у першому ряду стоянки, ліворуч від входу.

Щоразу машини були різні, через те я нахилялася з балкона, щоб краще розгледіти чи то його, враз змалілого з висоти, чи авто. Але окрім машини щораз іншого кольору і модифікації, не бачила більше нічого. Хоча ні. Бачила незмінний рух: правою рукою чоловік відпускав гудзики піджака і швидко зникав у відчинених дверях.

Я жадала, щоб він скинув голову догори. Бодай випадково глянув у небо, шукаючи там хмаринку або слід реактивного літака. Проте заведена пружина завжди віяла однаково: автомобіль з вольовим, майже залізним, чоловіком на великій швидкості зникав серед подібних авто, остаточно добиваючи в мені залишки недавньої радості.

Я ще трохи спостерігала за кольоровим мурашником унизу, не бачачи, однак, жодної його деталі, а далі наглухо зачиняла балконні двері, зашторювала вікно і прилякала на вичовганий сотнями ніг казенний килимок перед зсунутими до купи двома вузькими готельними ліжками, ніби мала намір молитися. Клала затерплу голову на зіжмакану білизну, а далі, як собака, обнюхувала схололу постіль.

Вона завжди пахла чоловіком так гостро, що обіруч — як сліпа — я починала шукати його між подушками і простирадлами, начебто чоловік і справді міг стати невидимкою. Розгладжувала ляне полотно, потім жмакала його, відкидаючи вбік, але нижнє простирадло також мало його незнищуваний запах, і я забивалася головою в подушки, не маючи сил ані на сльози, ані на стогін розпуки. Ще якийсь час лежала, скоцюрблена, поміж ліжком і підлогою, відчуваючи грудьми холод дерев'яного бильця, а колінами - холод підлоги.

Але нас із ним довший час переслідувала невідворотна незмінність ритуалів у всьому. Сповідувані ним ритуали навчили й мене бути залізною.

І я поволі підводилася. Наливала кілька ковтків коньяку з ледь надпитої пляшки, довго смакувала його, потому скидала халат, лягала в зіжмакану постіль, накривалася простирадлом, яке ще пахло зниклим чоловіком, закладала руки за голову й дивилася в стелю. Майже завжди стелі були однаковими: трохи пожовклими, полущеними і обов'язково нерівними.

Проте стелі мене не обходили, як не обходили в такі хвилини ані випадкові телефонні дзвінки, ані приглушені голоси в коридорах, ні шум за стінами. Я тужила за чоловіком, який залишав у номері майже наркотичний запах «Кобри» й запах свого тіла — і,

б'ючись головою в подушки, шукала його, ніби хотіла віддячити за недавню ласку. Але хіба тверді чоловіки потребують віддяки? Вони самі віддячують нам своїм рішучим приходом і не менш рішучим відходом, із скупим дотулянням уст до чола чи шиї. Щоразу я так довго борсалася із напіввдячними-напівображеними думками, які шматували мене з безпощадною, майже садистською, жорстокістю, що ніколи не вловлювала миті, коли моє борсання переходило в сон.

У сні я мала все, чого не вистачило наяву...

А вранці прокидалася з легким голодом у тілі — і ставала під контрастний душ. Вода притлумлювала рештки бажань, робила свіжішою голову — і ранок видавався добрішим, ніж самотня ніч. Далі я заварювала каву, спускалася в готельний ресторан на сніданок, віталася із швейцаром, і лиш тоді виходила в місто.

Відтепер я мала волю робити, що завгодно, окрім одного: знову бачити чоловіка, чий запах навіть через ніч лишався на мені та в зім'ятих і заново розправлених простирадлах.

Однак ранок був добрим не на довго. Я поборювала велику лінь до геть чисто всього, що діялося довкіл і зі мною, так — начебто в тіло таки повільно вводили наркоз і він нарешті починав діяти, паралізуючи волю й думки. Нехіть і лінь тримали мене, як у лещатах, і великими зусиллями я змушувала себе снувати містом.

Іноді це місто вміло заспокоювати не гірше, ніж ковток-другий теплого коньяку. Не таке метушливе і не розцяцьковане дурною рекламою, як столиця, воно підтримувало ілюзії, що можна бути щасливим... там, де нас немає.

Перехожі мали сірі і, як правило, невеселі обличчя, водії були неввічливі, продавці — байдужі, торговці — галасливі, прошаки — надокучливі.

Назви вулиць — уніфіковано-мілітаризовані.

Міліціонери — по два на один квадратний метр дороги. Усі і все, як скрізь.

Від цього ставало легше.

Але згодом, натомивши очі на брудних міських будинках і на непривітних кіоскерках, я починала дивитися виключно на жінок, що дефілювали єдиною пішохідною вулицею в самісінькому центрі міста, міряючи їх з ніг до голови майже прокурорським поглядом. Котра з них? Котра така, як я, і яка між нами різниця? Котра стоїть на панелі, а котра шукає запах коханого чоловіка між подушками, чи шукаємо запах обидві — я і оця смаглявка, у підстреленій вишневій су-конці, з коротко стриженою маківкою?

А чи пасувало б стояти на місцевій пляц Пігаль, міюсно заковуючи очі догори, ось оцій розчарованій жінці — з першим слідом гусячих лапок довкіл очей? Чи вона краще виглядала би розпластаною на стертому сотнями ніг готельному килимкові біля зсунутих до купи двох односпальних ліжок?

І хто з них міг би признатися про свою потаємну — справжню — суть ?

Не може ж бути, щоб оця жінка з двома сітками картоплі, капусти і зеленої цибулі, з непідбитими підборами туфель, яка перепочиває разом зі мною на одній парковій лавочці, перепочивала тепер, як я, — від надміру чи нестачі любові. Вона перепочиває хіба що від за давньої і остогидлої байдужості до власного чоловіка чи від усвідомлення своєї непотрібності усім їм разом узятим — дітям, рідні, роботі. Якщо вони у неї є...

А хіба витримало би серце оцієї молодій жінки з набряклими і обвислими, мабуть, від хвороби нирок повіками те, що витримую щоразу я в місті з вибитими вікнами тролейбусів і галасом зашмарканих циганчат?.. Мабуть, іноді й вона спересердя думає, що краще бути повією і отримувати за це бодай платню, ніж марнувати залишки колись квітучого свого здоров'я безкінечними абортами і запаленнями, сватрами й побоями, і животіти — на заздрість сусідів і співробітників — усе таки в сім'ї, нерідко штопаючи на роботу останні колготи і чекаючи замороженої півроку зарплати. Але для неї вже все запізно... Навіть легкий службовий флірт їй уже не є доступний: всередині все перегоріло; і зарано обвисли не тільки повіки, а й груди; живіт розпанаханий бридким синюшним післяопераційним рубцем; нізащо купити красиву ажурну білизну, та, зрештою, нема п такого сміливця, котрий відважився б узяти на себе не так її тілесні хвороби, як наболілу нестачами і розчаруваннями душу. Куди їй у повії...

Моя колишня співробітниця Галя, що вже два роки заробляє в Греції тілом, казала, що повією себе не почувас і не вважає себе такою навіть у п'яному сні:

— Розумієш, усі оті, що повзають по мені чи я по них, уже не викликають у мені нічого, окрім утоми. Це — як токсикоз, який муσιш пережити, якщо хочеш дитини... Вони домагаються мене без великого бажання, аяйне розпалюю його в них. Вони — просто інструмент для мого заробітку. Хм... Це так, як ненависна сапа в руках того, хто прополює буряки на безконечному колгоспному полі. Я добре пам'ятаю, як ми з мамою колись сапали ті клятві буряки від ранку до ночі, і добре пам'ятаю свою огиду до тої роботи і втому від неї... Розумієш, Ларисо, всього лише сапа чи лопата для роботи — і більш нічого. І вся різниця... Це робота, ро-бо-та. — Переконувала Наталка, збираючись у черговий вояж до Греції. — Я не винна, що не маю роботи тут. Так, там я рабиня у того, хто контролює мій бізнес. Але я маю цей бізнес. А тут я не змогла мати ніякого — ні чесного, ні під контролем рекету. І тут на панель я не пішла би. Тут мої батьки. Мені було б соромно...

...А хворобливу жінку, що сидить поруч зі мною на лавочці, напевно, ночами вже не мучить домаганнями чоловік, і заробітку приносить негусто. Проте, пеона рабиня. Лише з тією різницею, що вирватися зі свого рабства ні в Туреччину, ні в Німеччину, та навіть у постіль кума не посміє: сумління, сусіди і співробітники — ось її контролери й суди честі...

Красиві й не дуже, молоді й ще молодші жінки чужого міста минали мене з цілковитою байдужістю, несучи в очах якусь свою таємницю чи втому, обминаючи іншу, з такою ж таємницею і втомою у рухах і поглядах; і кожній було байдуже, що про неї думає інша. Найвірогідніше, всі вони були просто втомленими жінками, з безперервною щоденною тугою в очах. Моя зорова прискіпливість до них — не мстива і не жорстока. Швидше, заздрісна, бо вони не терпіли того, що завжди терплю я в цьому все-таки чужому мені місті.

Нараз я лякалася навіть думки, що завтрашній день може позбавити мене цього терпіння, і вже не дивлячись ні на кого, швидко вертала до готелю.

До паморок у голові кортіло зателефонувати йому. Я брала телефонний довідник, навмання відкривала його, набирала перший-ліпший номер, слухала чиєсь кількаразове «алло» або «говоріть, будь ласка» — і обережно клала трубку. Могла набрати хоч сотню номерів, але жоден з них не був його.

Я ніколи не обмовилася йому про телефон. І він не пропонував візитку. Йому не конче було випікати вогнем на моєму тілі шестизначне число телефону — достатньо записати

на клаптику тролейбусного квитка. Але чоловік чомусь не робив цього. Він, напевно, належав таки до залізних чоловіків. А я, мабуть, таки була повією, бо віялася на його поклик, як перекотиполе, не вмюючи сама собі пояснити чому.

Ліниво пакувала нехитрі пожитки в дорожню сумку і поспішала на вечірній поїзд, знаючи, що за місяць-два знову хапливо добуватиму цю ж валізку, лише почувши рішучий голос з телефону: «Я тебе хочу бачити, дитинко...» І все ж... коли він казав «хочу тебе бачити», це був той єдиний раз, коли голос звучав менш залізно. Може, був навіть ніжний. І мене тоді в дорозі до нього не спинила би навіть комендантська година. Збираючись до нього, неодмінно дивилася на себе в дзеркало на повен зріст, поправляла зачіску, пригладжувала брови і сміялася в обличчя власному відображенню: «Адьо, жінко! Привіт, повіє!» Ще раз поправляла зачіску, нібито пересвідчуючись, чи не засяяв над нею німб королеви. Хм... Хіба закоханим молодим жінкам потрібні якісь німби, коли великі, блискучі очі сяють живіше, ніж вогні святкового феєрверку, а кров у жилах салютує цілодобово і без причини? Зрештою, тоді мені було байдуже все, окрім того, до кого летіла сторч головою. Здається, йому також було байдуже, яким чином я поспішаю до нього — сторч головою чи уповільненим темпом. Він мене кликав. І я ішла. Решта було просто коливанням на поверхні життя між нашими зустрічами...

...НАСИТИВШИ ПАМ'ЯТЬ старим і незмінним сюжетом спогадів, я засинаю без пігулок, щоб несподівано прокинутися серед ночі і знову стати нишпоркою в закапелках своєї молодості.

Ось так минають дні й роки. Зимовими днями я плету шкарпетки чи светри, тоді їх навіщось розпускаю, як розпускала колись свої полотна незбагненна Пенелопа, і знову беруся за спиці.

Готую сніданки й вечері.

Мию.

Перу.

Натираю чоловікові хвору спину.

І здебільше — мовчу.

Час від часу я змушена лікувати продірявлене ним нутро, і тоді чоловік не відходить від мене до пізнього вечора. Він наймає окремі апартаменти, заставляє їх квітами, набирає купу книжок і газет, кілька разів на день обходить медперсонал — доглядає мене, як породіллю.

Коли я відходжу від нелюдського болю, годинами гладить мені обличчя, руки, живіт. Його врівноважені пестощі якісь такі ніжні й чуйні, що до мене вертає безсовісна думка: а може, задля такої ніжності варто було пройти крізь пекло?! Він знає кожен сантиметр мого тіла краще, ніж я його, але за кожним разом отут, саме в лікарні, чоловік ніби іще прицілюється до нього, ніби іще вибирає місце, котре має вразити ніжністю безпомилково. Дуже обережно намагає під сорочкою пруги від шрамів, розгладжує їх, наче хоче зрівняти зі шкірою. Пруги з часом поблідли, але сліди від них надто потворні, щоб мати бажання розглядати їх при світлі. Лікарі поспішали в той фатальний для мене день і, очевидно, не дбали про естетику шкіри в майбутньому. Та щоранку чоловік задирає сорочку — і тоді його старі пальці ніби шліфують неакуратно зшиті порізи. Коли він мовчки гладить мене — я підозрюю, що він досі мовчки загладжує свою провину переді мною. Я не впевнена, що він знає, навіщо був той атентат.

Може, то лише стан афекту.

Може, усвідомлений крок.

Але хіба пристрасть — цей викид п'яної крові в мозок, це отруєння всього організму безголів'ям — може вважатися усвідомленим вчинком?

Перед тим, як піти увечері додому, він обцілує мене. Довго. Лагідно. Мовчки. Тоді третється щогою об щого. А далі йде додому, щоб вранці знову причимчикувати в непривітну лікарню. Задиханий від довгої, хоч і неспішної, ходи, він так відкриває палату, ніби боїться, а може, вже й хоче побачити мене мертвою. Тоді завжди однаково віддихується: «Хух!» - і починається іще один незмінний реабілітаційний день.

Іноді я дивлюся з вікна, як його згорблена вісьмома десятками років постать зникає за рогом лікарні - й мене огортає ота печаль, про яку я колись хотіла прочитати, та так і не знайшла у жодній книжці: вселенська печаль душі, що зусібіч пізнала печаль, як людину.

О, так, я пізнала всю відведену мені печаль, як цілковито пізнала чоловіка, за яким колись багато років нестерпно тужило моє тіло, але так і не втихомирилася майже бездиханна тепер душа. Хіба що лише зм'їрилася зі своєю долею.

Чую, як пече зліва під грудьми. І невисловлене роздратування чи то на себе, чи на старість, змінюється жалістю до чоловіка. Щохвилини я спостерігаю — ніби стежу — за ним. І хочеться плакати від розпуки: навіщо я поламала йому життя? Задля мене він зник для всього світу, переживши страшну драму сорому й людської інквізиції. Він перекреслив свою кар'єру, звички п усталений ритм багатьох і багатьох років, а я йому так нічого й не змогла дати, окрім суцільних проблем, пов'язаних із двома сталевими кульками, що прошили мене, як голка прошиває полотно, та ще безсоння, яке катує мене спогадами, а я катую чоловіка мовчанням.

Наше спішне одруження, підперте неймовірними зусиллями його впливових друзів, нервами, розривом давніх зв'язків, приниженнями, проханнями й багато чим іншим, не облікованим жодними розумними приладами, вивело його з-під меча правосуддя. Але закономірне начебто одруження не змінило головного в наших стосунках, оскільки все одно ВОНО було примусовим, вимушеним.

Може, через те, наше теперішнє життя нагадує спільне доживання двох нещасних в інтернаті для самотніх. Дива не трапилося. Ми тепер такі рідні, що майже чужі люди, які понад усе бояться втратити одне одного. Нас єднає хіба що невиразне майбутнє, якого ми боїмося так само, як і свого минулого. Ми не живемо — доживаємо між двома стовпами судьби, перев'язаними нитками минулої пристрасті, триваючої втоми й очікуваної вічності.

А у хвилини нестерпної депресії я шкодую, що колись оті хірурги не розпороли, не побілували мене, як підстрелену оленицю, в пошуках другої кулі, випущеної люблячою рукою з відчаю, а не з ненависті, а лиш продовжили муки, на які немає жодного ліку.

Що шкодувати?

Та й хто жаліє людину, самострачену пристрастю?!

Тому я мовчу.

Мовчить і він.

Жаліє?

... Цю ніч я також не спала. Подивилася на годинник. Була рівно третя година.

До ранку — ціла вічність